538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 1

KÜRD DÎPLOMAT

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır
Heydər Əliyev

№ 26 (538) 09 - 15 İyul, Tîrmeh sal. il 2023
Ji meha şûbatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û sîyasî

Qiymәti: / Hêjaye: 40 qəpik

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.
Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbahəddin Eloğlu

Səh. 2

Serokê Herêma Kurdistanê serdana Azerbaycanê dike

Səh. 7

Tarixi adları təhrif etmək olmaz!

Səh. 20

Naveroka Civîna Komîteya Navendî ya PDKê bi serperiştiya Serok Barzanî hat aşkerekirin

Səh. 15

Nêçîrvan Barzanî sala nû ya Sabîeyê Mendayî pîroz kir

Səh. 11

Mesrur Barzani: Daha güçlü bir Kürdistan için destekleyen herkese teşekkür ediyorum

Səh. 18

Dîndar Zêbarî: Li Herêma Kurdistanê ti kes ji ber baweriyên xwe yên siyasî nehatiye girtin

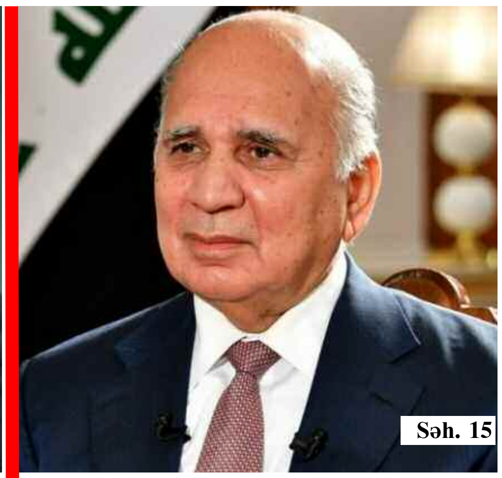
Səh. 15

Fuad Hüseyin: 'Kürdistan Bölgesi'ne yönelik esas tehdit içerden kaynaklanıyor'

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Mərkəzi Nəbatat Bağında aparılan işlərlə tanış olublar Səh. 2

Əbdülrəhman Qasımlını kim öldürdü Səh. 5

KÜRD OLMAQ QƏBAHƏTDIRMI? Səh. 3

MAHMUD BƏY SƏFİKÜRDSKİ Səh. 6

QAFQAZDA ŞƏDDADİ KÜRD DÖVLƏTİ Səh. 4

TÜL EL-AMARNA ARŞİVLERİNDE 3300 YILLIK KÜRTCE BİR MEKTUB Səh. 8

Səh. 18

Divê pirsa Kurd li ser bingehê edaletê bê çareserkirin

Səh. 22

ДПК: встреча с ПСК по выборам была "позитивной"

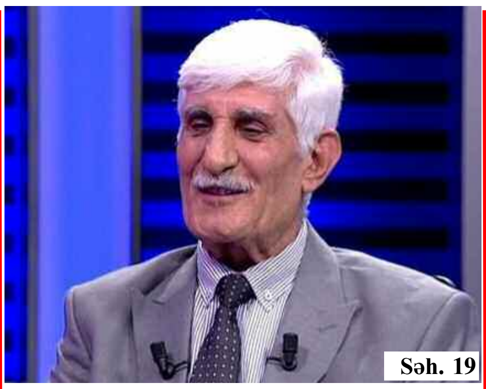
Səh. 19

Mistefa Cuma: Me dixwest PDK-S bê parastin û neyê parçekirin

Səh. 12

Avukatlar Lozan'da ihlal edilen Kürt hakları için Danıştay'a başvurdu

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 2

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Mərkəzi Nəbatat Bağında aparılan işlərlə tanış olublar

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva iyulun 12-də Bakıda Mərkəzi Nəbatat Bağının ərazisində aparılan abadlıq, yenidənqurma və tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olublar.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Eldar Əzizov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma Mərkəzi Nəbatat Bağında həyata keçirilən yenidənqurma və tikinti işləri barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, yenidənqurma və bərpa işləri nəticəsində Mərkəzi Nəbatat Bağının ərazisi 39 hektardan 44,8 hektara çatdırılıb. Vaxtilə ərazidə yerləşən avtomobil təmiri boksları, bir neçə ictimai-iaşə obyekti və müxtəlif təyinatlı qanunsuz tikililər sökülüb. Hazırda bağın ərazisində yeni, müasir layihəyə əsasən geniş bərpa və yenidənqurma işləri müvəffəqiyyətlə davam edir. Layihəyə əsasən bağda müxtəlif növ yeni ağacların əkilməsi, müasir dizaynlı guşələrin yaradılması nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, Mərkəzi Nəbatat Bağında aparılan yenidənqurma işləri Azərbaycan Prezidentinin müvafiq sərəncamlarına uyğun olaraq həyata keçirilir.

Azərbaycan florasında mövcud olan bitki növlərinin və genofondunun qorunması məqsədilə 1934-cü ildə yaradılan bu bağ elmi-tədqiqat müəssisəsi kimi fəaliyyət göstərib. Nəbatat Bağında 2500-dən çox ağac, kol, ot bitkiləri və sair var. Bağda 130-a yaxın nadir bitki növü qorunur. Ötən il Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müvafiq Qərarı ilə “Mərkəzi Nəbatat Bağı” publik hüquqi şəxs Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin tabeliyinə verilib.

Mərkəzi Nəbatat Bağında görülən işlərlə yaxından tanış olan Prezident İlham Əliyev müvafiq tapşırıq və tövsiyələrini verdi.

Xatırladaq ki, son illər Azərbaycanın bütün regionlarında, o cümlədən Bakı şəhərində abadlıq və yenidənqurma işləri geniş vüsət alıb. Əhalinin rahatlığının və istirahətinin yüksək səviyyədə təşkili məqsədilə yeni parklar və çoxsaylı yaşıllıq zolaqları salınır, mövcud park və xiyabanlar isə əsaslı şəkildə yenidən qurulur. Həyata keçirilən bu layihələr Bakının və regionların simasını dəyişməklə yanaşı, ölkəmizdə ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılmasında da mühüm rol oynayır. Aparılan yaşıllaşdırma işlərinə və ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün dövlət səviyyəsində həyata keçirilən layihələrə Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu da böyük dəstək verir.

Brüsseldə Prezident İlham Əliyevin Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti və Ermənistanın baş naziri ilə üçtərəfli görüşü olub

İyulun 15-də Brüsseldə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə üçtərəfli görüşü olub.

Söhbət zamanı Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması, sülh prosesi üzrə danışıqların davam etdirilməsi, sərhədlərin delimitasiyası, nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması, Ermənistanın hərbi birləşmələrinin Azərbaycan ərazilərindən çıxarılması və qanunsuz hərbi birləşmələrin tərksilah edilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Brüsseldə keçirilən bu danışıqlar Vaşinqton görüşünün davamı kimi qiymətləndirilib.

Serokê Herêma Kurdistanê serdana Azerbaycanê dike

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî serdana Bakuyê dike û biryar e sibe sêşemê ligel Serokê Azerbaycanê bicive.

Roja Duşemê 17ê Tîrmeha 2023an, malpera Serokatiya Herêma Kurdistanê ragihand, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi serdaneke fermî diçe Azerbaycanê û sibe sêşemê 18ê Tîrmeha 2023an, li Bakuyê dê ligel Serokê Azerbaycanê Îlham Aliyev bicive.

Li gor daxuyaniya Serokatiya Herêma Kurdistanê, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Serokê Azerbaycanê Îlham Aliyev dê pêwendiyên Azerbaycanê yên ligel Iraq û Herêma Kurdistanê û pêşvebirina hevkariya hevbeş di warên cuda cuda de gotûbêj bikin.

KÜRDÜSTAN PREZİDENTİ SABAH BAKIYA GƏLİR

Kürdüstan Regional Rəhbərliyinin prezidenti Neçirvan Bərzani 18 iyul 2023-cü ildə Bakıda rəsmi səfərdə olacaq. Ölkə rəhbərləri Bakıda keçiriləcək görüşdə Kürdüstan və Azərbaycan arasında müxtəlif sahələrdə birgə əməkdaşlığın inkişafı barədə müzakirə aparacaqlar. Bu görüş Əliyevlə Bərzaninin cari ildə sayca üçüncü görüşüdür.

Neçirvan Barzani resmi ziyaret için Azerbaycan'a gidiyor

Başkan Neçirvan Barzani resmi ziyaret kapsamında yarın Azerbaycan’ı ziyaret ederek Cumhurbaşkanı Ailyev ile görüşecek.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı’ndan yapılan açıklamaya göre, Başkan Neçirvan Barzani’nin yarın Azerbaycan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirecek. Bakü'de Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile bir araya gelecek olan iki lider Azerbaycan ile Irak ve Kürdistan Bölgesi ilişkilerini ele alacak. Liderler ayrıca çeşitli alanlarda karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesini görüşecek.

Başkan Neçirvan Barzani ile İlham Aliyev, 18 Şubat’ta Münih Güvenlik Konferansı’nın 2’nci gününde bir görüşme gerçekleştirmişti.

Görüşmede Barzani’yi Azerbaycan’a davet eden Aliyev, Erbil’de konsolosluk açmak için çalışmalar yürüttüklerini söylemişti.

Liderler, Kürdistan Bölgesi ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin genişletilmesi konusunda karşılıklı arzularını dile getirmişti.

Barzani ile Aliyev, 4 Haziran’da Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 18 Mayıs’taki seçimlerin ardından Ankara’da liderlere verdiği yemekte de bir araya gelmişti.

Nerina Azad

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 3

KÜRD OLMAQ QƏBAHƏTDIRMI?

...Bu mövzuya müraciət etmək, düşündüklərini söyləmək, bildiklərini yazmaq çətinki hamı tərəfindən obyektiv, tərəfsiz və emosiyasız qəbul edilsin...Amma həqiqəti olduğu kimi deməmək də günahdır. 1992-ci ilin may ayında milli qüvvələr tərəfindən qurulan Azərbaycan Respublikası dövründən bu günə kimi "kürd" məhfumu ətrafında çoxlu müəmmalı spekulyativ proseslər yaradılmışdır. Zamanın tələblərindən doğan şərtlərə uyğun olaraq bəzi milli qüvvələr arasında türkə, türkçülüyə nə qədər çox sədaqət, bağlılıq, sevgi göstərilmişsə, paralel olaraq kürdə kürdçülüyə o qədər sayğısızlıq nümayiş etdirilmişdir.

"Türkün türkdən başqa dostu yoxdur". Atatürk deyiminin zamanına, mənasına, məqsədinə, diqqət yetirilmədən əhaliyə türk, qeyri- türk bölümü ilə yanaşılmışdır.

İraqda, İranda, xüsusilə, Türkiyədəki kürd ayaqlanmaları birbaşa Azərbaycan üçün təhlükə hesab edilmiş, terrorla milli azadlıq hərəkatı, PKK ilə kürd xalqı arasında bərabərlik işarəsi qoyulmuşdur.

Azərbaycan oxucusuna qonşu dövlətlərdəki kürd problemlərini düzgünlüklə izah etmək əvəzinə "Azərbaycanda PKK", "Kürdlər Azərbaycanda yerləşdirilir", "Hakimiyyət kürdləşdirilir" kimi absurd mövzular ətrafında qaranlıq atmosfer yaradılmışdır.

Mən yaşda olan həmyerlilərimin yəqinki hamısının yadında olar. Biz arana enən kimi Ağdamdan başlayaraq hamı bizim tərəfin adamlarına kürd deyirdilər. Bəzən heç adımızla çağırılmaz, "ay kürd" deyə müraciət olunardı. Amma bundan heç kəs inciməzdi. Biz öz daxilimizdə kimin kürd, kiminsə azərbaycanlı-türk olduğunu bilirdik. Kürd adı altında tanınmağımız, qəbul edilməyimiz bizi incitmirdi. Əksinə, qürur duyur, daxilən sevinir, bir az da qürrələnirdik. Səbəbi zaman keçdikcə mənə daha yaxşı aydın olurdu.

Dağlarda yaşayışın təbii axarının yaratdığı doğruluq, dürüstlük, cəsarət, igidlik, saflıq, hər cür riyakarlıqdan uzaqlıq, biclik bilməmək kimi insani keyfiyyətlər əhatəsindəki bu toplum

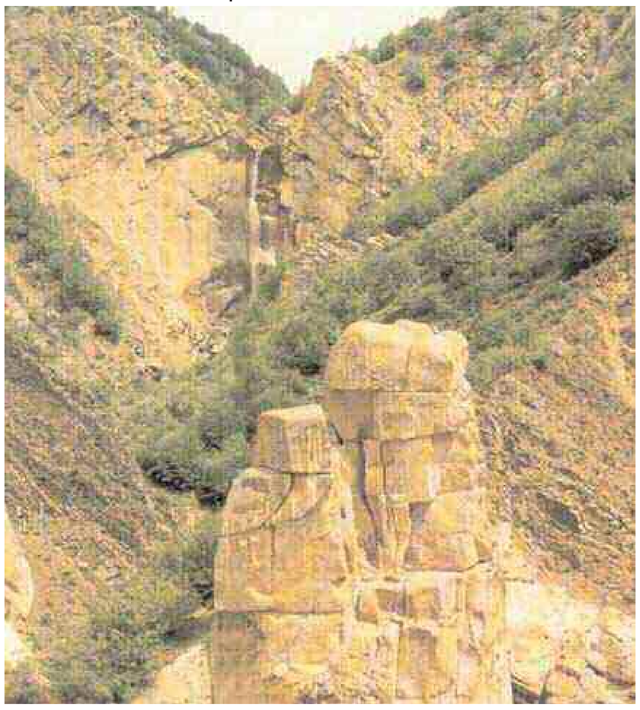

paralel olaraq Azərbaycanlı və kürd adlarını eyni məhəbbətlə üzərinə götürürdü.

Bəzən paytaxtda biz Laçından, Qubadlıdan, bəzən isə Kəlbəcərdən olanlara növbəti dəfə "ay kürd" müraciətindən sonra, cavab "mən azərbaycanlıyam" olanda, həmkarımız "Yaxşı, yaxşı, adınızı niyə danırsınız?" kimi nadan sullarla belə deyiləndə bu səmimi inadın uzantısı olaraq kürd adı altında yaşamağın heç kəsə başıaşağılıq gətirmədiyini, əksinə, kürdün tarixi, milliliyindən irəli gələn fəxarətlərə bürünür, onu türklüyün fəxarəti qədər doğma bilərək Azərbaycanlı - kürd olaraq birlik, bərabərlik, qardaşlıq dünyasında xoşbəxt ömür sürürdük.

Kürd adı ilə üzvi bağlı keyfiyyətlərin, türkün yaranışından onunla birlikdə doğulan özəlliklərin yoğuruşundan yaranan həyat tərzi ilə 1992-ci ilə qədər bu reallıq cəmiyyətimizdən, ancaq müsbət yönümdə qidalanırdı.

Milli qüvvələrin bəzi radikal qanadı Milli siyasəti yersiz olaraq tamamən alt-üst edib, lüzumsuz, quru mövcud durumla uyuşmayan türkçülük şüarlarına söykənərək ayrı-ayrı etnik qrupları, azsaylı xalqları- özünüdərkə, özünəqayıdışa tərəf itələdi...Ağa axtarışına çıxan etnik dərəbəyləri Rusiyada, İranda, Türkiyədə söykənəcək yeri taparaq, təbii instinklə "mən talışam", "mən avaram", "mən ləzgiyəm" səslərini ucaltdılar.

Əslində, onlar öz kimliklərini onsuz da danmırdılar. Buna yuxarıların da cəhdi olmurdu. Sadəcə olaraq əllərinə girəvə verilmişdi. Yeni ağalarının isti qucaqlarında oturub, Azərbaycana, türklüyə, xalqlarımız arasında həqiqi dostluğa və qar-

daşlığa düşməncəsinə yanaşan, qulaqlarını azana yox, kilsə zənglərinə daha yaxın tutan bəzi vətəndaşlarımız xəyanət yolundadırlar. Bu xəyanətlər milli kimlik şüarları ilə belə ört-basdır edilə bilməz. Təəssüf ki, xalqımıza həqarətli adlar qoyan, tariximizi, milliyimizi şübhələr altına salan xaricdəki bəzi radikal talış, avar, ləzgi millətçilərinin fəaliyyətlərinə çox ciddi fikir verilmədiyi halda, içimizdə kürd adı gələndə bir çoxları qələmlərini at kimi minib çapırlar.

İş o yerə çatıb ki, Azərbaycandakı ABŞ səfirinin həyat yoldaşına "Siz kürdsünüzmü?" sualı belə verilib. Rəzillikdir...

Tutaq ki, Zeyno Baran kürddür. Axı Qüdsü, müqəddəs torpaqları xaçlı ordularından azad edən sərkərdə Səlahəddin Əyyubi, Atatürkün yaxın dostu, Turançılıq ideyasının banisi Ziya Göyalp, erməniləri diz çökdürən, Naxçıvanı işğaldan azad edən əfsanəvi komandan Kazım Qara Bəkir Paşa, Azərbaycanı doğma anasından çox sevən böyük Ziyalı, Kəlbəcərli Şamil Əsgərov, düşmənlərlə döyüşdə həlak olan Milli Qəhrəmanımız Laçınlı Kamil Nəsibov, müharibədə onlarla düşməni məhv edən sıravi polis, indi də çörəyini çobançılıqla qazanan Mais Xanlarov da kürddürlər...

Dünyada qırx milyona yaxın kürd yaşayır. Əksəriyyəti də kompakt olaraq Suriya, İraq, Türkiyə, İran ərazilərində. Qardaş Türkiyədə iki il bundan öncəyə qədər konstitusiya səviyyəsində on milyondan çox kürd vətəndaşının milli kimlikləri, dilləri, mədəniyyətləri belə danılırdı.

İndiki Türk hökuməti bu haqsızlığı, ədalətsizliyi aradan qaldırmaq üçün qəti addımlar atmaqdadır. Türkiyədəki bəzi dairələrə, siyasi partiyalardakı qatı millətçilərə xoş görünmək, Azərbaycanın dövlət strukturlarında çalışan kürd əsilli məmurları top atəşinə tutmaqla siyasi divident qazanmağın vaxtı çoxdan keçib...Elə zamana uyğun olaraq türkü kürd, kürdü türk kimi təqdim edən siyasi xamelyonçuların manevrlərinə də ehtiyac qalmayıb...

...Dağlıq Qarabağda ordan-burdan yığılan 135 min erməni ayrıca dövlətini qurmaq istəyir. Bir çox böyükbaşlılar dillənməsələr də başlarını dala-qabağa yelləndirlər. Kürd xalqının dövlət qurmaq istəyinə isə istehza ilə yanaşılır, ağız büzülür.

Ərəblərin eyni coğrafi məkanda iyirmidən çox dövlətləri vardır. Türkiyə ərazisindən torpaq qoparmaq, başqa Kürd ərazilərinə birləşdirməklə məqsədə nail olmağın mümkünsüzlüyünü kürdlər dərk edirlər. Onlar adi insani haqlara qovuşmaqla Osmançılıq ideyasının bəzi istiqamətlərini bu gün üçün daha məqbul hesab edirlər.

Kürdlərə nifrət istiqamətləndirməklə türkləri də hökmətdən salan bəzi ifrat millətçilərimizə xitabən deyirəm: Mən fərd olaraq özümü soy-kök və əqidə baxımından dönməz türk millətçisi bilirəm. Yaşayışım, davranışım, mübarizəm də bu əsasa köklənib. Türk-kürd birgə yaşayışının, ümumi düşmən qazanmalarının yüz illər müddətində xronoloji ardıcıllığını ortaya qoyan tarixi qaynaqlardan onilliklər boyu yararlanmışam. Kürddən bizə zərər dəyməz! Ətrafa boylanın!

"Azərbaycanlıyam" deməyi xəcalət hesab edənlərə, ərazimizi parçalamağa çalışanlara, bizə qarşı terror hazırlayanlara, ermənilərə təzə eşq elanı edib, eyni kökdən olmaları ilə fəxr edənlərə, türksoyluları gəlmə etnos kimi qələmə verənlərə, Midiyanı, Atropatenanı, Şah İsmayılı, Babəki belə özəlləşdirmək istəyənlərə diqqət verin!

Eyni zamanda aborigen, çoxsaylı xalq olaraq özümüzün də xətalarını unutmayın. Yükün sicimini bərk çəkəndə ağırlıq belində olan inciyir, ip boş olanda isə yük əyilir..."Yük əyməsə, daş qəribliyə düşməz." Qəriblikdəki daşlarımızın hansı divarlara hörülməsinə isə biganə qalmaq olmaz.

İndi kürdləri Azərbaycanın sərvətlərinin sahibi hesab edənlər - Ağcabədi rayonunda "Taxta körpü" ərazisində məskunlaşmış kürd əsilli vətəndaşlarımızı görməyə getsələr yaxşıdır. Bir də özünüzdə öyrənməklə, ətrafdakılara da başa salın ki, müsəlman kürdlərlə yezidi kürdlərin türklüyə münasibətlərində yerlə-göy qədər fərq var.

Osmanlı ərazilərində Birinci Dünya müharibəsi vaxtı, Qarabağ döyüşlərində yezidi kürdlər ermənilərlə birgə olub, həmişə onlara kömək ediblər. Onlar tərəfdən döyüşüblər...Bu onların islami dəyərlərdən uzaq, şeytan istinadlı dinlərindən qaynaqlanır.

Laçında döyüşlər gedən vaxtı qonşumuzda on iki yaşında Anar adlı bir oğlan mənə dedi:

- Allah məni erməni yaratsaydı, özümü öldürərdim...

O andan sonra mənə çatdı ki, niyə laçınlılar "Qardaş olub Hayastan-Azərbaycan" mahnısını eşidən kimi radionu söndürürmüşlər.

Niyə Soltan bəyin vaxtında ermənilər Laçın torpağına ayaq basa bilmədilər? "Həmən Kürdəm" havası dillənəndə isə Azərbaycan türkü də, Azərbaycan kürdü də qol açıb qoşa oynayır.

Qərib qəbristanlıqlarda dəfn olunan, baş daşları üzərində at üstündə şəkilləri həkk olunmuş Laçınlı kişilərin yönləri Laçına sarıdır.

Vətənə dönənə qədər qiblə bildiymiz yurdumuza sarı...

(www.tezadlar.az)

Akif Səlimov,
İstefada olan polis polkovniki

AZƏRBAYCAN TARİXİNDƏN SƏHİFƏLƏR

QAFQAZDA ŞƏDDADİ KÜRD DÖVLƏTİ

Azərbaycan tarixən çox millətli ölkə kimi tanınmışdır. Əlverişli coğrafi mövqeyə malik olan Azərbaycanda müxtəlif etnik mənşəyə malik olan xalqlar əsrlər boyu birlikdə yaşayaraq müasir Azərbaycan xalqının formalaşmasında yaxından iştirak etmişlər Antik Yunan Roma müəllifləri-Miletli Hekatey, Lampsaklı Xaron, Lidiyalı Ksanf, Herodot, Knidli Ktesi, Ksenofont, Strabon, Tit Livi və s. Azərbaycanda yaşayan müxtəlif tayfalardan bəhs etmişlər. Məşhur yunan coğrafiyaçısı Strabon (e. ə. 63-b. e. 23-cü illər) Albaniyada (müasir Azərbaycan Respublikası) yaşayan 26 tayfanın adın çəkir. Pəhləvi, erməni, ərəb, fars, Suriya mənbələri Azərbaycanda yaşayan müxtəlif dillərdə danışan xalqlar barədə məlumat verir. Ərəb müəllifi İbn Hövqəl Qabh(Qafqaz) dağlarında 360 dildə danışıldığın göstərir. Digər məşhur ərəb səyyah-coğrafiyaşünası və tarixçisi əl-Məsudinin yazdığına görə Qafqazda hər birinin öz hökmdarı və başqalarının anlamadığı dili olan 72 xalq yaşayır.

İrandilli xalq olan kürdlər Azərbaycanın aborigen sakinləri olub qədim dövrlərdən müasir Azərbaycan və Ermənistan ərazilərində yaşamışlar. Mənbələrdə kürdlər müxtəlif adlarla yad edilmişdir. Məsələn, erməni mənbələrində kürdlər daha çox marlar(midiyalılar) adlanır. Sasanilərin hakimiyyəti dövründə (III-VII əsrlər) kürdlər regionun əsas etnik ünsürlərindən biriydi. Təsadüfi deyil ki, ərəb mənbələri Şirvan və həttda Dərbənddə də kürd məskənlərinin olmasından bəhs edirlər. Ərəb işğalı prosesində ərəblərlə azərbaycanlılar arasında bağlanan müqavilədə Balasakan və Savalan kürdlərinin adlarının çəkilməsi kürdlərin yadellilərə qarşı mübarizəsini və əsas etnik qüvvələrdən biri olmasını göstərir. Təsadüfi deyil ki, Ərəb xilafətinin parçalanması nəticəsində yaranan feodal dövlətlərinin əksəriyyətində hakim sülalələr kürd mənşəli tayfalar olmuşlar. Hətta türk mənşəli Sacilər dövlətinin (889-941-ci illər) sonuncu hokümdarı Deysəm ibn İbrahim ibn Şadluyə mənşəcə kürd olmuşdur. Belə tanınmış kürd sülalələrindən biri dəAzərbaycanın və bir sıra qonşu ölkələrin hərbi siyasi tarixində fəal rol oynamış Şəddadilər sülaləsidir. Bu sülalə X əsrin ortalarından XII əsrin sonunadək Cənubi Qafqazın Gəncə, Arran-Naxçıvan, Dvin və Ani əmirliklərində hakimiyyət başında olmuşlar. Görkəmli Azərbaycan tarixçisi, t. e. d. professor M. X. Şərifli 1978-ci ildə nəşr olunmuş "IX əsrin ikinci yarısı- XI əsrlərdə Azərbaycan feodal dövlətləri " monoqrafiyasında Şəddadilər dövləti haqqında qiymətli məlumatlar verir. Üstündən xeyli vaxt keçməsinə baxmayaraq ilkin mənbələr əsasında yazılmış bu əsər öz əhəmiyyətini ini də saxlayıb. Bu sayımızdan başlayaraq bu əsərin Şəddadilər dövlətindən bəhs edən hissəsini bəzi dəyişiklik və əlavələrlə diqqətinizə çatdıracağıq.

Gəcə Şəddadilər dövləti X əsrin II yarısında əmələ gəlmişdir. Bu dövlətin ərazisi əsas etibarilə şimalda Kür çayı, cənubda Araz çayı, şərqdə Beyləqan nahiyəsi, qərbdə Xunan qalasına(Al-İstakhri. Kitab Masalik al-Mamalik, ed. de Goeje, BGA, t. I Lugd. Batav, 1870, səh. 193) qədər uzanan Arran torpaqlarını əhatə etmişdir. Məlum olduğu kimi , Arran vilayətinin ərazisi ayrı-ayrı dövrlərdə öz sərhədlərini dəyişmişdir. İstəxri Arran vilayətindən bəhs edərkən göstərir ki, Arranın sərhədi Dərbənddən Tiflisə və Araz çayı yaxınlığında Naxçıvan adlanan yerə qədər çatır(Yenə orada, səh. 190). İbn Hövqəl Bərdə haqqında bəhs etdiyi zaman onu Ümmür-Ran , yəni Arranın anası hesab edir. (İbn Haukal. Liber imaginis terrae. ed. J. H. Kramers. Lugd. Batav 1939, səh. 337)o göstərir ki, Arranda Bərdə, əl-Bab(Dərbənd) və Tiflisdən böyük şəhər yoxdur. Beyləqan, Varsan, Bərdic, Bərzənc, Şamaxiya, Şirvan, Laican, Şabran, Qəbələ, Şəki, Cənzə(Gəncə), Şəmkür vəXunan isə kiçik vilayətlərdir;şəhərləri gözəl, eyni böyüklükdə və məhsuldardır, yararlı təsərrüfat sahələrinə malikdir. (Yenə orada, səh. 342). Müqəddəsi "Əhsən ət –təkasim fi-mərifət əl-əkalim" əsərində yazır ki, Arrana gəldikdə o dəniz ilə Araz çayı arasında yarımada şəklində olub bütün vilayətin təqribən üçdə birini təşkil edir. Məlik çayı vilayəti ortadan bölür, onun paytaxtı Bərdədir. (Descriptio imperii moslemici auctore, ed. M. J. de Goeje, Lugd. Batav, BGA, t. III, 1872. Səh. 373)

Arran ölkəsi və buradakı şəhərlər haqqında Yaqut Həməvi belə yazır:"Arran ərəb adı deyildir , bu geniş ölkədir və çoxlu şəhərləri vardır. Xalq dilində Gəncə deyilən Cənzə, Bərdə, Şəmkür və Beyləqan onun şəhərlərindəndir".

Münəccimbaşının "Cami əddüvəl" əsərinin "Şəddadilər " fəslindən göründüyü kimi, çox məşhur olan Arran ölkəsi qərbdən. cənubdan və şərqdən Azərbaycanla. şimaldan isə Qafqaz dağları ilə həmsərhəddir. Naxçıvan, Gəncə, Dərbənd, Beyləqan, Şəmkür, Tiflis, hətta Şirvan da Arran şəhərlərindən sayılmışdır. (V. Minorski. Studies in Caucasian history, London, 1953. (Bundan sonra V. Minorski. Şəddadilər), səh. 6-8, 188)

Kəsrəvi Təbrizi arranlıları İran dillərinin birində danışan iranlıların bir qismi kimi göstərməyə çalışaraq onları VI əsrin axırlarında buraya köçüb gəlmiş Mehranilərlə əlaqələndirmişdir. (Kəsrəvi Təbrizi. Şəhriyarani –romnan, II cild, Tehran 1928, səh. 3). Şəddadilərin hakimiyyəti dövründə Arranın ən görkəmli şəhəri Gəncə idi. Onların hakimiyyəti Gəncədə təşəkkül etmiş və beləliklə Gəncə şəhəri Şəddadilər dövlətinin paytaxtı olmuşdu.

Şəddadilər ilk dəfə Dəbil (Dvin) ətrafında yaşamış 340 (951)-ci ildən Şəddadi Məhəmməd Dəbildə rəsmi olaraq hakimiyyət başına keçmişdir. Onun övladları isə 356 (966/7)-cı ildən sonra Gəncəyə gəlmişlər. 360 (970/1)-cı ildən burada hakimiyyəti ələ alaraq Azərbaycanda yeni bir feodal dövləti yaratmağa müvəffəq olurlar. (Səhayif əl -əxbar, səh. 507). Şəddadilərin ilk dövlət başçısı Dəbildə hakimiyyəti öz əlinə alan Məhəmməd ibn Şəddadın fəaliyyəti haqqında bəzi məlumat verməyi faydalı hesab edirik. Qeyd etmək lazımdır ki, Dəbildə müvəqqəti də olsa hakimiyyəti öz əlinə alan Məhəmməd ibn Şəddadın mənşə etibariylə kürd olduğunu istifadə etdiyimiz bütün ilk mənbələr təsdiq edir. Münəccimbaşı "Cami əddüvəl" əsərinin "Şəddadilər" fəslinin ilk sətirlərinə başladığı zaman onların kürd olduğunu təsdiq edir(Münəccimbaşı. Şəddadilər fəsli, səh. 1). İbn əl-Əsir Şəddadi Fəzlunun xəzərlər üzərinə hücum etməsiylə əlaqədar onu "Fəzlun əl-Kürdi" adlandırır(İbn əl-Əsir. Tarix əl-Kamil, VII-XI. Misir, hicri 1290. səh. 171). Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, İbn əl-Əsir Vəhsudan və Məmlanın mənsub olduğu rəvvadilər tayfasının da kürd olduğunu göstərir. Kəsrəvi Təbrizi bu fikrin düzgün olmadığını qeyd edərək şəddadilərlə rəvvadilərin qohum olmadığını, şəddadilərin yerli olduğunu, lakin rəvvadilərin mənşə etibariylə ərəb olduğunu göstərir (Kəsrəvi Təbrizi. Gösrərilən əsəri III cild, səh. 7). Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, İbn Xəlliqan Dvin şəhəri ətrafındakı kürdləri rəvvadi adlandırır(İbn Xəlliqan. Kitabe vəfiyyatül əyan və ənbaüz zəman. Təbriz, hicri 1257). Kəsrəvi isə bu rəvvadilər sözünün təşdidsiz yazıldığını və kürd şəddadilərin bunlardan olduğunu göstərir(Kəsrəvi Təbrizi Göstərilən əsəri, səh. 7).

Gəncə Şəddadilər dövləti Salarilərin Azərbaycanda hakimiyyət sürdükləri dövrdə əmələ gəlmişdir. Münəccimbaşının məlumatına görə Azərbaycan Salarilər dövlətinin başçısı Mərzuban 337(948/9)-ci ildə Rey hakimi ilə müharibə zamanı əsir düşərək Səmirəm qalasında dörd ilə qədər. yəni 337-341 (948-953)-ci illərdə həbsdə saxlanılmışdı. Bu zaman Azərbaycan dövlətində qayda pozulmuş və hər bir vilayətdə feodal hakimlər baş qaldırmışdı(V. Minorski. Şəddadilər, səh3). Hətta Mərzubanın övladları onun həbs etdiyi sabiq Azərbaycan hakimi Deysəm ibn İbrahimi (Sacilər dövlətinin sonuncu hökmdarı(932-941) Deysəm ibn İbrahim ibn Şadluyə əl Kürdi-N. H.) həbsdən azad etmişdilər. Deysəm Azərbaycanda gəzərək özünə tərəfdarlar axtarırdı. Bu zaman müstəqil olmağa çalışan feodallardan biri də Məhəmməd ibn Şəddad ibn Qurtaq idi (Yenə orada.). Məhəmməd ibn Şəddad fürsətdən istifadə edərək Salarilər dövlətinə tabe olan Dəbil şəhərini tutaraq hakimiyyətini möhkəmlətməyə başlamışdı. Məhəmməd Dəbil şəhərini və əhalisini düşmənin hücum və basqınlarından mühafizə etməyi öz öhtəsinə götürərək əhaliyə bir sıra bir sıra vədlərdə vermişdi. (Yenə orada) Erməni müəllifi Vardan (1271-ci ildə ölmüşdür) şəddadilərin mənşəyi və Gəncəyə gəlmələri haqqında çox qəribə bir məlumat verir. O yazır:"Həmin günlərdə Parisos nahiyəsinə (Dağlıq Qarabağ vilayətindədir) şanlı knyaz Qriqorinin (Magistros) yanına İrandan üç oğlu ilə bərabər Mam adlı bir qadın gəldi. Oğullar öz anasını knyaza girov verdi, Şotk və Şamiram (Vaspurakan vilayətində) qalalarını aldılar ". (Vardan. Vseobşaya istoriya, Moskva 1861, səh. 125). Vardan bununla 1044-cü il hadisələri ilə əlaqədar olaraq şəddadilərin Gəncəyə gəlməsi və Fəzlun haqqında bəzi məlumat vermişdir. Vardanın "Mam adlı bir qadın üç oğlu ilə İrandan Qriqor Magistrosun yanına Parisos nahiyəsinə gəldi"-deyə yazdığı bu qəribə məlumata başqa mənbələrdə təsadüf edilmir. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi Şəddadi Məhəmməd öz oğulları ilə Dvin ətrafına gəlmişdi. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, o zaman Rəvvadi Məhəmmədin "Məmlan" adlandığı məlumdur. Lakin Vardan Məhəmməd adlı kişinin nə üçün "Mam" adlı qadınla qarışıq saldığı aydın deyildir. Bütün bunlarla bərabər Vardanın əsərində adların, tarix və sairənin səhv olmasına baxmayaraq onun şəddadilər haqqındakı yazılarında qiymətli tarixi məlunat vardır.

Məhəmmədin Dəbildəki hərəkətləri Azərbaycan hakimi Mərzubanın oğlu İbrahimə yetişdi. Mərzuban Səmirəmdə həbsdə olduğu zaman Azərbaycanı oğlu İbrahim idarə edirdi. Məhəmməd ibn Şəddadın Dəbili tutduğunu eşidərək İbrahim atasını vassalı Deyrmus (Veyzur) hakiminə məktub yazaraq Dəbili mühasirə edib Məhəmmədi oradan qovmasını tapşırdı. Deyrmus hakimi də qoşun toplayaraq Məhəmməd ibn Şəddadın üzərinə getdi. Məhəmməd isə əhalinin qüvvəsi ilə düşmənə şiddətli müqavimət göstərdi. Araz çayı sahilində baş verən vuruşmada Məhəmməd qələbə çaldı, Deyrmus hakiminin qoşunları qaçaraq yaxın meşələrdə gizləndilər. Bu hadisədən sonra Məhəmməd özünü və ailəsini müdafiə etmək üçün Təll həsli adlı qala tikdirdi. Məhəmmədin qələbə çalması xəbəri Ərdəbilə çatdıqda İbrahim Dəbilə hücum etmək üçün qoşun toplamağa başladı. O, kürd və deyləmlilərdən böyük bir ordu toplayaraq Məhəmmədin üstünə göndərdi. İbrahimin piyada və süvarilərdən ibarət olan qoşunları Dəbil darvazalarına çatdıqda Məhəmməd onları qarşıladı və birinci hücumlarını dəf etdi. Lakin bundan sonra döyüş dahada şiddətləndi. Dəbil əhalisi buna dözə bilmədiyi üçün Məhəmməddən aralandı. Döyüş meydanında yalnız öz adamları ilə qalan Məhəmməd ibn Şəddad da məcbur olaraq geri çəkilib öz qalasına sığındı və sonrada adamları ilə bərabər Ermənistana getdi. Bundan sonra Dəbil əhalisiMəhəmmədin yanına hörmətli şəxslər göndərərək qayıtmasını xahiş edərək, bir daha ona xəyanət etməyəcəklərini vəd etdilər. (V, Minorski. Şəddadilər, səh. 9). Başqa bir fikirə görə Məhəmməd Dəbil ətrafındakı döyüşdən sonra Ərzuruma getmişdi. Lakin V. Minorskinin rəyinə görə bu zaman Məhəmməd Vaspurakandan uzaq getməmişdir. O eyləmlilərin təzyiqi nəticəsində Araz çayını cənuba doğru keçərək Vaspurakana getmişdi. (Yenə orada, səh. 37). Məhəmməd dəbillilərin xahişini qəbul edərək Dəbilə qayıtmış və burada hakimiyyəti yenidən əlinə allmışdı.

(ardı var)

Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

Əbdülrəhman Qasımlını kim öldürdü

Xosrov Həsən

Doktor Əbdülrəhman Qasımlı, 1930-cu ildə İran Kürdüstanının Urmiya şəhərində dünyaya göz açmışdı. İbtidiai təhsilini Urmiyada, orta təhsilini Tehranda alan Qasımlı, 1948-ci ildə ali təhsil almaq üçün əvvəlcə Parisə gedir. Ancaq orada heç nə edə bilməyən Ə. Qasımlı Çexoslavakiyaya gedərək, Praqa universitetinin Bilim və İctimai-siyasi fakültəsinə qəbul olur. 1952-ci ildə universiteti müvəffəqiyyətlə bitirən Qasımlı vətəni Kürdüstana qayıdır. İran Kürdüstanının azadlığı uğrunda beş illik inqilabi mübarizəsini davam etdirdikdən sonra yenidən Çexoslavakiyaya qayıtmalı olur və 1962-ci ildə Praqa universitetində İqtisadiyyat elmləri üzrə elmlər doktoru adını alır. O, 1970-ci ilə qədər Praqa universitetində Sosializm və Kapitalizm iqtisadiyyatından tələbələrə mühazirələr oxuyur. Hər zaman olduğu kimi o, bu illərdə də Kürdüstanın azadlıq mübarizəsini davam etdirirdi.

Həmin dövrdə İranda baş verən ictimai-siyasi hadisələr, doktor Qasımlının Kürdüstana qayıtmasına səbəb olur. Ancaq sonradan İran Kürdüstanında baş verən ictimai-siyasi hadisələrin çox qarışması, Əbdülrəhman Qasımlını 1976-cı ildə Parisə qayıtmağa məcbur edir. O, Fransaya qayıtdıqdan sonra, Sorbon universitetində Kürd dili və ədəbiyyatı şöbəsində çalışmağa başlayır.

Şahın qaçışı və İran İslam inqilabının baş verməsi zamanı, yəni 1979-cu ildə yenidən Kürdüstana qayıtmalı olur və şəhid olan günə qədər Kürdüstan dağlarında köhnəpərəst İran rejiminə qarşı mübarizə aparır.

Doktor Qasımlı 1945-ci ildə siyasi mübarizəyə başlayır. Bir neçə ildən sonra onun rəhbərliyi altında Urmiyada Kürd Demokratik Gənclər Birliyinin təşkilatını yaradılır. 1970-ci ildə İnqilabi mübarizəni gücləndirmək məqsədilə, bir neçə dostları ilə yeni partiyanın nizamnaməsi və proqramını, strategiyasını və taktikasını hazırlayır və yeni partiya-İran Kürdüstan Demokratik Partiyası yaradır. Doktor Qasımlı 1973-cü ildə İKDP-nın III konqresində partiyanın katibi seçilir. Həmin gündən, şəhid olan günə qədər Qasımlı bütün qurultaylarda partiyanın Mərkəzi Komitəsinin katibi seçilib. Doktor Əbdülrəhman Qasımlı çıxışlarının birində belə deyirdi:

"- Azadlıq uğrunda mübarizə aparan xalq o azadlığın qiymətini də verməlidir. Heç bir millət zəhmətsiz, mübarizəsiz, fədakarsız, övladlarını qurban vermədən azadlığa çatmayıbdır. Kürd xalqı da tarixdən bilir ki, azadlıq fədakarlıq istəyir. Mübarizə aparan xalq, özünü müdafiə et-

məyi, bilməlidir. Bizim şəhidlərin karvanı uzundur. Bundan belə şəhid karvanlarımız daha da uzanacaq. Tarixdən biz də öyrənmişik ki, vətənpərvərlər özlərini şəhid edəndə şəhidlər üçün yas saxlamayaq, onları yad edərək, vətən uğrunda ölənlərimiz var deyə sevinək. Biz qərar vermişik ki, ancaq və ancaq onların yolunu davam edək ki, onların ruhu qarşısında utanmayaq. Mübarizlərimiz kimi inqilabi mübarizəni davam etdirin. Heç bir çətinlik və problemlərdən qorxmayın. Heç bir çətinliyə görə geri çəkilməyin. Bizim mübarizəmiz haqq yolunda, xalqımızın azadlığı uğrunda olan mübarizədir. Gələcək gün üçün aparılacaq mübarizə hər kəsin əməyi sayəsində olmalıdır. Biz çalışmalıyıq ki, bu mübarizədə itkilərimiz, şəhidlərimiz az olsun".

13 iyul 1989-cu ildə Kürd xalqının böyük oğlu, inqilabçı, İKDP-nın yaradıcısı və rəhbəri Doktor Əbdülrəhman Qasımlı və Mərkəzi Komitənin, eləcə də İKDP-ının xarici Əlaqələr şöbəsinin rəhbəri Abdulla Qadiri Vyanada kürd xalqının düşmənləri, İran İslam Respublikasının əks kəşfiyatı tərəfindən terrorcasına şəhid edildilər.

Şəhidlər xalqın şərəfidir, millət şəhidləri ilə ucalır,yüksəlir.Şəhid hər zaman xalqının şərəfli günlərini xatırladır. Əbdylrəhman Qasımlı və Abdulla Qadiri kürd xalqının qəlbində əbədi yaşayacaqlar.

Validə Arzumanlı

Təsəlli verir

Baş-başa dayanan, o, məğrur dağlar,
Biri-birisinə təsəlli verir.
Köksümdə qübarlı, nisgilli dağlar.
Biri-birisinə təsəlli verir.

Güləyən üzüm yox, güldürən sözüm,
Xudayam bu hicrə bəs necə dözüm?
Kor olar el üçün ağlayan gözüm,
Biri-birisinə təsəlli verir.

Yadlar mənzilinə olmuşuq qonaq,
Validə zamana dustaqdır, dustaq.
Didərgin məzara, didərgin dayaq,
Biri-birisinə təsəlli verir.

Doktor Ebdulrehman Qasimlo kê kuşt

- Dr.Ebdulrehman Qasimlo di sala 1930-an li Kurdistana Îranê,li bajarê Ûrmîyê dê dinê.Xwendina xwe ya destpêkî û navendî li Ûrmîyê û Têhranê bi dawî dîne,sala1948-an- ji bo xwendina bilind diçe Parîsê ji wuir jî diçe Çêxoslavakyayê û li Ûnîvêrsîtêya Pragê,beşa Zanîsta Civakî û Sîyasî dixwîne. Qasimlo sala 1954-an vedigere Kurdistanê û piştî pênc salên xebat û tekoşînê car din diçe Çêxoslavakîyayê. Di sala1962-an de li Ûnîvêrsîtêta Pragê li ser Aborîya sosîalîzm û aborîya kapîtalîzmê dersan dide. Her di vê salê de ji bo rêxistin û geşkirina xebata gellê kurd li Kurdistana Îranê,vedigere Kurdistanê.Dr.Ebdulrehman Qasimlo di navbera salên1976-a û 1978-an de li Parîsê, li Ûnîvêrsîtêta Sorbonê di beşa Ziman û Şaristanîya Kurdî de dixebite û di sala 1979-an de car din vedigere Kurdistanê û heta roja şehîdbuna xwe li cîyayê Kurdistanê,li dijî rêjîma kevneperest îslamî têdikoşe.Dr. Qasimlo di sala 1945-an de dest bi xebata sîyasî dike.Paş çend salan li Ûrmîyê bi serokatî û xebata wî Yekitîya Xortên Dêmokrat ên Kurdistanê dê damezirandinê. Di sals 1970-an de ji bo pêşxistina xebatê bi çend hevalên xwe ra proqram û destur û niqtên giringîyên stratêjî û taktîkên P.D.K.Î.-ê amade kirin.Dr Qasimlo di sala 1973-an,di III -îna Kongra P.D.K.I.-ê de ji bo sekreterîya partîyê dê hilbijartin.Ji wê salê heta ŞEHÎDBUNA xwe, Qasimlo di hemû kongirên partîyê de ji bo endametîya Komîta Navendî ya partîyê û paşê jî ji bo sekreterîya partîyê tê hilbijartin.

Dr.Ebdulrehman Qasimlo di hevpeyvîneke xwe de weha digot:" Gelê ku ji bo azadîyê bitêkoşe, divê bihayê wê azadîyê jî bike. Tu millet bê zehmetî û tekoşîn,bê fedekarî,bêyî qûrban kirina lawên xwe,negîhîştîye azadîyê.Gelê kurd jî ji mêje dizane ku azadî: fedakarî dixwaze,xweparastin dixwaze. Karwanên şehîdên me dirêje wî hin dirêjtir jî bibe. Lê me ji vêje biryara xwe daye ku em di rojên şehîd bûna şehîdên xwe de, di rojên bîranînên wan de,negirîn.Me biryar daye ku bi tedê û bi tenê riya wan bidomînin ku li pêş çav û bîrên wan şermezar nebin. Weke wan xebata xwe bidin serî. Jî çi nexwaşî û problêman netirsin, xwe ji çi zehmetîyan nedin paş.Xebata me,xebateke bi heq e; xebata azadîya milletekî ye. Xebateke ji bo paşeroja nifşên din.Eger nifşê me wezîfa xwe bi çakî,bicîh bîne,em ê piştrast bibin ku nifşên bên, wê bê şehîdbin."

Xosrov Həsən

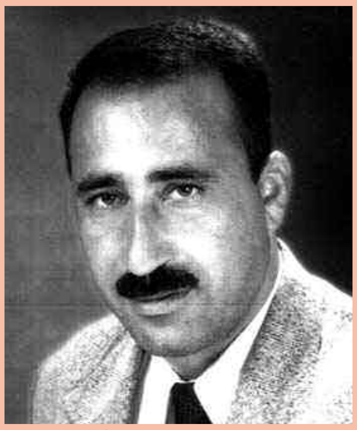

Rəfayıl Mayıl

Deyil

Min təbib tökülsə, loğman gəlsə də,
Əqidəsi çürük sağalan deyil.
Qurumuş səhraya suyu töksən də,
Dərya ola bilməz çağlayan deyil.

Min nəsihət versən zatı qırığa,
Ədəbdən, ərkandan çıxar qırağa.
Yarandan qan gəlsə, əgər sarığa,
Xəbiş onu görsə, bağlayan deyil.

Aqil olan dayaq durar elinə,
Uymaz bədzatların fitnə-felinə.
Yuvanı versələr, şərin selinə,
Haqdan tikilibsə, laxlayan deyil.

Rəfayılam, nəzər yetir əslinə,
Səs verəndə səs ver haqqın səsinə.
Bədcins övlad, töhmət olar nəslinə,
Ata, baba yolun saxlayan deyil.

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 6

MAHMUD BƏY SƏFİKÜRDSKİ

Mahmud bəy Bala bəy oğlu Səfikürdski
Doğum tarixi 1898-ci il
Doğum yeri Səfikürd kəndi
Vəfatı 1977-ci il

Həyatı

Bala bəyin üçüncü oğlu Mahmud bəy 1898-ci ildə Səfikürd kəndində dünyaya boy göstərmişdi. 1909-cu ildə Gəncə gimnaziyasına daxil olmuşdu. Gimnaziyanı bitirmədən orduya çağrılmışdı. Rus qoşunlarının tərkibində rumın cəbhəsində döyüşlərdə iştirak etmişdi. Hərbi xidmətdən sonra Gəncəyə dönmüşdü. Gəncənin müsəlman-türk əhalisinin rusların himayəsi ilə ermənilər tərəfindən kütləvi şəkildə qırılmasının qarşısının alınmasında yeni yaradılmış «Yaşıl qvardiya» adlı özünmüdafiə dəstəsinin tərkibində çıxış etmişdi. «Yaşıl qvardiya» əsasən gənclərdən, tələbələrdən ibarət idi. Mahmud bəy Səfikürdskinin döyüş təcrübəsini nəzərə alaraq, onu qvardiyanının sədr müavini təyin etmişdilər. Gimnaziyanı 1919-cu ildə başa vurduqdan sonra bir müddət Gəncə Dairə məhkəməsində müstəntiqliyə namizəd kimi hüquq elminin incəliklərini öyrənməyə çalışmışdı. Elə həmin il o, Bakıda BDU-nin tibb fakültəsinə daxil olmuşdu. Ailə vəziyyəti və maliyyə çətinlikləri ilə əlaqədar olaraq işləmək fikrinə düşmüş və ƏMT-nın rəisi Nağı bəy Şeyxzamanlı Gəncə hadisələrindən Mahmud bəyi tanıyırdı. Və şübhəsiz ki, onun ƏMT rəisinin müavini kimi mürəkkəb və məsuliyyətli vəzifəyə təyin edilməsi həm də onların bir-birilərini yaxşı tanımalarından irəli gəlirdi. Arxiv materiallarından məlum olur ki, Mahmud bəy Səfikürdski ƏMT-da rəis müavini kimi 1919-cu ildə noyabr ayının 15-dən martın 6-dək ƏMT-nın (əksinqilabla mübarizə təşkilatının) rəis müavini vəzifəsində çalışmışdı. O da bu vəzifədə hümmətçiləri təmsil edirdi. Çünki razılığa əsasən, ƏMT rəhbərliyi iki partiyadan təmsil olunmalı idi. ƏMT-nın rəis müavini vəzifəsi də hümmətçilərin payına düşürdü. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, arxiv sənədlərinin də təsdiq etdiyi kimi Mahmud bəy bu vəzifədə özünü layiqincə apardı, gənc respublikanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsində öz bacarığını əsirgəmədi. Xüsusən də erməni casuslarına və denikinçilərə qarşı mübarizədə Mahmud bəy Səfikürdski bütün imkanlarını səfərbər etmişdi. Onu da deyək ki, əldə edilmiş materialların (MTN-nin arxivi, PR-1752 saylı istintaq işi) bir qismində onun bolşeviklərə qarşı da çıxışı qeyd edilir. Buna əlavə olaraq onu da demək olar ki, Nağı bəylə Mahmud bəyin barəsində söylənilən fikrə bir söykənəkdir. 28 aprel işğalından sonra bir qrup hümmətçi Azərbaycan Fövqəladə Komissiyasında işə qəbul edildi. Onlardan biri də Mahmud bəy idi. Bu elə çox uzun çəkmədi. 22 noyabr 1920-ci ildə onun həbs edilməsi barədə 1906 saylı order imzalandı. Bir gün sonra onu Quba şəhərində həbs edib Bakıya göndərdilər. Onu kommunistlərə qarşı çıxış etməkdə günahlandırırdılar. Ziddiyyətli ifadələrin nəticəsində Mahmud bəy Səfikürdski haqqında 21 yanvar 1921-ci ildə qərar çıxırıldı: o, tutduğu vəzifəsində qala bilməz. Ancaq onun «cinayət»ləri sübuta yetmədiyindən həbsdən azad etmişdi. Təqiblər davam edirdi. Belə bir vəziyyətdə Mahmud bəy Səfikürdski Azərbaycanı tərk etmək məcburiyyətində qaldı. Öncə Yuqoslaviyada yaşayıb ticarətlə məşğul oldu. Sonra Türkiyədə yerləşdi. Mahmud bəy 1977-ci ildə vəfat edib.

Mahmud bəyin Əli bəy adlı oğlu, Mələk xanım, Bilqeys xanım və Leyla xanım adlı qızları var.

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib

Yaşayış yerindən çoxlu qədim əşyaları tapılıb

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib. «Göl yeri» ərazisində aparılan qazıntı nəticələrinin qədim dövr tarxinin öyrənilməsinə töhvə olduğu bildirilir. Yaşayış yerindən çiy kərpij , qazma şəklində evlər, təsərrüfat quyuları, ojaq yerləri, 3 insan skeleti, saxsı qablar və çoxlu sayda bəzək əşyaları tapılıb. Ərazidə tədqiqat aparan mütəxəsislərin fikrincə qazıntı işlərinin nəticəsi Azərbayjan arxeologiyasında az öyrənilən və mübahisələrə səbəb olan məsələlərə aydınlıq gətirəcək. Yeniliklər əsasən ilk Tunj dövrünə qədərki mərhələni əhatə edir.

Tapılan kiçik öküz fiquru isə bu dövrdə insanların «toxa» əkinçiliyindən «xış»a keçdiyinə dəlalət edir. Bundan başqa metaldan dəmir ujluqlu kəsiji alətlərin hazırlanmasında istifadə olunan «bitum» məhlulu da aşkarlanıb ki, bu əvvəlki arxeoloci qazıntılar zamanı az miqdarda olduğundan indiyədək onun tərkibi öyrənilməmiş qalıb.

Dövrlərə şahidlik edən bu daş natiqlərin hər parçası tarixin qaranlıq səhiflərini nurlandıran məşəl kimidir. O işıqda isə əcdalarımızın getdiyi yollara yolçuluq etmək insana mənəvi rahatlıq verir.

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Müzəffər Hüseynov: "Hazırda ərazinin hələ ki, 100 kvadratmetri araşdırılır”. Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Tarixi abidə rayonun Səfikürd kəndi ərazisində tapılıb. Ekspedisiya qrupunun üzvü, arxeoloq Müzəffər Hüseynovun sözlərinə görə 2 il əvvəl aparılan tədqiqatlar zamanı bu ərazidə içərisində 10-dan çox insanın dəfn olunduğu kurqan aşkar edilmişdi.

“Sonradan aparılan araşdırmalar nəticəsində isə müəyyənləşib ki, qara arxac adlanan bu sahədə yaşayış məskəni də mövcud olub və yaşayış yeri təqribən 2 hektar ərazini əhatə edib. Qazıntılar nəticəsində tapılan maddi mədəniyyət nümunələri hələlik bu ərazidə yaşayan insanların toxuculuq və dulusçuluqla məşğul olduğuna dəlalət edir”, - deyə o bildirib.

Bundan başqa arxeoloqların ehtimallarına görə tapılan heyvan sümükləri vasitəsilə o dövrün heyvanat aləmi barədə də informasiya əldə etmək mümkün olacaq.

Müzəffər Hüseynov əlavə edib ki, 2 ha ərazidə yaşayan insanların həm yaşayış yerləri, həm də təsərrüfat sahələri var. “Yəni burada onlar həm çörəklər bişirib, həm də, qab-qacaq hazırlayıblar. Hazırda biz onun hələlik 100 kvadratmetrini araşdırırıq”, -deyə o vurğulayıb.

Analoqu olmayan kurqan

Abidə tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid edilir

Son zamanlar Goranboy rayonunun Səfikürd kəndi ətrafında geniş çöl-tədqiqat işləri aparılıb. Bu işlərin nəticəsində isə rayon üçün ilkdəfə olaraq eneolit dövrünə aid yaşayış məskəni aşkar edilib. Həmin yaşayış məskənində aparılan kəşfiyyat xarakterli qazıntı nəticəsindəabidənin e.ə. V minilliyə aid olduğu müəyyən edilib.

AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun arxeoloqu Müzəffər Hüseynovunsözlərinə görə, burada eyni zamanda çoxlu saxsı məmulatlar da aşkar olunub. Bundan əlavə, kənd

əhəng daşlarından tikilib. Kurqanaltı kamera isəsərdabə tiplidir. Sərdabənin divarlarının hündürlüyü 145 sm-dir. Bu hündürlüyü həm də sərdabənin hündürlüyü kimi vermək olar.

Sərdabənin divarları isə çox yaxşı qalıb. Enli inşa edilmiş divarların şimal tərəfdə eni 1 metr 10 sm, cənub və qərb tərəfdə isə 1 metr 60sm-dir. Sərdabənin içəridən ölçüsü şərq-qərb istiqamətində 3 metr 70 sm, şimal-cənub istiqamətində 3 metr 40 sm-dir. Sərdabəyə giriş isəşərqdəndir. Girişin eni 1 metr 40 sm, giriş dəhlizinin uzunluğu isə 4 metr 30 sm-dir. Giriş dəhlizinin kənarındakı divarlar da ağ

muncuq, 10 ədəd iy başlığı aşkar edilib. İy başlığının 9-ü sümükdən, biriisə daşdan hazırlanıb. Daşdan hazırlanan iy başlığı çox ustalıqla hazırlanıb, üzəri üçbucaq formalı naxışlarla bəzədilib. 10 ədəd iy başlığının birqəbirdə aşkar edilməsi faktı ilk tunc dövrü üçün nadir hadisə hesab edilə bilər. Sərdabədən aşkar olunan skeletlər sağ və sol yanı üstə,yarıbükülü, baş tərəfı divara söykənmiş vəziyyətdə qoyulub.

Torpaq qəbirlər aşkar edilib

Goranboyun Səfikürd kəndində tədqiqatlar aparan Müzəffər Hüseynov sonda onu da bildirdi ki, tədqiqatlar zamanı ilk tunc dövrünə aidkurqanlar-

ətrafinda son tunc-ilk dəmir dövrünə aid ikitorpaq qəbir tapılıb və qazınti nəticəsində qəbirlərdən gil qablar, müxtəlif materiallardan, tuncdan bəzək əşyaları - muncuqlar, qolbaq yə sırğalaraşkar edilib. Ekspedısiyanın əsas uğurlarından biri Səfikurd kəndi yaxınlığında onun cənub-şərq tərəfindən ilk tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyəaid kurqan abidəsinin aşkar edilərək qazılması olub.

Arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da bildirdi ki, kurqanın diametri 16 metr, hündürlüyü 2,8 metrdir. Kurqan hündürlüyü 18-20 metrolan uzunsov-oval formalı təpənin üzərində qurulub. Qazıntı zamanı kurqan örtüyündə son tunc dövrünə aid bir qəbir abidəsi də aşkar edilərəkqazılıb. Kurqan örtüyündən aşkar olmuş sallama qəbir 2x1 metr ölçüdə olub, 110 sm dərinlikdə dəfn edilib.

Qəbirdə müxtəlif forma yə ölçüdə 5 ədəd saxsı qab, əqiqdən hazırlanan 72 ədəd muncuq, 1ədəd tunc iynə, 3 ədəd kəsici alət aşkaredilib. Əsas kurqanaltı oəbir çox maraqlıdır.

Arxeoloq M.Hüseynov onu da bildirdi kı, bu qəbir kamerasının divarları iri ölçülü əhəng daşındantikilib. Girişdə 1 metr 70 sm plan sərdabənin ağzı 60-65 sm ölçüdə, qalınlığı 8 sm olan ağ əhəng daşı ilə örtülüb. Divarların ətrafi isə iki cərgəçay daşları ilə bərkıdilib.

Sərdabədə 19 insan skeleti aşkar olunub

Sərdabənin içərisində onun 4 küncündə diametrləri 25x27 sm, dərinlikləri 45-50 sm olan dirək yerləri də aşkar edilib. Dirək yerlərininiçərisindən aşkar olunan kiçik və orta ölçülü çay-daşlarına əsasən gənc arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da ehtimal edir ki, bu dirəklərin ətrafıçay daşları ilə möhkəmləndirilib. Kameranın üst hissəsi ağac tirlərlə örtülüb. Bunu qazıntı zamanı sərdabənin içərisində yanıb kömür olan ağacqalıqları da sübut edir. Bəzi agac qalıqlarının diametri 30 sm-ə, uzunlugu isə 1 metrə qədər qalıb.

Sərdabənin üstü ağacla döşəndikdən sonra kameranın üzəri iri qaya daşları ilə təpə formasında qurulub. Sərdabənin döşəməsi ağ gilləsuyandıqdan sonra içərisi tamamilə münasib qaya daşları ilə döşənib. Skelet və bütün arxeploji materiallar bundan sonra səliqə ilə sərdabəyəqoyulub. Sərdabə tipli bu qəbirdə 19 insan skeleti, 23 saxsı qab, 213

dan 150-200 metr şimal-şərqdə. son tunc-ilk dəmir dövrünə aid torpaq qəbir də aşkar edilib. Qəbır 80 sm dərinlikdə yerləşməkləşərq-qərb iştiqamətində uzunluğu 2 metr, eni 1 metr yarımdır. Qəbirdən sol yanı üstə qoyulmuş skeletin ətrafinda isə 3 saxsı qab, 48 ədəd əqiqmuncuq, 1 ədəd tunc muncuq, 1 ədəd tunq qolbaq, 1 ədəd tunc sırğa, 2 ədəd dəvəgözü kəsici alət askar edilib.

Digər torpaq qəbir Səfikürdün şimal-şərq_tərəfından aşkar edilib. 2 metr 5 sm dərinlikdə aşkar edilən torpaq qəbir kamerası 160x90sm ölçüdədk. Qəbirdən yarımbükülü vəziyyətdə sağ yanı ustə qoyulan skeletın ətrafindan 3 ədəd saxsı qab, 12 ədəd muncuq, 2 ədəd kəsici alətaşkar edilib. Goranboy rayonu ərazisində, xüsusən Səfikürd kəndi ətrafinda aparılan apxeoloji qazıntılar zamanı eneolit, ilk tunc, son tunc- ilkdəmir dövrü mədəniyyətlərinin öyrənilməsi baxımından xeyli nailiyyətlər əldə edilib. Tezliklə nəzərdə tutulan tədqiqatlara vəsait ayrılan kimiSəfikürd kəndində yə rayonun digər istiqamətlərində yeni kəşfiyyat işləri başlanacaq.

Tarixi adları təhrif etmək olmaz!

Çox gumanki mənim bu yazım çoxlarının xoşuna gəlməyəcək, çoxlarını qıcıqlandıracaq. Lakin həqiqət əsasdır heç kim həqiqəti inkar edə bilməz. Keçən ilin bu günü, yəni 2010-cu ilin may ayının 28-də "Naftalan"a müalicəyə getmişdim. Dünyanın müxtəlif yerlərindən müalicəyə gələnlər içərisində əslən Gədəbəydən olan həmyerlimiz, Rusiya Dumasının millət vəkili, Həsən müəllim də var idi. Baharın xoş məqamı hamımızı Azərbaycanımızın dilbər guşələrindən olan, Goranboy rayonunun mənzərəli yerlərinə səyahətə aparırdı. Bir gün "Ballı qayadan" geri qayıdanda, yolda "Səfikürd" kəndinin trafareti diqqətimi cəlb etdi. Maraqlandım, təsadüfdən bizimlə müalicə olunan əslən Balakəndən olan Qurban müəllim bir orta yaşlı kişini göstərdi. Şubay müəllim Səfikürd kəndindəndir, savadlı yoldaşdır, yəqin, Səfikürd kəndi haqqında sizə məlumat verər.

Tanış olduq, özüm haqqında qısa da olsa məlumat verdim və Səfikürd kəndi haqda mənə məlumat verməsini xahiş etdim.

Yəqin sizin də məlumatınız olmamış olmaz, deyə Şubay müəllim sözə başladı:

" Bu kəndin tarixi çox qədimdir, hələ XII əsrdə Azərbaycanın görkəmli şairi Nizami Gəncəvi Səfikürd kəndi haqqında yazır və anasının,atasının Səfikürd kəndindən olduğunu qeyd edir. Və o zaman Gəncədə zəlzələ olanda, anasının çaparaq Gəncəyə getməsindən, atasını və iki yoldaşını yaralı halda Səfikürd kəndinə gətirərək, dağ otlarından və qırmızı palçıqdan (naftalan) istifadə edərək onların sağaltmasından danışmışdı. Bu məlumatın Nizami Gəncəvinin 850-i illiyinə həsr olunmuş kitabında olduğunu bildirən Şubay müəllim əlavə etdi ki, Nizami Gəncəvinin atasının, anasınında məzarları Səfikürd kəndinin məzarlığındadır."

Şubay müəllimdən Səfikürd kəndinin tarixi haqqında bizə məlumat verməsini istədim. O, kənd haqqında kənddə mollalıq edən, kənd ağsaqqalı Kamal müəllimi məsləhət gördü. Səhərisi günü Səfikürd kəndinə getdik. Soraqlaşa-soraqlaşa Kamal müəllimi kənd içində tapa bildik. Yanımızda olan "Diplomat" qəzetinin nüsxələrindən ona və yoldaşlarına verdik. Yanında olan qarayanız bir oğlan qəzetin kürd bölməsini görəndə tutuldu, hiss etdim xoşuna gəlmədi.Qəzet haqqında polisə məlumat verən də o idi.

Kamal müəllim bizə diqqətlə qulaq asdı, gəlişimizin səbəbini bildikdən sonra başını yavaş-yavaş yelləyərək dedi:

"Tahir müəllim Səfikürd (əslində Sofukürd olmalıdır, İslam dininin sofu təriqətinə mənsub kürdlər deməkdir, Nizami Gəncəvi də Sofukürd yazmışdır), Balakürd, Baxçakürd kəndlərinin tarixi çox qədimlərə gedir. Elə bizim kənd qəbiristanlığında ikiminillik qəbir daşları var. Əgər dərin qatlar araşdırılsa bəlkə də eramızdan əvvəlki neolit dövrünün tarixinə gedib çatar. İstəsəniz qəbiristanlığı ziyarət edərik mən sizə Nizami Gəncəvinin valideyinlərinin məzarlarını və qədim məzarları göstərərəm, şəkilini çəkib oxuculara məlumat verərsiniz."

Məsləhət etdik ki, bir fotoqraf və bir kameraman tapaq qədim qəbir daşlarının görüntülərini çəkək, həm də Kamal müəllimin danışıqlarını qeyd edək ki, yadaşlarda qalsın. Fotoqrafı mən tapdım, kameramanı Kamal müəllim.Danışdıq sabah səhər saat 10-da gəlib Kamal müəllimi götürək və yoldaşlarla məzarlığa gedək. Biz bir-birimizdən ayrıldıq. Mən "Naftalan"-a müalicəyə gələnlərə Səfikürd və qədim qəbiristanlıq haqqında Kamal müəllimin verdiyi məllumatı verdikdə çoxlarında maraq oyandı. Səhərisi günü 10-dan artıq adam bizimlə məzarlığı ziyarət etməyə getdi.

Qəbristanlığın girişində görüşdük və Kamal müəllimin duasından sonra qəbristanlığa daxil olduq. Qəbristanlıqda 4-5-metr uzunluğunda baş daşları var idi, əsgi ərəb və fars dillərində yazılmasına baxmayaraq, Kamal müəllim çox asanlıqla oxuyurdu. Kamal müəllimin görsətdiyi daşlar haqqında izahatı video ilə görüntüləyir, həm də şəklini çəkirdik. Köhnə məzarlıqlara xeyli qalmış polis geyimində baş leytenant olmaqla 5 nəfər bizə yaxınlaşdılar.

Əvvəl mən elə düşündüm onlar üçün də yəqin maraqlı olub gəliblər baxsınlar, Kamal müəllimi dinləsinlər.Lakin yanılmışdım, onlar işimizə mane olmağa gəlmişdilər.

-Siz kimdən icazə alıb bu məzarlığa girmisiniz?

Bu sual rusiyalı millətvəkilini və bizimlə gələnləri diksindirdi.

-Mən onlara yaxınlaşaraq "böyük"lərini soruşdum və qeyd etdim ki,siz də bizimlə olun, qoy Kamal müəllim bu tarixi daşların sirrini bizə bildiyi kimi açıqlasın, çünki, belə adamlar az qalıb. Kamal müəllimkimilər ortadan çıxsalar bu daşlar yeni nəsil üçün elə sirli olaraq qalacaqdır. Ola bilsin mənim və yaxud Kamal müəllimin izahatı xoşunuza gəlməsə kaseti də götürərsiniz, şəkilləri də. Bizim işimizdə cinayət tərkibi olarsa, bizi də polisə dəvət edərsiniz.

Olmadı. Mütləq kənd məzarlığına getmək üçün RİH-dən icazə almaq lazim imiş.

İcazə üçün rəsmi məktub versək də, düz bir ildir ki, məktubun cavabı yoxdur.

Hörmətli oxucular, biz başqa ölkələrə gedəndə xüsusi olaraq tarixi yerlərə xüsusi avtobuslar təşkil olunur, insanları tarixi yerlərə aparırlar və tarixi yerlər haqqında turizm nazirliyi tərəfindən təyin olunmuş mütəxəsislər məlumat verirlər.

Bəlkə həqiqətən Azərbaycanda tarixi yerlər bir tərəfə qalsın, kənd məzarlıqlarının da ziyarəti qadağandır.

Səfikürd-Safokürd-Sofukürd bu adlarin mənşəyi haqqında tarixçilər dərindən düşünməlidirlər, tədqiq etməlidirlər sonra qərar verməlidirlər.

Nədənsə qədimdən bu torpaqlarda yaşayan kürd xalqının varlığı,kürd məhvumu bəzi ziyalılarımız tərəfindən qəbuledilməz olub.Hər vəchlə çalışırlar ki, kürd xalqına, kürd dilinə aid

olan toponomik adları dəyişələr. Nədən?

Axı bu ərazilərdə Səllari kürd dövlətinin, Rəvvadi kürd dövlətinin, Şəddadi kürd dövlətinin varlığı haqqında Rusiyanın, Türkmənistanın, İranın, Gürcüstanın, Türkiyənin tarixi səhifələrində geniş yer verilir və təsdiqlənir.

Bu gün Azərbaycanda 3000-dən artıq kürd dilinə mənsub olan toponomik ad var. Yəqin bu toponomik adlar göydən düşməyib. Kürd dilinə, kürd xalqına aid bu toponomik adların bir tarixi əsası var. Misal: "Bakı" sözü kürd dilində "ba" külək, "ku" hara, mənasını verir, "Abşeron" sözü kürd dilində "ab" su, "şor" duzlu mənasını bildirir. Yuxarıdada qeyd etdiyim kimi Azərbaycanda 3000-dən artıq kürd dilində toponomik adlar var. Bu adların hamısının tarixi əsası var və bu toponomimlər Azərbaycanımızın tarixini təşkil edir. Heç kimin haqqı yoxdur ki, mənfur ermənilər kimi Azərbaycanımızın qədim toponomik adlarını dəyişdirsin. Çünki Böyük öndərimiz Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqlar güllü-çiçəkli baxçaya bənzəyir. Bəli bu xalqların yaşadıqları tarixi ərazilərdə o xalqlara mənsub toponomik adlar varsa, bu qəbahətdirmi?

Azərbaycanda yaşayan xalqların heysiyyatı ilə oynamaq olmaz. Bəli, bu toponomimlərin yaranması təbii bir haldır və belə də olmalıdır.

Çox təəssüflər olsun xalqımızın dəyərli oğlu, Kamal müəllim dünyasını dəyişdi daş yaddaşlarımızın sirlərini

özü ilə apardı. Allah Kamal müəllimi qəni-qəni rəhmət etsin, məzarı nurla dolsun.

Tahir Süleyman

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 8

TEL EL-AMARNA ARŞİVLERİNDE 3300 YILLIK KÜRTÇE BİR MEKTUP

Amarna, Mısır firavunu Akhenatan'ın krallığı (IV. Amenhotep olarakta bilinir M.Ö. 1353-1336) dönemindeki başkent olan Akhetaten şehridir. Burası o dönemde sadece dini bir merkez ya da sıradan bir şehir olmaktan ziyade Yakın Doğu'nun diplomasi merkezi olmuştur. Amarna arşivinde 382 adet çivi yazılı belge niteliğinde mektup keşfedilmiştir. Bu mektuplar sayesinde o dönemlerdeki uluslararası ilişkiler hakkında geniş bilgiler elde edilmiştir.

Bir tanesi hariç, diğer bütün mektuplar Akadca yazılmıştır. Çünkü Akadca o dönemlerde bölgenin diplamasi dilidir. Akadca olmayan ve Amarna mektupları içerisinde en uzunu olan mektup, Mitanni kralı Tuşrata'ya aittir ve Kürtçedir. Kral Tuşratta, III. Amenhotep, IV. Amenhotep ve kraliçe Tiye'ye toplam 13 adet mektup göndermiş ve bunlardan en uzunu 492 satırlık Kürtçe olanıdır.

O dönemde vassal krallar bağlı oldukları veya küçük bir konumda olduklarına atfen bağımlısı oldukları krallara "efendim" diye hitap eder ve ünvan olarakta LUGAL.KUR ... diye tanıtırlardı. Fakat güçlü devletlerin kralları ise "kardeşim" diye hitap ederlerdi. Kral Tuşratta mektubunda kendisini LUGAL.GAL LUGAL.KUR Mitanni olarak tanıtmıştır. Bu da "Büyük kral, Mitanni Ülkesinin kralı" anlamına geliyor. Bu ünvandan da anlaşıldığı gibi Mitanniler o dönemde Yakın Doğu'nun büyük güçlerinden birisi olduğu anlaşılmaktadır.

O dönemde mektuplar özel olarak Akad dilinde yazılırdı. Tuşratta'nın böylesine uzun bir mektubu Hurrice (eski Kürtçe) yazması bilim adamlarını düşündürmüştür. Fakat daha sonraları bu mektubu III Amenhotep'in eşi olan kendi kızı Tudu-Hepa'nın okuması amacıyla Kürtçe yazdığı ileri sürüldü. Biz de bu görüşe ek olarak, zaten Hiksos egemenliği döneminde Mısır'da Hurriceyi bilen yaygın bir nüfus vardı ve kolayca okunabileceği varsayılmıştır.

EA 24 numaralı olarak tasnif edilen o mektubun içeriğinde iki devlet arasındaki siyasal, ekonomik vb konular anlatılmıştır.

Konunun başlığı "Kürtçe bir Mektup" diye yazılmıştır. O dönemde "Hurrilerin dili" diye yazılmıştır. Hurrice'de eski Kürtçe olduğuna göre biz de "Kürtçe mektup" belirlemesi yaptık. Aşağıda o mektuptan bazı pasajları incelediğimizde mektubun Kürtçe yazıldığı kolayca anlaşılacaktır.

Tuşratta'nın Mektubu (EA 24) bazı bölümler:

Tar–id–en–an šukka–n(i)–ni eže–ni (Mitt. i 30) "o çömleği her hangi bir yere bırak!"

Hurrice	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
Tarid	*çömlek*	tîrar	*tas*
Šukka-n(i)	*herhangi bir*	jukî/yeke(kî)	*her hangi bir*
Eze	*yer*	zevî[1]	*yer*

1 Zevî, Sorani lehçesinde yer, Kurmancî de ise yer ve tarla anlamındadır.

Tirarê da(y)ne zeviyekaneki![2] Tası herhangi bir yere bırak!

Tiva<e-tta-an … šeniffuveman keldi nirіže ḫaš-i-l-e (Mitt. 42-43) "kardeşimden iyi haberler duymak istiyorum"

Hurrice	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
Tivettan	*sözler*	dibêtan	*söylemler*
Şenni	*kardeş*	şênî	*sakin*[3]
Keldi	*sıhat*	kemilî	*olgun, gelişkin*
Nirize	*iyi*	mirês	*gösteriş, görkem*
ñaš-	*şey*	tiş(t)/şit	*şey*
ḫaš-	*duymak*	*haj*	*haberdar olmak*

Hajî li divêtên mirês û kemilî yê şeniyê men im. *Yakınımın iyi haberlerini duymak istiyorum*.

šala–b–an ašt(i)–iff(e)–u–nn(i)–a ar–e (Mitt. I 51) *Kızını bana karılığa ver*

Hurrice	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
šala[4]	*kız kardeş*	ela[5]	*bacı*
ašti/ašte	*kadın, eş*	sit/sitî	*bayan/kraliçe*
ar-	*vermek*	ar[6]	*vermek*

Bu durumda yukardaki cümle günümüz Kürtçesiyle:

Elabanûyê yê wek stiya miniş biare. *Kız kardeşini bana eş olmaya ver*

ia–lla–nin ammad(i)–iffu–ž atta(i)–iffu–ž attai–p–pa fe–ve/a mag–a–nn(i)–a keb–an– ol-oš–t–a–šše–na

"Hani, dedemin ve babamın senin babana (ve sana) göndermiş olduğu hediye gibi…" (Mitt. 57-59)

Hurrice	Türkçe	Kürtçe	Türkçe
ia-lla-nin	*hani*	wilo	*öyle*
ammatti	*dede*	mam	*amca*
atta	*baba*	tata	*baba*
fe-ve	*sana*	hê/yê we	*sizin*
maganni	*hediye*	mecanî	*beleş, parasız*
keban	*göndermek*	kopîn/kobîn	*göçertmek*

2 Bu cümlede Kurmaci ve Sorni lehçeleri karışımı bir sistem işlenmiştir. Muhtemelen eskiden öyleydi.

3 Bir yerde beraber kalanlar, "ev, mahalle, köy sakinleri" gibi

4 Bazı versiyonlarda "ela" veya "sela" olarak tercüme edilmiştir.

5 Sadece bazı yörelerde, sevgi bağlamında kız kardeşe "el" veya "et" söylenir. Ela min 'kız kardeşciğim'; Eta min 'Ablacığım'.

6 Soranicenin bazı ağızlarında ve Hewremanca "ar, arêdan" vermek anlamındadır. Sözkonusu Hurrice cümleyi yukardaki kelimelere göre yeniden düzenlediğimizde Kürtçe'den farklı olmadığı görülecektir.

Wilo mam jî tata jî bi tatayî hê we mecanî kobînîşandiye

Öyle, amcam ve babamın sizin babanıza gönderdiği hediyeler gibi

[inū]-mē-nin ḫenni šēn(a)-iffe iža-ž tād-av (Mitt. I 75)

"Şimdi kardeşimi sevdim"

Günümüzdeki Kürtçe ile şöyle olur: Hîna şêniyîş têdivêm. *Şimdi yakınımı sevdim*.

šen(a)–v–už–an ^{d}Nimmoria–ž … taže abli tân-ôž-a ^{URU}Iġibe-ne … un-ôž-a ^{d}šimīge- nē-va-man …ag-ōž-a

"Kardeşin Nimuruya bir hediye takdim ettim. O Igibe'den (Şimige'nin şehrinden) getirildi, o Şimige'ye, onun babasına iletildi." (Mitt. i 84-87)

Kürtçe analiz:

Hurrice	Kürtçe
šen(a)–v–už–an 'kardeşin'	***şêniyê we*** 'yakınınız'
^{d}***Nimmoria–ž*** 'Nimmoru'ya',	***Nemrûdiş ra jî*** 'Nemrûda da'
taže 'hediye'	***taze*** 'hediye, iyi şey, yeni şey'
abli 'takdim etti'	***qabilî*** 'takdim'
tân-ôž-a 'etti'	***taniyiş*** 'etti, verdi"
^{URU}***Iġibe-ne*** 'Igibe'den'	***ji Îgîbenê*** 'Igibe'den'
un-ôž-a 'getirilmiş'	***haniyiş*** 'getirlmiştir'
^{d}***šimīge-nē-va-man*** 'Şimige'ye'	***li Şemîgenê ve*** 'Şimigeye'
ag-ōž-a 'iletildi'	***agahî jî*** 'bilgi, ileti'

Şêniyîş re min tazeyek qebildayîş, ji Îgîbenê haniyîş agahiya Şemîgenê ye.

"Yakınıma (kardeşime) İgibe'den getirilen bir hediye takdim ettim. .. Şimigenin rehberliğinde"

šen(a)–iffu–w«e»–[ni]n ašt(i)–î–ve niġār(i)–i–da tan? ur–om–ošt(–i)–eva–d–an tiššan tiššan šen(a)–iffu–we–ne–nn(i)–o–ḫḫ(e)–a tiža–nn(i)–o–ḫḫ(e)–a ol–oġ (–i)– eva–dil–an zugan ež(e)–iff(e)–aš–tan avad-du–dan (Mitt. ii 8-11)

"kardeşimin hanımının çeyizi kardeşimin gönlüne göre olsun diye çok çok uğraştım, bu yerlerimizin uzak olmasına rağmen bizi yakınlaştıracaktır."

Kürtçe analiz:

Hurrice	Kürtçe
šen(a)–iffu–w«e»–[ni]n 'kardeşimin'	***şêniyî ve*** 'kardeşim ile'
ašt(i)–î–ve 'karısının'	***sitiya wî*** ve 'karısı ile'
niġār(i)–i–da 'çeyizi'	***nigariyan da*** 'hediyelerde'
tan 'yaparken'	***tanim*** 'yapabilirim'
ur–om–ošt (–i)–eva–d–an 'uğraştım'	***ardimiş vedan*** 'yardım etmek
tiššan tiššan 'çok, çok'	***tijî tijî*** 'dolu dolu'
šen(a)–iffu–we–ne–nn(i)–o–ḫḫ(e)–a 'kardeşimizin'	***şênîvanîhan*** 'kardeşimizle'
ol–oġ (–i)–eva–dil–an 'yakın olmak'	***gelhevûdin*** 'birlikte olmak, yakın olmak'
zugan 'henüz, daha'	***zûkan*** 'henüz, erkenden'
ež(e)–iff(e)–aš–tan 'yerlerimiz'	***zeviyîşa man*** 'yerlerimiz'
avaddu–dan 'birbirinden uzak'	***hevûduyan*** 'birbirlerinden mesafeli'
tiža–nn(i)–o–ḫḫ(e)–a 'kalplerimiz'	***Tişik*** 'kardiyak sulkus'

Hurrice Kürtçe ***šen(a)–iffu–w«e»–[ni]n*** 'kardeşimin' ***şêniyî ve*** 'kardeşim ile' ***ašt(i)–î–ve*** 'karısının' ***sitiya wî*** ve 'karısı ile' ***niġār(i)–i–da*** 'çeyizi' ***nigariyan da*** 'hediyelerde' ***tan*** 'yaparken' ***tanim*** 'yapabilirim' ***ur–om–ošt (–i)–eva–d–an*** 'uğraştım' ***ardimiş vedan*** 'yardım etmek ***tiššan tiššan*** 'çok, çok' ***tijî tijî*** 'dolu dolu' ***šen(a)–iffu–we–ne–nn(i)–o–ḫḫ(e)–a***

'kardeşimizin' ***şênîvanîhan*** 'kardeşimizle' ***ol–oġ (–i)–eva–dil–an*** 'yakın olmak' ***gelhevûdin*** 'birlikte olmak, yakın olmak' ***zugan*** 'henüz, daha' ***zûkan*** 'henüz, erkenden' ***ež(e)–iff(e)–aš–tan*** 'yerlerimiz' ***zeviyîşa man*** 'yerlerimiz' ***avaddu–dan*** 'birbirinden uzak' ***hevûduyan*** 'birbirlerinden mesafeli' ***tiža–nn(i)–o–ḫḫ(e)–a*** 'kalplerimiz' ***Tişik*** 'kardiyak sulkus'

Kurdî:

tijî tijî ardimiş vedam nîgariyên sîtiya şêniyî ve tanim, ji zeviyêş man zûkan hevûdubin jî, bi tişkaniya şênîvan re digelhevin!

Kardeşimin karısının çeyîzî için çok çok uğraştım. Yerlerimiz uzak olsa da kalplerimiz yanyanadır (yakındır)!" Yukarda sözkonusu mektuptan gelişigüzel alınan 7 adet cümle Kürtçeye çevrildi. Mektubun tümü eski Kürtçe ile yazılmıştır. Kürtçeye vakıf olan bir kimse dikkatlice okur ve günümüz Kürtçesiyle karşılaştırırsa hemen hemen mektubun tümünü anlar.

Ali Husein Kerim

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 9

AZƏRBAYCANDA FEEODAL DÖVLƏTLƏRİ

İqtisadi rayon
Kəlbəcər-Laçın
Ərazi 707 km²
Əhali 33900 nəfər
Nəqliyyat vas. kodu 64
Poçt kodu (Mərkəzi PŞ)
AZ 6401
Yaşayış məntəqələrinin sayı 82

Zəngilan - Azərbaycan Respublikasında rayon. 1930-cu ildə təşkil olunmuşdur. Kiçik Qafqazın cənub şərqində, Arazın sol sahilində yerləşir. Qərbdə və şimal-qərbdə Ermənistan Respublikası ilə, cənubda və cənub-şərqdə İran İslam Respublikası ilə həmsərhəddir. sahəsi 707 km², əhalisi 37,4 min nəfərdir (01.01.2006). İnzibati mərkəzi Zəngilan şəhəridir.

ZƏNGİLANIN TARİXİ

Şərqlə qərbin qovuşduğu yerdə yerləşən bölgə, ticarətdə əsas əlaqələndirici məntəqələrdən olmuşdur. Bölgənin tarixinin qədimliyini, qalalar, müşahidə məntəqələri, arxeoloji qazıntılar zamanı aşkar edilmiş maddi-mədəniyyət abidələri və nümunələri, qədim sikkələr və məişət qabları sübut edir. Rayonun ərazisində 60-cı illərdə təsərrüfat işləri zamanı xeyli küp qəbirlər (küp qəbirlər Azərbaycanda e.ə. II əsrdən eramızın əvvəllərinə kimi mövcud olmuşdur) və e. ə. IV -II əsrlərə aid edilən və əksəriyyəti Makedoniyalı İsgəndərin adına zərb olunan onlarla sikkə ərazinin lap qədim zamanlardan beynəlxalq ticarətdə mühüm rol oynadığından xəbər verir. XIV əsrdə yaşamış məşhur coğrafiyaşünas və tarixçi Həmdullah Qəzvininin yazdığına görə, Zəngilanın əsası hicri tarixin 15-ci ilində, yəni 636-cı ildə qoyulub.

QƏDİM ŞƏRİFAN ŞƏHƏRİ

Rayonun ərazisində Xudafərin su qovşağının yaradılması ilə əlaqədar olaraq 1974-cü və 1979-cu illərdə Azərbaycan EA Tarix İnstitutunun Arxeologiya şöbəsi tədqiqat aparmışdır. Arxeoloji qazıntı işləri zamanı məlum olub ki, ərazi arxeoloji və memarlıq abidələri ilə zəngindir.

Burada "Şəhri Şərifan" və ya Şəhri Xəlifan adı ilə tanınan bir orta əsr şəhərinin xarabalıqları aşkar olunmuşdur. Şəhər qalığının ərazisi 9 hektara yaxındır. Şəhər təbii, coğrafi və strateji baxımdan əlverişli mövqedə yerləşib, qərb tərəfdən dağ silsiləsi, şərqdən Həkəri çayının sıldırım sahili ilə əhatə olunub. Məlum olmuşdur ki, bu şəhər cənubu Qafqazdan keçən baş ticarət yolunun üzərində yerləşir.İlk qazıntılar burada ilk mədəni təbəqənin olduğunu aşkar etdi. Burada IX əsrdən insan yaşadığını söyləməyə əsas verir. Şəhərin də elə bu dövrdə yəni IX əsrdə formalaşdığı, əsası qoyulduğu görünür. Şəhər XIV- XVII əsrlərə kimi mövcud olmuşdur. Qazıntılar və tapılmış arxeoloji materiallar şəhərdə dulusçuluq və metalişləmə sənətinin inkişaf etdiyini göstərir. Şəhərin iqtisadiyyatında çəltikçilik xüsusi yer tuturdu. Bunun şəhərdə tapılan düyü anbarı sübut edir.

Memarlıq abidələrindən biri Şərifan kəndində yerləşən Şəhri-Şərifan abidəsidir. Bu abidənin böyük bir hissəsini Həkəri çayının selləri uçurub dağıdıb və yuyub aparıb.Abidənin ancaq sərdabə hissəsi bizə gəlib çatmışdır.. Azərbaycan orta əsr memarlığında ən qiymətli abidə olan bu kompleks XII-XIII əsrə aid edilir. Onun yeraltı hissəsi plana görə çıxıntılara malik kvadrat şəklindədir. Onun ölçüləri 5,4 x 5,4 m-dir. Onun 3 qolu çatmatağla, dördüncü tərəfi isə müstəvi tavanla örtülmüşdür. Giriş yolu, mehrabı və divarları nisbətən yaxşı vəziyyətdədir. Maraqlıdır ki, giriş və mehrab olan tağ naxışlanıb, digər tağlarda belə naxış yoxdur,abidə içəridən və çöldən dördkünc formalıdır. Üstünün uçuğundan məlum olur ki, künclərdə boşluqları doldurmaq üçün saxsı qablardan istifadə olunub. Bu da içəridə dua oxunan zaman səsin ahəngdar səslənməsinə və təsirli olmasına imkan yaradırdı. Abidənin cənub divarında dördbucaqlı formada taxçaya oxşar, çox da dərin olmayan mehrab vardır. Onun yan tərəfləri nazik tili sütunlarla bəzədilmişdir. Abidənin tağının arxivoltu prizmatik çıxıntılı formadadır. Onun üstü üçbucaq şəkilli xonçalarla bəzədilmişdir. Divarlar yaxşı cilalanmış daş piltələrdən hörülmüşdür. Onun şərq qolu çatmatağla örtülmüşdür. Həmin qolun qurtaracağında üstü kəsilmiş tağşəkilli qapı yeri vardır. O, müstəvi tağtavanla örtülü dəhlizə açılır. Tikintinin mərkəzi hissəsi günbəzlə örtülmüşdür. Divarlar və tağlar yaxşı cilalanmış Daş piltələrdən hörülmüşdür. Abidənin yerüstü qalıqları onun bürcvari türbələrə oxşarlığını sübut edir.

Burada aparılan tədqiqat zamanı şəhər ətrafında iki qəbiristanlığın olduğu müəyyən edilib. Onların biri şəhərin varlı əhalisinə məxsus sərdabə tipli qəbirlərdir. Bu qəbiristanlıq təqribən 1 km şimalda yüksək dağın döşündə salınıb. Onlar ağ daşla inşa edilib, əksər hallarda qapı üstü və ya mehrabvari hissədə həndəsi və nəbati formada naxışlanıb. İkinci qəbiristanlıq isə şəhərin cənub-qərbində olub üstü dirəklərlə örtülən qəbirlərdən ibarətdir. Hər iki qəbiristanlıqda dəfn islam adəti üzrə aparılıb.

3 metr dərinlikdə aşkar edilmiş hamam kompleksi çox maraq doğurur. Əsasən bişmiş kərpicdən Naxçıvan-Təbriz memarlığı üslubunda inşa edilən bu kompleksin su qızdırılan otağı, parxanası və yuyunmaq yeri və hovuzları salamat qalmışdır.

MƏMMƏDBƏYLİ TÜRBƏSİ

Rayonun Məmmədbəyli kəndində olan türbə dövrümüzə qədər salamat gəlib çatan abidələrdəndir. Günbəzin yuxarı hissəsi azca dağılmışdır. Türbə piramidal günbəzlərlə örtülmüş səkkizgüşəli prizmadan ibarətdir. Türbənin əsas qapısı şimal-qərb tərəfdədir. Onun üzü çox sadə işlənmişdir. Üz müstəvilərinin əsas hissələri batıqdır. Buna görə də türbənin küncləri bir qədər çıxıntılıdır. Türbənin qapısı yerdən 1,8 m. hündürlükdədir. Orada yeraltı sərdabədə mövcuddur. Məmmədbəyli türbəsi Azərbaycanın bürcvari türbələrinə bənzəyir. Abidənin karnizi diqqəti cəlb edir. O, qara rəngi daşdan işlənmişdir. Konstruktiv elementlərin mütənasibliyi gözəl memarlıq kompoziyası türbəyə moni-mental gözəllik verir. Əsas tikinti materialı kimi daşdan istifadə edilmişdir. Kərpic tikintilərdə olduğu kimi bu türbənin divarı yükdaşıyıcı kütləyə və üzlüyə bölünmür. Üzlük eyni zamanda divarın əsas hissəsini təşkil edir. Üst kamera divarının qalınlığı 86 sm olub iki, cərgədən ibarətdir. O, daxili və xarici üzlük daşlardan hörülmüşdür.

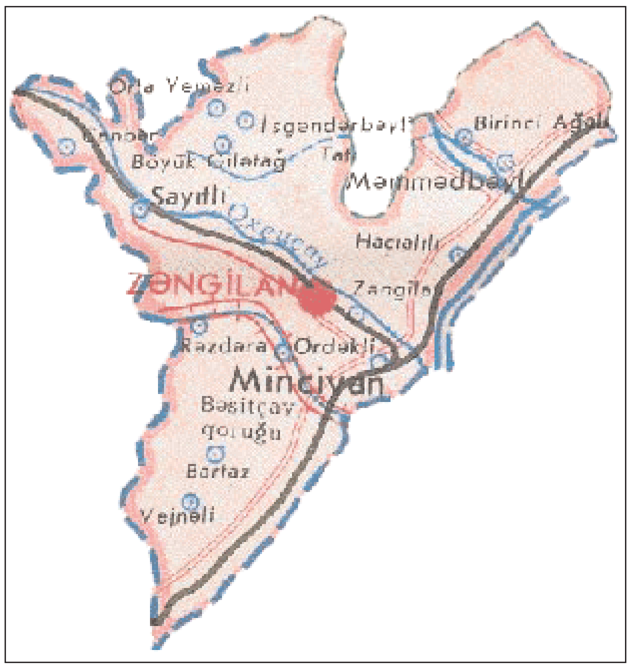

Onların arası boş saxlanılmış, sonra məhlulla doldurulmuşdur. Bu cür tikintiyə Azərbaycanın başqa türbələrində də rast gəlinir. Türbənin üst günbəzini tikərkən də bu texnikadan istifadə olunmuşdur. Burada da günbəz iki qatdır. Daxili günbəz sferik, xarici günbəz isə piramidal formadadır. Onların da arası məhlulla doldurulub. 1975-ci ildə ilk dəfə yeraltı sahə təmizlənmiş və türbənin sərdabəsi üzə çıxarılmışdır. Sərdabə 2,95 x 3,30 m. ölçülü düzbucaqşəkilli plana malikdir. O, 190 sm hündürlükdə çatmatağa örtülmüşdür. Sərdabəyə giriş qərb tərəfdəndir. Qapının eni 76 sm, hündürlüyü isə 88 sm-dir. İslam qaydalarına görə türbəyə və sərdabəyə girişin hündürlüyü 120 sm-dən artıq ola bilməz. Çünki, bura girən bir qədər əyilməli, mərhuma ehtiramını bildirməlidir. Sərdabənin döşəməsi yaxşı cilallanmış daşlarla hörülmüşdür. Orta əsrlərdə belə türbələr adətən feodal əyanların, maddi durumuyaxşı olan və eyni zamanda tanınmış şəxslərin qərbi üstündə ucaldılırdı. Bu türbənin girişi üstündə olan və nəsx xətti ilə yazılmış bir kitabə vardır. Bu kitabədə deyilir ki, bu türbə 704-cü ildə Ramazan ayında (1305) Məhəmməd əl-xacənin qəbri üstündə tikilmişdir.

HACALLI DAIRƏVI BÜRCÜ XIV ƏSR

Hacallı kəndindəki dairəvi bürc - bu tarixi memarlıq abidəsi də qorunurdu. Çox təssüflər olsun ki, onun haqqında bizim əlimizdə nə şəkil, nə də məlumat vardır. Bu abidə dairəvi formada olmuşdur. Bu bürcün dəqiq tikilmə tarixi bəlli deyil. Onun da səbəbi mütəxəsis rəyinin və arxeoloji tədqiqatların aparılmasının nəticəsidir. Burada orta əsrlərə aid kəhriz, karvansara qalığı və məscid də mövcud olmuşdur.

YENIKƏND SƏRDABƏSI

Həkərinin sağ sahilində olan Yenikənd kəndində də XIV əsrə aid sərdabə mövcud idi. Onun da üst hissəsi uçmuş ancaq alt hissəsi dövrümüzə gəlib çatmışdır. Bu abidə də vaxtında tədqiq olunmadığından onun haqqında ətraflı məlumat vermək imkanımız yoxdur.

ZƏNGILAN ŞƏHƏRINDƏ MƏSCID

Rayon mərkəzində olan bu məscid XVII - XVIII əsrlərə aid edilir. Məscidin Səfəvilər dövründə tikilməsi güman edilir. Onun ölçüləri 12 x 20 m. idi. İçərisində mehrab və taxça var idi. Tikintidə əsasən yerli əhəng daşından istifadə olunmuşdur. Divarlar üzlənməmişdir. Məscidin qapısı günçıxana açılırdı. Qapı tağformalı olmuşdur. Onun üst tərəfində kitabəsi var idi. Rayonun Bartaz, Sobu, Baharlı, Qıraq Müşlan, Malatkeşin-Şəfibəyli kəndlərində, Mincivan qəsəbəsində də məscidlər var idi. Rayon ərazisində tapılmış qoç heykəlləri və at fiqurları da uzaq keçmişimizdən xəbər verirdi.

BARTAZ QIZ QALASI

Rayonun Bartaz kəndi ilə Vejnəli kəndi arasında hündür bir dağın üstündə xalq arasında Qız qalası adlanan bir qala da var idi. Qala əsasən müşahidə məntəqəsi rolunu oynamışdır. Çünki, yoldan xeyli aralı və yüksəklikdə olan və bir o qədər də böyük olmayan belə bir qala nə sığınacaq, nə də müdafiə istehkamı rolunu oynamayıb. Orta əsr müdafiə qalaları və sığınacaqlar hündür və geniş bir ərazidə inşa edilir və onun ətrafı ya təbii şəraitlə qorunurdu, ya da ki, qalanın ətrafına hündür divar çəkilir və müəyyən məsafələrdən bir bürclər inşa edilirdi. Burada biz onlara təsadüf etmirik. Bunlara əsasən deyə bilərik ki, Bartaz qız qalası müşahidə məntəqəsi rolu oynamışdır. Rayonun Yeməzli və Bartaz kəndlərində qədim alban kilsələri var idi.

MUZEYLƏR

Tarix diyarşünaslıq muzeyi rayon mərkəzində idi. Onun yüzlərlə eksponatı var idi. Onlar xalqımızın uzaq keçmişindən bu günümüzə qədər olan həyat tərzini, məişət və mədəniyyətini əks etdirdi. Daş heykəllər muzeyi Ağ oyuq deyilən yerdədir. Burada müxtəlif dövrlərə aid daş abidələri vardır.

KOROĞLU DAŞI

Xalq qəhrəmanı Koroğlunun adı ilə hallandırılan bir daş əslində ondan xeyli əvvəllər mövcud olmuşdur.

Ardı var

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 10

Ermənistanın Dağlıq Qarabağ "formulu"

Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın tərkibində saxlanması və ona muxtariyyət verilməsi məsələsində Ermənistanın mövqeyi də maraq doğurur. Ermənistan ilk dövrdə məsələnin bu şəkildə həlli ilə razılaşmaq istəməmiş, 1921-ci il iyulun 16-da Ermənistan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Qafqaz Bürosunun 5 iyul tarixli qərarının onu təmin etmədiyini bildirmiş 87 və Dağlıq Qarabağa iddiasını davam etdirməyə başlamışdı.

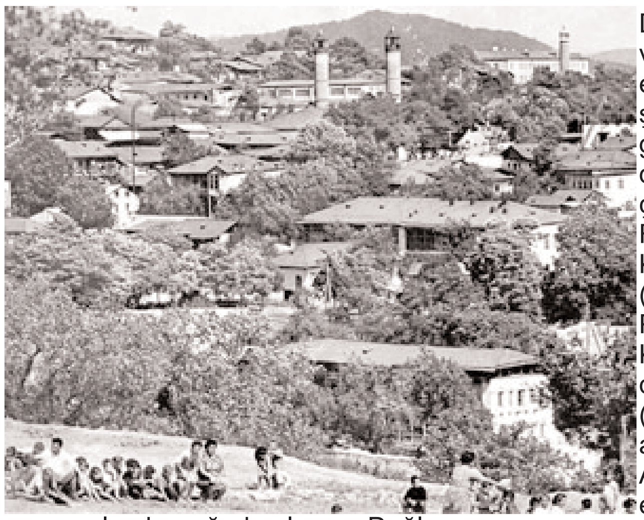

Lakin sonra Qafqaz Bürosunun ona hədiyyə etdiyi Dağlıq Qarabağa muxtariyyət verilməsini məqsədinə uyğunlaşdırmağa başlamış, Dağlıq Qarabağ uğrunda mübarizə belə bir formula almışdı: Dağlıq Qarabağa muxtariyyət verilməsindən onun Azərbaycanın idarəsi altından çıxarılmasına - Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsinə doğru!

Bu formulanın əsasında Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında erməni şovinizminin gücləndirilməsi durdu. İş o yerə çatmışdı ki, Rusiya Kommunist (bolşeviklər) Partiyası Mərkəzi Komitəsi XII qurultayında (1923, 17-25 aprel) K.Radek Azərbaycanda erməni şovinizmindən (aprelin 23-də) bəhs etmişdi. İ.Stalin isə ona qarşı çıxmışdı.88

Adətən Qafqaz Bürosunun 5 iyul qərarından bəhs etdikdə Stalinlə barışa bilməyən erməni müəllifi burada onun sözlərindən gen-bol iqtibas gətirir. Bu həmin partiya qurultayıdır ki, orada Leninin "Qurultaya məktub"u oxunmuş və orada Stalinin obyektiv xarakteristikası verilmişdi.89

XII qurultayda seçilmiş Mərkəzi Komitə üzvlərinin repressiyası da məlum faktdır. Ona görə də K.Radekin çıxışı ilə əlaqədar məsələlər də yenidən tədqiq olunmalıdır. Stalinin timsalında güclü müdafiəyə malik olan ermənilər çox çəkmədən əsl niyyətlərini açıqladılar. Şaduns 13 iyunda Zaqafqaziya Ölkə Komitəsinə yazdı ki, bu muxtar vilayət (Dağlıq Qarabağ) bilavasitə Zaqafqaziya Ölkə Komitəsilə bağlı olmalıdır;90 "Zaqfederasiyanın rəhbərləri problemin belə alternativ, daha ağıllı həllinə getmədilər"91.

Bununla o, Ermənistanın Dağlıq Qarabağla bağlı sonrakı fəaliyyətinin əsas formulası haqqında yuxarıda söylənənləri çox aydın təsdiq edir.

Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Qarabağın dağlıq hissəsinə muxtariyyət verilməsi və onun ətrafında yaranan məsələlərə münasibət Kirovun AK(b) P-nın VI qurultayında (1924, 5 may) yekunlaşdırılır. Onun Dağlıq Qarabağa muxtariyyət verilməsinə olan şübhə və inamsızlığı, hər cümlədə hiss olunur. O, həmin qurultayda demişdir: bu məsələni biz, nəhayət həll etdik və şübhəsiz tamamilə düzgün iş gördük. Bu məsələni, əsasən, yenidən həll etməyə qayıtmayacağımıza heç bir şübhə yoxdur.92

Əslində isə, yuxarıda göstərildiyi kimi, Kirovun bu məsələnin düzgün həll olunduğuna şübhəsi vardı və bu tamamilə əsaslı şübhə idi.

Zəngəzur bölgəsinin Ermənistan tərəfindən ələ keçirilməsi.

Yuxarıda göstərilənlərdən aydın olduğu kimi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti Azərbaycanın tarixi-coğrafi ərazi bölgüsü ənənələrinə sadiq qalaraq Şuşa, Cavanşir, Cəbrayıl və Zəngəzur qəzalarını Qarabağ general-qubernatorluğunda birləşdirmişdi və bu regiona vahid inzibati ərazi kimi baxırdı.

Azərbaycan SSR hökuməti də, artıq yuxarıda qeyd edildiyi kimi, 1920-ci il 30 aprel tarixli notasında Ermənistandan Zəngəzur və

Bu məsələ hələlik A.M.Skubitskinin yuxarıda adı çəkilən məqaləsində müəyyən dərəcədə əks olunmuşdur. O yazırdı: "N.Nərimanovun Zəngəzur qəzasını "Sovet Ermənistanının ayrılmaz hissəsi elan edən Bəyannaməsi" ilə bağlı əsaslı bir düzəliş də bu gün diqqətimizdən yayınır. Bu "Dağlıq Qarabağın əməkçi kəndlilərinə öz müqəddaratlarını təyin etmək üçün tam hüquq verilməsi" haqqında Azərbaycan hökumətinin Bəyanatıdır.

Bu gün həmin Bəyanat ancaq Muxtar Dağlıq Qarabağ Vilayətinə aid edilir. O vaxtlar isə bütövlükdə

Naxçıvanın digər Azərbaycan torpaqlarından ayrı salınması

Qarabağı öz qoşunlarından təmizləməsini tələb etmişdi. Lakin sonralar, sovet dövründə, müəyyən məqsədlər əsas götürülərək Zəngəzurun Qarabağdan ayrı olması təsəvvürünün yaradılmasına başlandı. Bu həmin torpaqların taleyinin həllində Azərbaycana təzyiqi gücləndirmək məqsədi güdürdü.

Hadisələrin sonrakı gedişi göstərdi ki, Sovet Rusiyasının təzyiqi nəticəsində 1920-ci ilin aprelindən noyabrın 29-da Ermənistanda sovet hakimiyyəti qurulmasınadək olan dövrdə Zəngəzura münasibətdə mövqe dəyişdi.

Azərbaycan İnqilab Komitəsinin Ermənistan Sovet Respublikasına 30 noyabr tarixli teleqramı və 1 dekabr bəyannaməsində ("Nərimanov Bəyannaməsi"), artıq, Zəngəzurun Ermənistana verilməsindən bəhs olunur. Lakin həqiqətdə Zəngəzur qəzasının 6.742 kvadrat verstlik ərazisindən93 3.105 kv.versti Azərbaycan SSR tərkibində qalmış, 3.637 kv.verstlik hissəsi isə Ermənistana verilmişdi. Azərbaycanın tarix ədəbiyyatında bu problem kifayət qədər həllini tapmamışdır.94

Dağlıq Qarabağa və özü də təkcə Azərbaycan sərhədləri daxilində yaşayan ermənilərə yox, həmçinin Ermənistana təklif edilən Zəngəzur qəzasının daxilində kürdlərə muxtariyyət verilməsini nəzərdə tuturdu… Ermənistan İnqilab Komitəsinin sədri Ş.İ.Kasyan… qəzanın kürdlər yaşayan şərq hissəsinin Azərbaycanda qalmasını daha ağıllı və məqsədəuyğun hərəkət saymışdır".95

Bu baxış Rusiya Kommunist (bolşeviklər) Partiyası Mərkəzi Komitəsi Qafqaz Bürosu tərəfindən qəbul edilmişdi. Ermənistana verilmiş hissə Zəngəzur adını saxlamış, Azərbaycan SSR inzibati bölgüsündə isə dəyişiklik baş vermişdi.

Azərbaycana vurulan ən ağır zərbə, həyata keçirilən ən böyük düşmənçilik aktı isə bu idi ki, Zəngəzurun Ermənistana verilməsi ilə Naxçıvanla Azərbaycanın digər torpaqları arasında əlaqələr kəsildi, Naxçıvan Azərbaycandan ayrı salındı. Digər tərəfdən, bu ermənilərin Naxçıvanla bağlı gələcək məkirli niyyətlərinin həyata keçirilməsi üçün bir hazırlıq xarakteri daşıyırdı.

QARABAĞ AZƏRBAYCAN DEMOKRATİK RESPUBLİKASI DÖVRÜNDƏ

Birinci Dünya Müharibəsi ərəfəsində erməni-türk qarşıdurması

Türkiyədə ağır məğlubiyyətə uğrayan erməni millətçiləri Rusiyanın nüfuzlu siyasi partiyaları ilə əlaqəyə girmək və «Erməni məsələsi»ni Rus imperiyasına daxil olan xalqların milli azadlıq hərəkatının tərkib hissəsi kimi qələmə vermək fikrinə düşdülər. Bu məqsədlə də 1912-ci ildə «Daşnaksütyun» partiyası Tiflis şəhərində «Erməni Milli Bürosu» adlı yeni bir təşkilat yaradıb onun tərkibinə erməni millətçiləri ilə yanaşı yüksək rütbəli çar məmurlarını da daxil etdilər. Onların vəzifəsi yeri gəldikcə «erməni məsələsi»ni imperatorun nəzərinə çatdırmaq və onun həllinə çalışmağı xahiş etməkdən ibarət idi. Məhə bu siyasətin nəticəsi olaraq 1913-cü ildə Rusiya ilə Türkiyə arasında gedən danışıqlar zamanı ermənilərə muxtariyyət verilməsi məsələsi də müzakirə edilmişdir.

Rusiyadan müdafiə olunduqlarını görən daşnaklar «Dənizdən dənizə Böyük Ermənistan» uğrunda mübarizəyə qalxaraq «Türkiyəni məhv etmək», «Türkləri qırmaq» və s. şüarları ilə erməniləri milli münaqişəyə səslədilər. 1914-cü il noyabr ayının 1-də Türkiyənin I Dünya müharibəsinə qoşulmasından istifadə etməyə çalışan daşnaklar 4 ay ondan sonra Van əyalətində ermənilərin (hayların) qiyam etməsinə nail oldular. Qiyamçılar Türk kəndlərinə hücum edib yandırır, əhalisini kütləvi şəkildə qıraraq faciələr törədirdilər.

Erməni könüllüləri

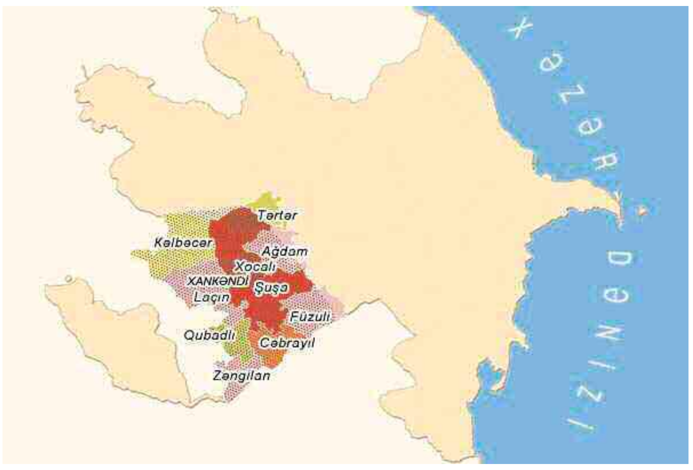

Antantanın qoşunları tərkibinə daxil olub Türkiyəyə qarşı vuruşurdular. Türkiyədə müvəqqəti hökumət dövründə «Daşnak» partiyasının yaratdığı 50 min nəfərlik erməni korpusu da Türkiyə əleyhinə döyüşlərə qoşuldu. Türkiyənin ruslarla Sarıqamış ətrafındakı döyüşdə məğlubiyyəti ermənilərin ruh yüksəkliyini daha da artırmışdı. Onların Türk kəndlərinə basqın etməsi, faciələr törətməsi get-gedə şiddətlənməkdə idi.

Vəziyyətin qorxulu olduğunu görən Türkiyə hökuməti döyüş cəbhələrindən müəyyən qədər hərbi hissələr ayığıb daha dəhşətli düşmənlə - ermənilərlə döyüşə göndərməyə məcbur oldu. Nankor ermənilərlə döyüşdə Türk əsgərləri zəfər qazandı. Hər yerdə erməni hərbi birləşmələri və üsyançıları məğlub edildi. Törətdikləri cinayətlərin əvəzində ermənilər yarım milyona qədər insan itirdilər. Türkiyə daxili işlər nazirinin 24 aprel 1915-ci il tarixli əmri ilə mərkəzi şəhərlərdə erməni təşkilatlarının fəaliyyəti qadağan edildi. Ermənilər Türkiyənin mərkəzindən dağlıq hissələrə köçürüldülər. Türkiyəyə qarşı fəaliyyətdə təqsiri olan 600 nəfərdən çox erməni liderləri həbs olundu. Öz əməllərinə görə layiqinə cəza almış ermənilər sonradan bütün dünyaya haray salaraq həmin hadisələri «kenosid» kimi qələmə verib fevralın 24-nü ermənilərin milli matəm günü elan etdilər.

Vikipediya

11 № 26 (538) DÎPLOMAT 09-15 İyul, Tîrmeh sal 2023

KDP: Komşu ülkelerin egemenliğine saygı göstermeli

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) Merkez Komitesi, Başkan Barzani yönetiminde Pirmam'da toplandı.

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) Merkez Komitesi, Başkan Mesud Barzani başkanlığında toplandı.

Toplantının ardından yapılan açıklamada, toplantıda Kürdistan Bölgesi, Irak, bölge ve uluslararası gelişmelerin ele alındığı ve bazı kararların alındığı bildirildi.

Merkez Komite'nin açıklamasında şu maddelere yer verildi:

"1- Genel Uluslararası Durum: Güncel dünya olayları, savaşlar ve ittifaklar, değişen siyasi ve askeri dengeler ve krizler bu konuda tüm devletler için sonuçlar doğurmaktadır. Genel olarak ABD'nin Orta Doğu'daki politikaları ve programları müttefikleri endişelendirmektedir. Bu sonuçların bir kısmı Kürdistan Bölgesi'ni doğrudan, bir kısmı da dolaylı olarak etkilemektedir.

2- Bölgesel durum: Komşu ülkelerle ilişkilerimiz ele alınmış ve ülkelerin egemenliklerine saygı gösterilmesi ve güvenliklerinin korunması gerekli görülmüştür. Kürdistan Bölgesi'nden bu ülkelere yönelik bir tehdit olmamalı ve bu ülkelerle siyasi, güvenlik ve ekonomik alanlardaki ortak çıkarlarımız dikkate alınmalı ve korunmalıdır.

3- Irak'taki durum: Devlet Yönetimi Koalisyonu konusu, özellikle koalisyondaki taraflara karşı hissedilen gecikme, anlaşmanın ve hükümetin üzerine kurulduğu koalisyonun maddelerinin uygulanamaması tartışıldı. Koalisyona bu muamelenin sonuçları, Irak'ın genel yönetimine zarar verecektir. Ancak, bazı partilerin yaşadığı aksiliklere rağmen Federal Hükümetin Başbakanını destekliyoruz ve kabinesinin kararlaştırılan gündemini uygulamadaki engelleri aşacağını umuyoruz.

4- Toplantıda Kürdistan Bölgesi Hükümeti'ne verilen destek yeniden vurgulandı ve Federal Hükümet ile sorunları çözmek için attığı adımlar takdir edildi. Bütçe sorununun çözülmesi, Kürdistan Bölgesi vatandaşlarının maaş, geçim ve güvenliklerinin sağlanmasına yönelik çabaları da onaylandı.

5- Kürdistan Bölgesi'ndeki iç durum: Seçimler ve partimizin Kürdistan parlamento seçimlerine ilişkin konumu ve bugüne kadar Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'nda atılan adımlar ve Irak Yüksek Seçim Komisyonu ile görüşme, partimizin Kürdistan Bölgesi'ndeki durumu normalleştirme ve seçim ortamı yaratma yönündeki adımları, bu amaçla, siyasi süreçte yer alan taraflar arasındaki ilişkileri daha da düzenlemek ve yasal prosedürler üzerinde anlaşmak üzerine çalışacağız. Bu amaçla taraflarla görüşmelerimizi sürdürerek, farklılıkların seçim ve siyasi süreci engellemeyeceği şekilde sorunları çözmeye ve durumu yönetmeye çalışacağız."

Toplantıda ayrıca KDP kadrolarının kitlelerle olan ilişkisine ve milli düşüncenin güçlendirilmesine vurgu yapıldığı kaydedilerek, "Parti mensuplarını uyuşturucu gibi sosyal ve ailevi koşulları bozan bazı sinsi olaylara karşı mücadele etmeye teşvik ediyoruz" denildi. *Nerina Azad*

Katar, Erbil'de konsolosluk açıyor

Başkan Mesud Barzani, bugün başkentte Katar'ın Irak Büyükelçisi Xalid Bin Hemed Alsiliti'yi kabul etti. Görüşmede Katar'ın konsolosluk açma talebini dile

getirdiği ve Başkan Barzani'nin bu talebe olumlu yönde yanıt verdiği bildirildi.

Başkan Barzani'nin Ofisi'nden görüşmeye ilişkin yazılı bir açıklama yapıldı.

Başkent Erbil'in Selahattin (Pirmam) ilçesinde gerçekleşen görüşmede, Katar ile Kürdistan Bölgesi ve Irak arasındaki ilişkiler ele alındı.

Öte yandan Katar Büyükelçisi Alsiliti'nin, Katar'ın başkent Erbil'de bir konsolosluk açmak istediği ve bunu Başkan Barzani'ye ilettiği belirtildi. Açıklamada Başkan Barzani'nin de ikili taraflar arasındaki ilişkilerin önemini vurguladığı ve Katar'ın konsolosluk açma talebine olumlu yanıt verdiği kaydedildi. *Nerina Azad*

Mesrur Barzani: Daha güçlü bir Kürdistan için destekleyen herkese teşekkür ediyorum

Başbakan Mesrur Barzani, daha güçlü bir Kürdistan için hükümetini destekleyen herkese teşekkür ederek, "geleceğin müreffeh olduğunu ve reform ve yeniden yapılanma sürecinin durmayacağını" kaydetti.

Başbakan Mesrur Barzani, Twitter hesabından bir tweet paylaştı.

Mesrur Barzani, "Son dört yıldır daha güçlü ve müreffeh bir Kürdistan adına yaptığımız çalışmalardan ötürü bize destek veren dirençli Kürdistanlılara teşekkür etmek istiyorum" dedi.

Reformların durmayacağını ve Kürdistan Bölgesi'nin geleceğinin parlak olduğunu vurgulayan Başbakan, büyümenin devam edeceğini söyledi. *Nerina Azad*

Kürdistan Bölgesi'nde turistik köyler projesi Hewraman'la başlayacak

Kürdistan Bölgesi Hükümeti, ekonomik altyapıyı iyileştirmek ve turistleri çekmek için turizm sektörünü geliştirmeyi hedefliyor. Kürdistan Bölgesi Yatırım Kurulu, GIZ başta olmak üzere Hollandalı kuruluşlar tarafından finanse edilen turizm projesi çerçevesinde turizm köyü (Geştukal) projesini hayata geçirmeye çalışıyor. Kürdistan Bölgesi Hükümeti, ekonomik altyapıyı iyileştirmek ve turistleri çekmek için turizm sektörünü geliştirmeyi hedefliyor.

K24'ajansına konuşan Kürdistan Bölgesi Yatırım Kurulu Başkanı Emel Celal, "Bu proje çok farklı olacak. Proje yerel malzemelerle uygulanacağı için ilk etapta Hewraman ve Tewile'de başlayacak ve tüm Kürdistan Bölgesi'ni kapsayacak" dedi.

"Geştukal" (Kürtçe turizm ve tarım kelimelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuş isim) isimli projenin sorumlusu Aram Necmeddin ise, "Kürdistan Bölgesi bir tarım ülkesi olduğu kadar sanayi ülkesi değil, bu nedenle proje çok uygun" ifadelerini kullandı. Proje çerçevesinde doğal güzellikleriyle ön plana çıkan köylerin canlandırılması bekleniyor. *Nerina Azad*

HAK-PAR, Zilan Katliamı'nda yaşamını yitirenleri andı

Kürt halkının meşru haklarını teslim etmek yerine, kanla bastırmayı seçen Kemalist rejimin

gerçekleştirdiği "en kanlı" katliamlardan biri olan Zilan Deresi Katliamı üzerinden 93 yıl geçti.

Hak ve Özgürlükler Partisi (HAK-PAR), Zilan Katliam'ında yaşamını yitirenleri yazılı bir açıklayla andı. HAK-PAR açıklamasında şunlar kaydedildi:

"Temmuz 1930'da Kemalist rejim Zilan Deresi boyunca Kürt köylerini yaktı ve on binlerce köylüyü öldürdü.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşundan önce Kürtlerin meşru haklarını tanıyacağı sözünü veren Kemalistler, Lozan Antlaşması'nın ardından Kürtlere yönelik tam bir inkâr, imha ve asimilasyon politikasını sürdürmüş, soykırıma varan uygulamalarla Kürtleri boyun eğmeğe zorlamıştı.

1925'te başlayan isyan bastırılmış, Şeyh Sait ve arkadaşları idam edilmişti; ancak Kemalist Rejim isyana katılıp katılmadığına bakmaksızın tüm Kürtlere yönelik aralıksız terör estirmeyi sürdürmüş, Kürt ileri gelenlerin mallarına el koyma ve sürgün etme politikasını da devam ettirmişti.

Bu koşullarda başlayan Ağrı isyanlarını da, kanla bastırmak için sömürge hukuku ile hareket eden rejimin başlattığı harekâtlardan biri de Van'da Zilan Deresinin bulunduğu Erciş bölgesine sığınan Kürtlere yönelikti.

29 Aralık 1929 tarihinde Mustafa Kemal başkanlığında toplanan bakanlar kurulunun 8692 sayılı kanun hükmünde kararnamesinin ardından başlatılan ve tam bir soykırıma dönüşen harekatı Ferik Salih Omurtak komutasındaki 9. Kolordu gerçekleştirdi.

İsyan bölgesi olarak kabul edilen tüm köyler yakıldı. Köylülerin mallarına el konuldu.

Cumhuriyet gazetesi Zilan deresinde 15 bin kişinin öldürüldüğünü yazdı ve 'Zilan Deresi ağzına kadar ceset dolmuştur' sözlerini manşetlerine taşıdı.

Kimi kaynaklar gerçekleşen katliamdaki ölü sayısının çok daha fazla olduğunu söylemektedir.

Zilan katliamının üzerinden 93 yıl geçti. Hala mağduriyetlerin giderilmesine yönelik hiçbir adım atılmadı. Mağdurların mallarının iadesi gerçekleşmedi. Tüm hukuki girişimler sonuçsuz kaldı.

Kürtlerin kolektif bilincinde derin izler bırakan bu katliamın yarattığı acı hala tazeliğini koruyor ve 'Zilan Deresi hala lebalep kan akarak' özgürlük için mücadelenin sürdürülmesini fısıldıyor.

HAK-PAR olarak hem iktidarın, hem de Kemalizmin sürdürücüsü muhalefetin bu katliamla yüzleşmesini, mağduriyetlerin giderilmesi için adım atılmasını istiyoruz.

Barbarca, ırkçı bir zihniyetle yapılan bu katliam nedeniyle yaşamını yitirenleri rahmetle anıyoruz." *Nerina Azad*

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 12

Sudani'den Kürdistan Bölgesi'ne sürpriz bir ziyaret

Başkan Mesud Barzani, Kürdistan Bölgesi'ne gelen Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani ile Soran'ın turistik yerlerini gezdi.

Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani bugün Kürdistan Bölgesi'ne sürpriz bir ziyaret gerçekleştirdi.

Soran Bağımsız İdaresi'ne gelen Sudani'yi Başkan Mesud Barzani karşıladı.

İkili, Soran'daki turistik bölgeleri ziyaret etti.

Soran Turizm Müdürü Barzan Muhammed, Sudani'ye Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin'in eşlik ettiğini kaydetti. Barzan Muhammed, söz konusu temasın resmi bir ziyaret olmadığını ve turistik bölgeleri gezme amacı taşıdığını sözlerine ekledi.

Nerina Azad

Türkmen Milletvekili: Mesrur Barzani bileşenlerin haklarını savunduğunu ve koruduğunu ispatladı

Türkmen Milletvekili Sara Dilşad, Başbakan Mesrur Barzani bileşenlerin haklarını savunduğunu ve koruduğunu ispatladı.

Kürdistan Bölgesi 9'uncu hükümet kabinesinin icraatlarının üzerinden 4 yıl geçti ve Kürdistan Bölgesi Parlamentosu'nda milletvekilliği yapan Türkmen Milletvekili Sara Dilşad yaptığı açıklamada, Başbakan Mesrur Barzani'nin bu geçen 4 yıllık süreç içerisinde Kürdistan Bölgesi bileşenlerinin haklarını savunma ve koruma konusunda çok kararlı olduğunu belirtti.

Konuya ilişkin Basnews'e açıklamalarda bulunan Sara Dilşad şunları söyledi: "Kürdistan Bölgesi'nde son 4 yıl içerisinde koronavirüs salgını, petrol fiyatlarının düşmesi, gelirlerin azalması gibi bir çok kriz yaşandı. Ama bütün bu olumsuzluklara rağmen Kürdistan Bölgesi Başbakanı Mesrur Barzani'nin inançlı yaklaşımı ile bütün bu sıkıntılar atlatıldı."

Dilşad açıklamasını şu şekilde sürdürdü: "Kürdistan Bölgesi 9'uncu hükümet kabinesi ortaya çıkan bütün olumsuzlukları atlattı ve büyük projelerin hayata geçirilmesini sağladı."

9'uncu hükümet kabinesinin tarım projelerine çok büyük önem verdiğine dikkat çeken Türkmen Milletvekili açıklamasında, tarım projelerinin yanısıra büyük yolların yapıldığını ve yenilendiğini de dile getirerek: "Yapılan otobanlar uluslararası standartlara uygun bir şekilde yapıldı. Ayrıca iklim değişikliğine tedbir olarak su toplama barajları yapıldı. Özellikle tarım sektörünün güçlendirilmesi ve kuraklık halinde problem yaşanmaması için stratejik projelere imza atıldı."

Sara Dilşad açıklamasının sonunda şunları ifade etti: "Başbakan Mesut Barzani ile kabinesi Kürdistan Bölgesi'nde yaşayan bileşenlerin haklarını koruma ve savunma konusunda da çok kararlı oldu. Özellikle başbakan geçen 4 yıl içerisinde bu yaklaşımını pratik adımlarla gösterdi."

Basnews

Avukatlar Lozan'da ihlal edilen Kürt hakları için Danıştay'a başvurdu

Kürt Diaspora Konfederasyonu (DİAKURD) avukatları, Lozan Anlaşması'nın iptali ve "Kürt halkının self-determinasyon hakkının uygulanması" talebi ile Danıştay'a başvuruda bulundu.

Konuya ilişkin açıklama yapan avukatlar, iç hukuk yollarından bir sonuç alınamadığı taktirde konuyu BM İnsan Hakları Komitesi'ne götüreceklerini bildirdi.

DİAKURD, Lozan Anlaşması'nın 100'üncü yılında 2 Mayıs 2023 tarihinde avukatları vasıtasıyla "Kürt halkının ihlal edilen self-determinasyon hakkının uygulanması talebiyle" Cumhurbaşkanlığı Kabinesi'ne başvuruda bulunmuş ve yasal süreç başlatmıştı. Belirlenen süreç içerisinde yanıt alınamadığı için konu yargıya taşınmıştı.

Diyarbakır Gazeteciler Cemiyeti'nde basın toplantısı düzenleyen DİAKURD avukatları Hişyar Özalp ve Rıdvan Dalmış, Danıştay'da açılan dava hakkında bilgilendirmede bulundu.

Avukat Hişyar Özalp, Lozan Antlaşması'nın 100'üncü yılında ilk defa Kürtlerin yasal yollara başvurarak bu anlaşmayı kabul etmediklerini ve "Halkların Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı"nın uygulanmasını istediklerini söyledi.

Lozan'da Kürt iradesinin temsil edilmediğini, anlaşmanın Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkını ortadan kaldırdığını belirten Özalp, Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluşundan beri bu anlaşmaya dayanarak Kürtleri inkar ettiğini, yok etmeye çalıştığını ve asimilasyona başvurduğunu belirtti.

Hişyar Özalp, Cumhurbaşkanlığı Kabinesi'ne karşı Danıştay'da açılan davada delilleriyle birlikte tüm bu süreçlerle ilgili belgeleri dosyaya eklediklerini ve ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik Kültürel ve Sosyal Haklar Sözleşmesi'nin ihlal ettiğine dikkat çektiklerini aktardı.

Kürtler bu davaya her adımda sahip çıkmalı

Avukat Özalp, dosyayı hazırlarken bir çok Kürt akademisyenden destek aldıklarını, görüş ve önerilerine başvurduklarını belirterek, "Danıştay başvurumuzu reddeder veya olumsuz yanıt verirse Temyize başvuracağız. Buradan da bir netice alınamaz ise Anayasa Mahkemesi'ne gideceğiz. Talebimiz burada da kabul edilmez ise dosyayı uluslararası hukuka taşıyacağız ve BM İnsan Hakları Komitesi'ne başvuruda bulunacağız. Davayı açan tarafa DİAKURD olabilir ama bu dava bir halkın davasıdır. Bu yüzden tüm Kürtler bu davaya her adımda sahip çıkmalı ve seslerini dünyaya duyurmalı. İnanıyorum ki dava sürecinde de Kürt halkı, partileri, bağımsız şahsiyetler ve sivil toplum örgütleri bu davaya hak ettiği değeri ve desteği verecektir" diye konuştu.

Dava dosyasının içeriği ile ilgili bilgi veren Özalp, şöyle devam etti:

"Özellikle 2004 yılından sonra imzalanan ve Türkiye'nin de tarafı olduğu uluslararası anlaşmalar kapsamında Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkından yararlanması için Türk akademisi yoğun olarak karşı argümanlar geliştirme çabası içine girdi, yüzlerce makale yazıldı. Bizim dilekçemiz bu argümanları da tek tek çürütüyor. Örneğin bu anlaşmaların sadece sömürge halklara uygulandığı yönünde tezler öne sürülüyor ama bunun böyle olmadığını güncel örnekleri ile gösterdik. En son Darfur var, Eritre, Kosova var, öncesinde Bangladeş var. Bir de Kürtlerin siyasi olarak temsil edilmediklerini vurguladık. Biliyorsunuz bazı Kürt milletvekilleri Meclis'e giriyor ve dışarıya karşı işte Kürtler temsil ediliyor deniyor. Aslında hukuken ve siyasi olarak böyle olmadığını, çünkü Türk devlet sisteminin herkesi Türk kabul ettiğini, daha Meclis kapısında bu vekilleri Türklüğe biat etmek zorunda bıraktığını ifade ettik."

"Kürtler moral ve ahlaki bir zafer kazanacak"

Avukat Rıdvan Dalmış da, davanın Danıştay için sürpriz olacağını belirterek, "Hiç bir mahkeme önüne gelen davayı karara bağlamaktan kaçınamaz. Neticede kabul veya ret şeklinde bir yanıt verecektir. Ne olursa olsun biz burada Kürtlerin moral ve ahlaki bir zafer kazanacağını düşünüyoruz. Çünkü tezleri son derece güçlü. Asimilasyon hala bitmedi, devlet hala Kürtleri temsil etmiyor" dedi.

Dalmış, "100 yıl önce egemen güçlerce her türlü ahlaki ve hukuki standart ayaklar altına alınmak suretiyle, Kürt halkı, toprakla birlikte alınıp satılan ve egemenler arasında el değiştiren serfler gibi telakki edilmiş, Kürdistan toprakları Kürtlerin görüşü alınmadan devletler arasında bölüştürülmüş, Kürtler yok oluşa mahkum edilmek istenmiştir" diye konuştu.

Aradan geçen süre içerisinde Kürtlerin Türkiye'de, anayasanın 66'ıncı maddesi gereğince "Türk" olmalarına hükmedildiğini, her türlü siyasal temsilden, özerk bir şekilde kendi kaderi tayin etmekten mahrum edilmişliğini, kültürleri ve dillerinin yasaklandığını belirten Dalmış, 1926 yılında yürürlüğe konan Şark Islahat Planı genel müfettişlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hal gibi isimler adı altında 2002 yılına kadar sürdürüldüğünü söyledi.

Dalmış, Kürtlere yönelik etnik ayrımcılığın sürdüğünü, Kürtlerin kendi dilinde eğitim alamadığını, asimilasyon devam ettiğini belirtti.

"Kendi Kaderini Tayin Hakkı her türlü zorbalığa karşı bir çıkış kapısıdır" diyen Dalmış, "O halde bir azınlık; halk tanımına uyuyorsa, ayrımcılığa veya sistematik baskı veya asimilasyona uğruyor veya böyle bir tehlike varsa, iç self-determinasyon hakkını kullanması engelleniyorsa, serbest iradesiyle dış self determinasyon hakkını kullanmak istiyor ve diğer azınlıkların temel insan haklarına ve jus cogens kurallara saygı gösterme kapasitesi gösteriyorsa, dış self determinasyon hakkını, yani ayrılma hakkını, kullanabilir" ifadelerini kullandı.

Rıdvan Dalmış, "Davamızın temel tezi budur. Türkiye Cumhuriyeti'nde Kürtler için bu şartların hepsi mevcuttur. Yüzyıl önce Kürtlerin rızası alınmadan imzalanan ve Kürtlerin topraklarıyla birlikte maraba gibi elden elden devredildiği anlaşma batıldır. Hiç kimse başkasına sahip olduğu haklardan daha fazlasını devredemez. İhlal, baskı ve asimilasyonun son bulması için Kürtlerin kaderlerini özgürce belirlemeleri gerekmektedir. Bunun için Danıştay nezdinde dava açtık" diye belirtti.

Rûdaw

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 13

Fuad Hüseyin: 'Kürdistan Bölgesi'ne yönelik esas tehdit içerden kaynaklanıyor'

Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Kürdistan Bölgesi ile Irak Federal Hükümeti arasındaki ilişkilerin "iyi" olduğunu söyledi. Hüseyin, Kürdistan Bölgesi'nin statüsüne yönelik asıl tehdidin dışarıdan değil, içeriden yöneldiğini söyledi.

Rûdaw TV'de Bestoon Khalid'in sunduğu Bestoon Talk'un konuk olan Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Erbil-Bağdat ilişkileri, KDP-YNK arasındaki meseleler, Kürdistan Bölgesi'nin yüz yüze olduğu tehditler, petrol ve doğalgaz yasası hazırlığı ve daha birçok konuya dair Kürdistan Bölgesi'ndeki üniversitelerden gelen öğrencilerin sorularını yanıtladı.

Hüseyin, özel hayatına ve geçmişine ilişkin merak edilenleri de anlattı.

Leyla Kasım'ı ben örgütledim

Hüseyin, siyasete nasıl atıldığı sorusu üzerine henüz 15 yaşındayken Irak'taki rejimin topluma yönelik baskı ve zulmüne karşı bir öfke duyduğunu anlattı.

"Siyaset o zamanlar farz gibiydi" diyen Hüseyin, "Bizim siyaset hayatımız mevcut koşullara bir tepki şeklindeydi. Ya haklı taraftan olacaktınız ya da susacaktınız. Ya mazlumla olacaktınız ya da zalimle. Zalimle olamazdık. Başka da bir seçeneğimiz yoktu çünkü insanlığımızın şuurundaydık, bu yüzden mazlumun yanında yer aldık. Bu mazlum bir yoksul, bir Kürt, bir Arap, bir Türkmen de olabilirdi. Bu yüzden siyasetten bahsettiğimizde Irak'a demokrasi diyorduk. Çünkü herkes bu rejimin elinde mazlumdu" ifadelerini kullandı.

Leyla Kasım, 12 Mayıs 1974'te Bağdat'ta Baas rejimi tarafından idam edilmişti.

Hüseyin, "Siyaset mücadele ve ilkeli olursa gerçek siyasettir, hile ve kurnazlıkla değil. Siyaset ilkedir, ahlaktır, halka hizmettir. Şahsi olursa o zaman vazife olur" dedi.

Bugün hala toplumu hizmet ve ilkeli bir mücadele ile değiştirebileceğine inanan siyasetçiler olduğunu ifade eden Fuad Hüseyin, "Bu ülkede benim bir mektup yüzünden idam edilen arkadaşım oldu. Arkadaşlarımın çoğu da bu mücadelede yer aldıkları için idam edildi. Leyla Kasım'ı ben örgütlemiştim, idam edildi. O da bir öğrenciydi sizin gibi, kendi siyasi görüşü için idam edilen ilk kadındı. Siyasete başlarken bu zulme karşı durduk" diye konuştu.

Başkan Barzani ile arkadaşlığı

Hanekin'de Kürt bir aileden geldiğini anlatan Bakan Hüseyin, Başkan Mesud Barzani ile olan arkadaşlığının 53 yıl öncesine dayandığını söyledi.

Hüseyin, "Başkan Barzani liderlik konumundaydı ve kadrolarını iyi tanırdı. Kimin ne yaptığını, nerede kaldığını iyi bilirdi. Kürdistan halkının hizmetinde olduğum ve kendisi ile bu temelde tanıştığım için gurur duyuyorum" dedi.

Başkan Mesud Barzani ile hemen her gün telefonda görüştüğünü dile getiren Hüseyin, "Kendisi demokrat bir partinin lideri. Bir karar alırken partiden tüm arkadaşları ile olduğu gibi benimle de görüş alış verişinde bulunuyor" diye belirtti.

Hristiyan eşi ile evliliği

Gençlerden birinin, "Bir Müslüman olarak Hristiyan bir kadınla evlendiniz. Bu konuda ailenizi ve eşinizin ailesini nasıl ikna edebildiniz?" sorusuna gülerek yanıt veren Bakan Hüseyin, "Bu anıyı ikimiz birlikte oturduğumuz zaman sana anlatayım" diye konuştu.

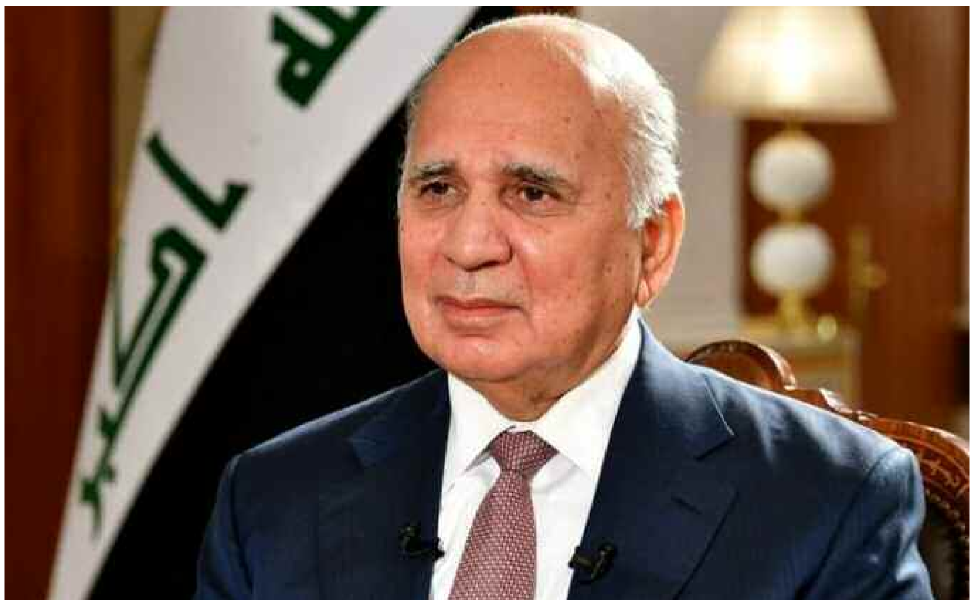

Genç yaşlarda ailesinden koptuğunu ve Avrupa'ya gitmek zorunda kaldığını belirten Hüseyin, "Biz olağanüstü koşullarda yaşıyorduk. Anlatıyorum ki bugünkü gençler bilsin. Biz Avrupa'da bile ölüm tehdidi altında yaşıyorduk. Ailelerimizden haber alamıyorduk, telefon yoktu. Bir mektup yazıyorduk yerine ulaşana kadar 50 güvenlik birimi kontrol ediyordu" dedi.

Hüseyin, "Bunu babalarınıza, dedelerinize sorabilirsiniz. O dönemde nefes almanıza bile izin verilmezdi. Ama insanlar sorumluluk bilinci ile yaşardı. Mesela dağa gider Peşmerge olurdu, eşini, çoluk çocuklarını bırakırdı ya da onları da kendisi ile götürüp mağarda kalırdı. Sorumluluğunu bilir tahammül ederdi. Bu neslin de aynı sorumluluk bilincine sahip olması gerekiyor" değerlendirmesinde bulundu.

Erbil-Bağdat ilişkileri

Irak ile Kürdistan Bölgesi arasındaki ilişkilerin, aralarında sürekli diyalog nedeniyle "iyi" olduğunu kaydeden Hüseyin, "Ama sorun yok dersem yanlış olur, çünkü sorunlar var. Bunula birlikte çözüm yolları da var" dedi.

Fuad Hüseyin, Kürdistan Bölgesi'nin statüsüne yönelik tehdidin Bağdat'tan değil kendi içinden kaynaklandığını söyledi. "Kimse Saddam Hüseyin dönemindeki gibi Kürdistan'a saldırmıyor" diyen Hüseyin, "Kürdistan Bölgesi'nin varlığına yönelik tehdit yasal, ekonomik ve siyasi durumunun kötüleşmesidir. Yani Bağdat'tan bir tehdit görmüyorum ve hatta ilişkiler iyi durumda. Kürdistan Bölgesi'nin varlığına yönelik asıl tehdit kendi içindedir, bu yüzden oturup bu tehdidi hep birlikte ortadan kaldırmalıyız" ifadelerini kullandı.

Kürdistan Bağımsızlık Referandumu

Eylül 2017'de Güney Kürdistan'da bağımsızlık kararı için yapılan referandum ilişkin konuşan Hüseyin, şunları dile getirdi:

"Baas rejimi düşmeden önce Kürdistan Parlamentosu özerklikten federalizme geçiş için oy verdi. 2003'te Kürdistan Bölgesi'ndeki siyasi partilerin federalizm stratejisi vardı ve halk da bundan razıydı. Çünkü Irak'ta yaşanan değişiklikler insanlara demokrasiye ve federal bir sisteme doğru ilerlendiğine dair ümit veriyordu.

Bütün partilerin siyasi çabaları sonucunda Irak anayasası yeniden yazıldı. Anayasa bu şekilde uygulanırsa Kürt ulusal sorunu dahil birçok sorun çözülür. Ama sorun şu ki bazı taraflar anayasaya uymuyor ve anayasanın bazı maddeleri yasallaşmıyor. Irak'ta anayasa federaldir, ancak yasalar eskidir ve merkezi bir sistemin yasalarıdır.

Kürdistan devletinin kurulması meselesi sadece Irak'la ilgili değildir ve referandum da bunu ispatlamıştır. Biz devlet ilan etmek için referandum yapmadık. Halkın görüşünü ve talebini ortaya çıkaran bir referandumdu ama çevre ülkelerden ve dünyadan tepki gördü. Bu bize bu bölgede harita değiştirmenin kolay olmadığını söylüyordu; Dolayısıyla bu konuda gerçekçi olmamız gerekiyor."

KDP ve YNK ilişkileri

Kürdistan Demokrat Partisi ve Kürdistan Yurtseverler Birliği arasındaki ilişkilere dair sorulara da yanıt veren Hüseyin, iki partinin geçmişte karşı karşıya geldiği ama birlikte hareket ettikleri dönemler olduğunu hatırlattı.

Hüseyin, "Her sorun çözülmek zorunda değil. Bazen bir sorunu çözemeseniz de siliyorsunuz ya da idare ediyorsunuz. YNK ile KDP arasındaki krizi şimdi en iyi şekilde yönetmeli ve idare etmeliyiz" dedi.

Yeni petrol ve gaz yasası

Irak'ın, bölgenin en zengin ülkelerinden biri ve yabancı yatırımcıyı çekme potansiyeline sahip olduğunu belirten Hüseyin, "Irak ekonomisi petrole bağımlı ve 100-150 yıl yetecek petrol rezervine sahip" dedi.

Hüseyin, "Irak siyasi güçleriyle hükümeti kurmak için imzaladığımız anlaşmada iki önceliğimiz vardı. Birincisi bütçe yasasının çıkarılması, ikincisi petrol ve gaz yasasıydı. Yeni bir petrol ve gaz yasası üzerine müzakereler başlayacak" diye konuştu.

Irak federal bütçesinde Kürdistan Bölgesi'ne ayrılan payın Kürtlerin gönlüne göre olmadığını dile getiren Hüseyin, ancak bu rakamın da küçümsenecek bir rakam olmadığını vurguladı.

Kerkük İl seçimleri

18 Aralık 2023'te yapılacak Irak İl Meclis Seçimleri ve Kerkük'teki durumu değerlendiren Hüseyin, "Kerkük çok önemli bir seçim ile karşı karşıya. Geçmiş süreçte Kerkük ve Irak'ın diğer tüm vilayetleri sağlıksız bir vaziyetteydi. İl Meclisi seçimlerinin ertelenmesi Irak'ın demokrasisi açısından büyük bir sorundu" ifadelerini kullandı.

Bu seçimde Kerkük'ü temsil edecek bir il meclisi kurulması konusunda temennisi olduğunu belirten Fuad Hüseyin, "KDP ve YNK'nin tek listede seçime katılması şart değil. Fakat seçim sırasında bölgeler çok iyi koordine edilmeli ki Kürt oyları boşa gitmesin" diye konuştu.

Rojhılatlı Kürt partiler

Irak ile İran hükümetleri, Kürdistan Bölgesi'ndeki Rojhılatlı (Doğu Kürdistan) partilerin durumunu görüşmek üzere birkaç kez bir araya geldi.

Hüseyin, Kürdistan Bölgesi'ndeki yerleşim yerlerinde kalan örgütlerin silahlı olmaması gerektiğine dikkati çekerek, "Mülteci siyasi bir güç silahlı olmamalı. Bu göz ardı edemeyeceğimiz anayasal bir ilkedir" dedi.

İran'ın bu örgütlere yönelik saldırılarının ardından Tahran'a gittiğini anlatan Hüseyin, "Irak ile İran arasında bir güvenlik anlaşması yapıldı ve bu anlaşma yapılırken Kürdistan Bölgesi'nin görüşü de dikkate alındı" bilgisini paylaştı.

140. Madde ve Feyli Kürtlerin durumu

Irak'ta yeni hükümetin kurulması için Kürt, Şii ve Sünni taraflar arasında imzalanan anlaşmanın maddelerinden biri de Irak Anayasasının 140'ıncı Maddesinde "Tartışmalı Bölgeler" olarak nitelendirilen Kürdistani bölgelerin durumu hakkındaydı.

Hüseyin, "Konu bir süre askıya alındı ve görüşülmedi. Şimdi Parlamentoda 140. Madde komisyonu adında bir komisyon oluşturuldu ve çalışmalar başladı. Ayrıca önceki komisyon da çalışmalarına yeniden başladı ve bu madde için bütçe ayrıldı" diye belirtti.

Irak'ta zorla göç ettirilen Feyli Kürtlerin geri dönüşü hakkında konuşan Bakan Hüseyin, "Irak halkının çoğu baskı ve zulüm gördü ama Feylilerin gördüğü daha büyüktü. Kimyasal silahlar ilk kez Irak'ta Feyliler üzerlerinde denendi. Zorla sürgün edildiler, gençleri tutuklandı, evlerine ve mallarına el konuldu" dedi.

Hüseyin, "Kurbanların bir kısmı tazmin edildi ama yeterli değil. Hala İran'da büyümüş ve mülteci olarak yaşayan binlerce Feyli var ve onlara Arap deniyor. Öte yandan başka bir sorun daha var; Feyliler de çeşitli Kürt ve Şii partiler arasında bölünmüş durumda" ifadesini kullandı.

Nerina Azad

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 14

Barî Teyfûrî (Bêwar)

Navdar û xêrxwezekî gelê kurd Memmedelîyê Mehmedê Şemo di nav cîvaka meda wek bijîşkekî bêevez (bêhempa) dihat naskirin û nirxandinê. Ew mirovekî dilsoz, mirovhes, merd, întêrnasîonel, pirzane, maqûl, cindî û xêrxwezê her kesî bû. Kêrî her kesî dihat, esl mirov bû. Ew hem bijîşkekî navdar him jî helbestvanekî lirîk û welatparêz bû, hertim helbest dinîvîsî….

M.M.Ş. gurapê dayîka min bû. Hertim ji min ra digot - helbestvanîyêda xarzîyê min dişipe min. Min ku ji wîra helbestên xwe dixwendin şa dibû.

1998 ê sale min ji wîra ev helbest nivîsîbû

Xalê min ê hêja û maqûl Memmedelîyê Mehmedê Şemo re dîyarî…

Doktor.
Tim dilê êlê de tê bijî pispor.
Hespê Bor sîyarbin bidin rikêfa,
Em berb welêt herin bibine sînor.
Li Kurdistan ê de ser axa evra,
Em rojbûyîn a te dibazkin doxtor.
Tu him loxmanî him jî helbestvan,
Bedhala qenc dikî bi dil û bi can,
Tu kesî nahêlî bimîne perşan,
Bi ulmê xweva navdarî pispor.
Timê hejarara tu bûyî sitar,
Te xwe hesiband ber êlê deyndar,
Êl te dihesbîne çawa payedar,
Bi êla xwe ve kubarî pispor.
Xwezila a niha mîtla mêrxasa,
Welêt bigeryana terê gernasa,
Wîçaxî dilê me bibûye hêsa,
Va êdî nêzînke rizgarî pispor.
Serê sîmsar bigre hertim tu quloz,
Heyştê jî, sed jî yê te neke hoz,
Emê sed salîya te bikin pîroz
Tê Kurdistanê de bigerî pispor,
Tim dilê Barî de tê bijî doxtor!
16.05.1998.
Bêwar Barî Teyfûrî.

Lê mixabin ew şanazî ji wîra nebû qismet, li ser axa pîroz û evra wî gav neavît…

Lê wek bijîjk, mirovekî zane, xêrxwez, baş û helbestvanekî yê dilê meda hertim bijî.

Kesayyetên mînanî M.Ş. yên ku mirovahîyêra xizmetê dikin nemirin hertim zindîne. Me şexsê wîda xêrxwez û navdarekî xwe maqûl unda kir. Gel,cîvak bi navdarên wehava tên naskirin û nirxandin û kubar û firnaxin… Rehma xwedê lê be!

Me soz dabû ku bi hev ra
Em herin ser axa evra,
Baqe gulê reng rengî
Daynin ser mexbera şehîda.
Lê nebû qismet ew nêt
Bi tera çû axa sar,
Lê dimilmile ala reng-reng
Li ser axa welêt.
Ruhê te yê li wir be her car
Her tim tê zindî bî
Li helbesta minda
Xalo can
Barî te bîrnake tu car…

Kurdên jibîrkirî yên Qazaxistanê: Em jî dixwazin vegerin Kurdistanê

Biyabanên bê serûber ên Qazaxistanê û avhewaya wê ya dijwar, bûbûn girtîgeh bo gelên sirgunkirî, Kurd jî di nav wan da.

Qazaxistan di salên Şerê Duyemîn ê Cîhanê de bûbû polîgona ji bo ceribandinên siyasî û civakî û cihê sirgûnkirina gelan, ku rejîma Stalîn, wan ji bo desthilata Sovyetê xeter didît.

Îspanelîyê Qadir ê 75 salî ku her tim hesreta Kurdistanê di dilê wî de ye dibêje “Sê caran me sirgûn kirine. Di sala 1937an de me sigûn kirin û em ji Kafkasê hatine. Di sala 1944an da Kurmancên me ji Girûzê sirgûn kirine. Û di sala 1991an de ji Ermenistanê hatine sirgûnkirin. Dilê kê Kurdistanê naxwaze. Niha televîzyonên me hene gişt nîşan dide. Euronews Kurmancan nîşan dide, em lê dinêrin, dibînin halê Kurmancan çawa ne. Em jî hez dikin Kurdistana me çîbibe û sibe dusibe em jî herine erdên xwe.”

Rojekî payîzê sala 1944an serbazên Artêşa Sor hatin ber deriya mezinên vê malbata Kurd, ku li gundekî herêma Batûm a ber Derya Reş dijiyan.

Fatme Kurdova ya 84 salî ku di dema sirgûnê de xwişka wê canê xwe ji dest dide rewşa dijwar a rêya sirgûnê tîne ziman “Ez bi xwe di sala 1939an de ji dayik bûme. Ême dokument di destên me de tinebûn. Birangên bavên min hebûn, paşê ku em gir bûn di sala 1922yan de em derxistine ez bi xwe di 1939an de bûme. Stalîn digot van miletan giştî bibin di dengizê de berdin bila gişt bimrin. Paşê Lenîn e yan yekî din e kîjan e niha nayê bîra min got rast bajon bila herin wê derê li wê derê bijîm. Mal û halên me, gamêş, dewar gişt li wê derê man. Miletê gişt kom kirin û ajotin. Qet tiştek nedan miletê. Em xistin trênan, 5-6 rojan di rê de man. Xwişka min a gir di rê de mir, ji cihekî ku jê re Ural digotin xwişkan li Urala derê kirin bin erdê. Bi çar biryên min re em çûn hêla Kirgizistanê. Li Kirgizistanê êdî hindik hindik em şixulîn, me pembû kom dikirin û wiha pê dijiyan.”

Kurdên ku ji Ermenistan û Azerbaycanê hatine sirgûnkirin li Qazaxistanê tên naskirin lê Kurdên ku ji

Batûmê hatine sirgûnkirin li Kurdistanê di derbarê wan de zêde agahî tunin û nayên naskirin.

Nargîle Hosenoglu dema ku cara duyem ji Gurcistanê tên sirgûnkirin wiha tîne ziman “Gava ku wan sirgûn kirin qet tiştekî wan tunebûn, her tiştên xwe hiştin û hatin. Hatin vê derê Qazaxistinê bi xwe hatin. Gava hatin li van welatan jiyan lê dîsa her tim welatên xwe dixwestin. Paşê yên dîsa dixwestin, di salên 1950yî de dîsa çûn Gurcistanê. Wê wextê ez 5-6 salî bûm. Piştî ku li Gurcistanê 4 salan man, ew dîsa sirgûn kirin. Ez wê çaxê hatim vê derê û wê demê ez diçûm dibistana seretayî.”

Dursun Mamûçoglu ê 96 salî ku di dema sirgûnê de ji malbata xwe tenê dimîne wiha dibêje “Qet datayek tune gişt mirin. Ne xwiş ne bira gişt mirin ez tênê mam.”

Rojek zivistanê serbazan, çend malbatên Kurdan, li gundekî Qazaxan peya kiribûn. Ji bo ku gundî xwarin ji wan re neyînin, serbaz dora malbat pêçabûn. Lê Qazax, bi şêwazeke pir balkêş xwarin digihandin. Jin û zarok ji dûr ve keşk, an ku toraqa hişkirî diavêtine wan.

Elî Tamooglu behsa wê çîroka balkêş a ku çawa xelkê Qazax alîkariya Kurdên sirgûnkirî dike û dibêje “Bavê min digot `wê çaxa ku em gihîştin Qazaxistinê leşkeran dora me girtibûn me bernedidan.` paşê her malbateke Qazax Kurmancan dibirin mala xwe. Wexta ku li wê derê diman (dema di bin çavdêriya leşkeran de) Qazaxan çortan diavêtin Kurmancan. Wan (Kurmancan) digotin qey ew kevirin diavêjin wan. Paşê ku lê dinêrin ku ew toraqê çêkirine. Wekî alîkariyê bi wan re kirin.”

Bi tevahî di maweya salên 1937-1944an de ji herêmên cuda yên Yekîtiya Sovyetê ji Kurd, Koreyî, Alman, Polonî, Ermenî, Çeçen, Înguş, Çerkez, Tirk û yên din, bi giştî 1 milyon û 209 hezar kes ajotibûn çolên Qazaxistanê.

Cotkarê Kurd ê li gundê Uştobê yê Qazaxistina Ruslan Hosenoglu got “2 hezar miletê me li gundê Uştobê hene. Ev 10 sal in min vê çewlikê kiriye. Dema min kirî van deran gişt vala bûn, niha şikur ji Xwedê re dewar mewarên me hene rin dijîn. Miletên me yîn Kurmanc gişt rind dişxulên bi selamet dijîn. Di nav Qazaxan de hevelên min hene em bi hev re bira dijîn, hevdû dizanin.”

Piraniya gelên sirgunkirî piştî hilweşîna Sovyetê vegeriyan welatên xwe. Lê rêveberiyên wan Komaran, ku Kurd jê hatibûn ajotin, nehiştin Kurd vegerin gundên xwe.

Îro li seranserê Qazaxistanê hejmara Kurdên sirgunkirî ji 100 hezarî zêdetir e.

Rûdaw

Bersiva Komîsyona Hilbijartinan a Iraqê li ser daxwaza Serokatiya Herêma Kurdistanê

Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê ragihand, herî kêm pêwîstî bi şeş heta heft mehan heye, da ku amadekariya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê bike.

Îro di medyaya Holandayê de hatiye ragihandin ku niha pênc namzedên sereke ji partiya Mark Rutte xwe namzed kirine û egera wê yekê heye Dîlan Yeşîlgoz ku xelkê Bakurê Kurdistanê ye, bibe Serokwezîra Holandayê.

Li gor medyaya Holandayê, Dîlan Yeşîlgoz ji bo Serokwezîriya Holandayê xwe kiriye namzed û egera wê yekê heye ku bibe Serokwezîra Holandayê, Yeşîlgoz niha Wezîra Dad û Asayişa Holandayê ye.

Namzeda duyem, Jeanine Hennis-Plasschaert e, ku niha Nûnera Taybet a Sekreterê Giştî yê Neteweyên Yekbûyî ya li Iraqê ye, namzedeke bihêz e ji bo wergirtina

postê Serokwezîriya Holandayê.

Namzedê sêyem Klaas Dijkhoff yê 42 salî ye, ku pêştir di kabîneya Mark Rutte de Wezîrê Dewletê bo Karûbarên Penaberan bû.

Hat ragihandin ku namzedên çarem û pêncem jî Edith Scheepers û Sophie Hermans e.

Dîlan Yeşîlgoz xelkê bajarê Dêrsimê yê Bakurê Kurdistanê ye û di sala 1984an de ligel malbata xwe koçî Holandayê kiriye. ***Nerina Azad***

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 15

Serok Barzanî pêşwazî li şandeke Hevpeymaniya Azim dike

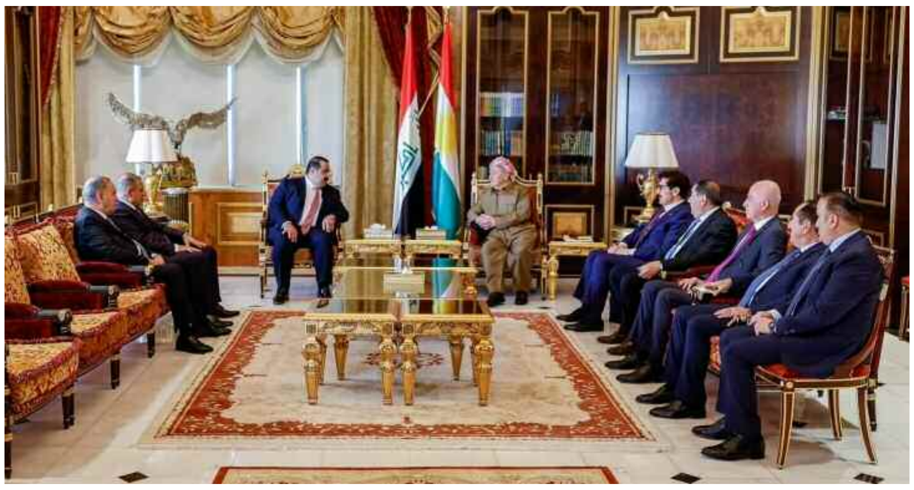

Serok Mesûd Barzanî îro 16ê Tîrmeha 2023an pêşwazî li şandeke Hevpeymaniya Azim kir ku ji Serokê Hevpeymaniya Azim Musenna Samerayî û diktor Ehmed Cibûrî û diktor Xalid Ubêdî pêk hatibû.

Serok Mesûd Barzanî îro 16ê Tîrmeha 2023an pêşwazî li şandeke Hevpeymaniya Azim kir ku ji Serokê Hevpeymaniya Azim Musenna Samerayî û diktor Ehmed Cibûrî û diktor Xalid Ubêdî pêk hatibû.

Di hevdîtinê de pêşhatên dawî yên pêvajoya siyasî ya Iraqê hatin gotûbêjkirin. *Nerina Azad*

Nêçîrvan Barzanî sala nû ya Sabîeyê Mendayî pîroz kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan bi helkefta sala nû ya Sabîeyê Mendayiyan,

peyamek belav kir û hêvî xwest ku sala nû bibe wesîleya bihêzkirina lêborîn û pêkve jiyanê.

Sabîeyê Mendayî ku li bajarên weke ê Başûrê Kurdistanê û Bexda, Meysan, Nasiriye, Besra û Dîwaniyeyê yên Iraqê dijîn, îsak li gorî salnameya heyvê ya Sabîeyê sala nû di meha Tîrmehê de pîroz dikin.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi helkefta hatina sersala nû ya Sabîeyê Mendayiyan peyameke pîrozbahiyê belav kir.

Nêçîrvan Barzanî got: "Hêvî dikim ev cejn bi xêr û bereket bê pîrozkirin û bibe cejnek ku hemû civakên welat teşwîq bike da ku lêborîn û bihevre jiyanê bihêztir bikin." *Nerina Azad*

93 sal di ser Komkujiya Geliyê Zîlanê re derbas bûn

Îro 93 sal di ser Komkujiya Geliyê Zîlanê re derbas dibin ku di rojên 12-13ê Temûza 1930an de ji aliyê artêşa Tirkiyê ve hat kirin.

Sala 1930an, di Komkujiya Geliyê Zîlanê de ku di belgenameyên Komara Tirkiyê de wek "Bûyera Geliyê Zîlan" hatiye tomarkirin, bi destê leşkerên artêşa Tirkiyê 44 gund hatin şewitandin û wêrankirin. Pertax, Newala Kuştiya, Hesenevdal, Adaxeybê, Milk, Newala Fedê, Newala Bebo û Çaqirbeg navendên komkujiyê bûn. Li gor amarên fermî yên Tirkiyê, 15 hezar mirov hatin kuştin û bi sedan mal û gund hatin şewitandin û rûxandin. Lê şahidhalên wan rojan dibêjin, zarok û jin, kal û pîr bi giştî 45 hezar kes bûne qurbanî. Bi Qanûna Îskanê a 5ê Gulana sala 1932an, çûn û hatina wan gundan heta 20 salan hat qedexekirin û bû destpêka mişextîkirina Zîlaniyan. Piraniya kesên hatin mişextîkirin (sirgûn) di zindanan de canê xwe ji dest dan. Hinek jî bi destê dewleta Tirkiyê hatin kuştin.

Ligel qedexeyê Geliyê Zîlanê êdî bû tewla dewletê. Di sala 1980an de jî bi biryara Kenan Evren (7emîn Serokkomarê Tirkiyê), Kirxizên hawirde li gundên Geliyê Zîlanê hatin bicîhkirin.

Welatiyên Geliyê Zîlanê tevî ku tapoyên wan ên serdema Osmaniyan jî hene nikarin zeviyên xwe werbigirin û vegerin ser axa xwe ku dewletê dest daniye ser.

Komkujiya Geliyê Zîlanê, piştî damezrandina Komara Tirkiyê duyemîn komkujiya mezin a li ser Kurdan bû ku ya yekem sala 1921ê li Qoçgirî hatibû kirin.

Tora Medyayî ya Rûdawê di Îlona 2020an de belgefîlmeke taybet derbarê Komkujiya Geliyê Zîlan de bi navê "Esmanê Sor: Geliyê Zîlan" weşand ku têde şahidên komkujiyê û kesên ku ji şahidan çîrokên komkujiyê bihîstine, behsa wê komkujiyê û kuştina bi hezaran welatiyên Kurd ji aliyê leşkerên Tirkiyê dikin. *Nerina Azad*

Raporta Kompaniya Deloitte li ser petrol û gaza Herêma Kurdistanê

Kompaniya Deloitte amarên berhemanîn, hinardekirin, xercî û firotina petrola Herêma Kurdistanê bo çaryeka yekem a îsal belav kir.

Kompaniya Deloitte amarên berhemanîn, hinardekirin, xercî û firotina petrola Herêma Kur-

distanê bo çaryeka yekem a îsal belav kir û tê de hat eşkerekirin, ku dahata giştî ya petrolê li Herêma Kurdistanê di çaryeka yekem a îsal de zêdetir ji du milyar û 199 milyon Dolar e.

Li gor raporteke Kompaniya Deloitte, hemû berhemên petrola Herêma Kurdistanê di çaryeka yekem a îsal de, 36 milyon û 723 hezar û 475 bermîl petrol bûye, 32 milyon û 307 hezar û 382 bermîl hatine hinardekirin û 4 milyon û 39 hezar û 232 bermîl jî ji bo parzûngehê hatiye terxankirin, herwiha 376 hezar û 861 bermîl jî hatiye firotin. Di raportê de hatiye destnîşankirin, dahat giştî ya petrolê li Herêma Kurdistanê du milyar û 199 milyon û 684 hezar û 396 Dolar bûye, di demekê de ku bihayê bermîleke petrolê 67.639 Dolar bûye, ji vê rêjeyê jî dahata petrola navxwe 22 milyon û 98 hezar û 456 Dolar bûye.

Hat diyarkirin ku xerciya proseya petrolê di çaryeka yekem a îsal de milyarek û 253 milyon û 187 hezar û 254 Dolar bûye û ji vê rêjeyê jî dahata maye ji bo hikûmetê ku ji bo mûçeyên mûçexuran hatiye terxankirin, 946 milyon û 497 hezar û 142 Dolar bûye.

Malpera fermî ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê li ser raportên Kompaniya Deloitte ya cîhanî dibêje, raportên vê kompaniyêdi çarçoveya proseya hûrbîniya sektora petrol û gazê li Herêma Kurdistanê û wek beşek ji destpêşxeriya taybet a şefafiyetê di bernameya karê Hikûmeta Herêma Kurdistanê de, her çar mehan carekê raporta piştrastkirî ya taybet bi data û zanyariyên nû yên li ser hinardekirin, bikaranîn, xercî û dahatên petrolê belav dike. *Nerina Azad*

Bersiva Komîsyona Hilbijartinan a Iraqê li ser daxwaza Serokatiya Herêma Kurdistanê

Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê ragihand, herî kêm pêwîstî bi şeş heta heft mehan heye, da ku amadekariya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê bike.

Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê ragihand, herî kêm pêwîstî bi şeş heta heft mehan heye, da ku amadekariya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê bike û nikare herdu hilbijartinên Encûmenên Parêzgehên Iraqê û Parlamentoya Kurdistanê di demekê de birêve bibe.

Îro Çarşemê 12ê Tîrmeha 2023an, Berdevkê Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê Cumane Xelawî derbarê nivîsa Serokatiya Herêma Kurdistanê de ku daxwaz kiribû, roja 18/11/2023an yan jî roja 18/12/2023an serperiştiya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê bike, ji Kurdistan24ê re ragihand: "Komîsyona Hilbijartinan çendîn car dubare kiriye ku amade ye serperiştiya hilbijartinên Parlamentiya Kurdistanê bike, lê belê em tekez dikin ku em nikarin herdu hilbijartinên Encûmena Parêzgehên Iraqê û Parlamentoya Kurdistanê di demekê de birêve bibin, pêwîstiya me herî kêm bi şeş heta heft mehan heye, da ku em amadekariya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê bikin."

Îro Çarşemê malpera Serokatiya Herêma Kurdistanê ragihand, di nivîseke fermî de ku roja duşemê 10ê Tîrmeha 2023an bi îmzeya Serokê Dîwana Serokatiya Herêma Kurdistanê arasteyî Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê hatiye kirin û kopiyeke wê ji aliyên pêwendîdar re hatiye dayîn.

Di nivîsê de Serokatiya Herêma Kurdistanê daxwaz kiriye ku komîsyon amadebûna xwe nîşan bide ji bo serperiştiya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê.

Hat destnîşankirin ku li gor fermana Herêmî ya hejmara 90 a 26/3/2023an, biryar hatiye dayîn ku hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê roja 18/11/2023an de birêve biçe, ji bo vê mebestê jî daxwaz kiriye Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê amadebûna xwe nîşan bide ji bo serperiştiya hilbijartinan di dema diyarkirî de, an jî ligel hilbijartinên encûmenên şaredariyên Iraqê di roja 18/12/2023an de. *Nerina Azad*

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 16

Serokwezîr Mesrûr Barzanî peyamekê arasteyî xelkê Kifrî dike

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di peyamekê de ku arasteyî welatiyên Kifrî kir tê de ragihand, "Piştrast bin, ew ê di karî-

na me de be, em ê ji bo xizmeta we bikin û bi ruhekî germ li gel we dibim."

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di peyama xwe de got: "Welatiyên Kifrî yên hêja, silav û rêza min ji we re heye. Ji daxwazên we agahdar im û gihîştine destê min. Min biryar da ku di demek nêzîk de komîteyek taybet ji nûnerên Dîwana Encûmena Wezîran, Wezareta Navxwe û Îdareya Serbixwe ya Germiyê ava bikim, da ku daxwazên we bişopînin."

Her wiha got: "Piştrast bin, ew ê di karîna me de be, em ê ji bo xizmeta we bikin û bi ruhekî germ li gel we dibim."

Nerina Azad

Amerîka: Me serkirdeyê DAIŞê li Sûriyê kuşt

Fermandariya Navendî ya Amerîkayê (CENTCOM) ragihand ku serkirdeyê DAIŞê Usame el-Muhacir di operasyona roja Înê 7ê Tîrmehê de li "rojhilatê Sûriyê" hatiye kuştin.

Îro 9ê Tîrmehê Fermandariya Navendî ya Amerîkayê di daxuyaniyekê de kuştina serkirdeyekî pilebilind ê DAIŞê ragihand.

Di daxuyaniya CENTCOMê de tê gotin, roja Înê 7ê Tîrmehê di êrîşeke esmanî de li navçeyeke rojhilatê Sûriyê serkirdeyekî DAIŞê yê bi navê Usame el-Muhacir hatiye kuştin. Fermandarê Fermandariya Navendî ya Amerîkayê, General Michael Erik Kurilla ragihandiye: Me eşkere kir ku em rijd in li ser jinavbirina DAIŞê li seranserê herêmê. DAIŞ ne tenê li herêmê, lê belê li derveyî herêmê jî hêj metrisî ye.

Li gor zanyariyan, di kesekî sivîl di êrîşa esmanî ya Amerîkayê de nehatiye kuştin. Hevpeymaniya Navdewletî ya Dijî DAIŞê lêkolînê li ser wan raportan dike ku behsa birîndarbûna kesên sivîl dikin.

Herwiha di daxuyaniyê de hatiye ku, ev êrîşdê ziyanê bigihîne şiyana DAIŞê ji bo plankirin û pêkanîna êrîşên terorîstî, lê artêşa Amerîkayê dê li kêleka hêzên hevbeş ên li Iraq û Sûriyê operasyonên xwe berdewam bike, da ku wê rêxistinê bi temamî bidawî bike.

Artêşa Amerîkayê herwiha gotiye, êrîşa roja Înîyê bi dronek MQ-9 hatiye kirin, heman drona ku rojek berê du caran ji alîyê firokeyên leşkerî yên Rûsyayê ve hatibû tacîzkirin. Di destpêka vê mehê de, Fermandariya Navendî ya Amerîkayê got ku hêzên wan ligel hêzên din ên hevpeymaniyê 37 operasyonên dije-terorê li Iraq û Sûriyê di meha Hezîranê de pêk anîn, û di encamê de 13 çekdar û serkirdeyên DAIŞê hatine kuştin û 21 kesên din jî hatine desteserkirin. Li gorî amaran, 30 ji wan operasyonan li Iraqê û 7 operasyonên din li Sûriyê hatine encamdan û 12 çekdar û serkirdeyên DAIŞê li Iraqê û yek jî li Sûriyê hatine kuştin.

Nerina Azad

Şanda Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Iraqê li ser pêkanîna bûdceyê gotûbêjan dikin

Îro roja duşemê 17ê Tîrmehê Şanda Hikûmeta Herêma Kurdistanê li Bexdayê li gel hikûmeta Iraqê civiya.

Îro17ê Tîrmehê Şanda Hikûmeta Herêma Kurdistanê li Bexdayê li gel hikûmeta Iraqê civiya.

Serokê Dîwana Encûmena Wezîrên Herêma Kurdistanê Dr. Umêd Sebah ragihand, di civînê de behsa cîbicîkirina bendên girêdayî pabendbûna Herêma Kurdistanê û dabînkirina maf û mafên darayî yên Herêma Kurdistanê di bûdceya federalî de hat kirin.

Herwiha Dr. Umêd Sebah got: ''Di civînê de biryar hat dayîn li gel wezare-

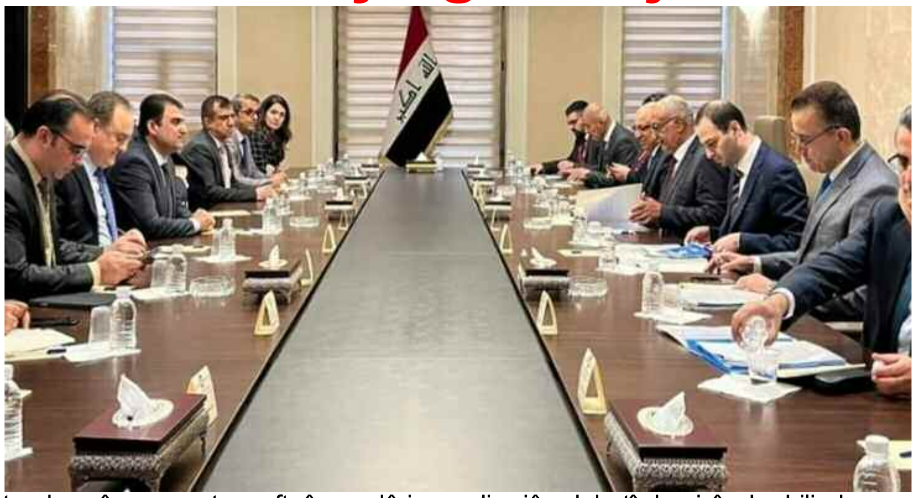

ta darayî, wezareta neft û çavdêriya darayî ya Îraqê berdewam bin û biryare di rojên dahatî de civîneke bilind were lidarxistin.''

Nerina Azad

Guhertina demografiyê li Rojavayê Kurdistanê gihîştiye asteke metirsîdar

Li Rojavayê Kurdistanê guhertina demografiyê gihîştiye asteke pir metirsîdar û rêjeya Kurdan li bajar û herêmên Kurdî pir kêm bû ye.

Bajar û herêmên Rojavayê Kurdistanê ketine ber pêleke guhertina demografiyê a metirsîdar. Di nav de bajarên ku berê xwerû Kurd bûn.

Li gorî zanyariyên ku Rûdawê wergirtine li Qamişloyê berî krîza Sûriyê, ji sedî 65-70 ji niştecîyan Kurd bûn, niha nêzî ji sedî 40 Kurd mane.

Li Girkê Legê berî kirîza Sûriyê ji sedî 95 Kurd bûn, niha ji sedî 70 Kurd mane. Herwiha li Tirbespiyê berî kirîza Sûriyê ji sedî 58 Kurd bûn, niha ji sedî 35-40 Kurd mane.

Li Efrînê, Serê Kaniyê û Girê Spî jî, rêjeya kurdan gelekî kêmtir e.

Li herêmên Rojavayê kurdistanê yên dagîrkirî, ku piraniya xelkê wan ji neçarî koçber bûne, guhertina demografîk pir berfirehtir e

Yasanasê Efrînî, Hisên Naso ji Rûdawê re got, tenê ji sedî 20 ji niştecîyên Efrînê Kurd mane.

Yasanas Hisên Naso dibêje "Jêderên bi ser hêzên çeteyan ji berî vê demekê amareke fermî belav kirin û tê de tekez dikin hejmara niştecîyên Efrînê bi tevahî îro derdora 435 hezar kes in, ji wan tenê 112 hezar Kurd in, yên din jî Tirkmen û Ereb in, ew jî tê wateya rêjeya Kurdan tenî îro ji sedî 20 li Efrînê mane û ji sedî 80 Tirkmen û Ereb in ên hatine bicihkirin di mal û milkên Kurdan ji bilî avakirina derdora bêhtirî 25 komelgehên niştecihbûnê yên modern ji aliyê Tirkiyê ve li seranserê axa Efrînê."

Derbarê Girê Spî jî, Dr. Îbrahîm

Mislim ji Rûdawê re got Kurd bi temamî hatine derbiderkirin.

Akademisiyen Dr. Îbrahîm Mislim anî ziman "Kurdên ku ji Reqayê vegeriyane Girê Spî di navbera 70-100 hezar kesî de hebûn. Piştî ku Tirkiyê ketê Kurd tê de neman, tenê çend mal mane. Em dikarin wan malan li ser pêçiyan bijmêrin ji ber ku Kurd nikarin vegerin. Niha piraniya Kurdan nêzikî ji sedî 60 Kurdên Girê Spiyê li Eyn Îsayê di kampan de ne."

Ji Serê Kaniyê jî, Serdar Mela Dewîşê, Rêveberê Navenda Aso, ji Rûdawê re got, rêjeya Kurdan kêmî %5 maye.

Rêveberê Navenda Asoyê Serdar Mela Derwîş da zanîn "Hejmara xelkê Serê Kaniyê berî dagirkirina Tirkiyê bo Serê Kaniyê zêdeyî nîvî hebû di navbera ji sedî 50 heta sedî 60î bû. Bi rastî niha ji serê sedî belkû kêmî ji sedî 5 xelkê Serl Kaniyê nemane. Xelkê Serê Kaniyê derketin tenê zilamên mezin li Serê Kaniyê mane. Rewşa wan rewşeke zehmet e, rewşeke pir astengî tê de hene. Kesên mabûn jî derketin. Jiyan zehmet e ku li wê derê bijîn. Ji ber kesên ku anîne Serê Kaniyê kesên Ereb in ji bajarên wek Idlib û Hemayê ne."

Li gorî çavkaniyên ku ji Rûdawê re axivîne, Ereb û Tirkmenên ku li bajar û herêmên Kurdî niştecî bûne ji parzgehên din ên Sûriyê ne. Ew li şûna Kurdên koçber an jî koçberkirî cih digirin.

Nerina Azad

Li Sêrtê qedexe hat ragihandin

Li parêzgeha Sêrtê ya Bakurê Kurdistanê hemû meş, çalakî û xwepêşandan bo dema 15 rojan hatin qedexekirin.

Biryara qedexeyê bi daxuyaniyekê ji aliyê Parêzgariya Sêrtê ve hat ragihandin.

Li gor daxuyaniya Parêzgariya Sêrtê, biryar ji ber çalakiyên dawî yên li nav Tirkiyê û operasyonên artêşa Tirkiyê yên li Sûriye û Iraqê ku dijî rêxistinên terorê tên kirin hatiye wergirtin.

Di daxuyaniyê de tê gotin ku ji roja Pêncşemê 13ê Temûza 2023an heta 27ê Temûzê demjimêr 23:59 deqe bo dema 15 rojan li seranserê parêzgehê hemû çalakiyên wek xwepêşandan, meş, grev, vedana çadir, stand û çalakiyên wiha li wê parêzgehê qedexe ne.

Di daxuyaniyê de tê îdîakirin ku bi armanca yekparçeyiya dewlet û netewe, binpênekirina maf û azadiyên kesên din, asayîşa xelkê û anîna aramiyê, rêgirtin li tawan, parastina maf û azadiyên xelkê biryara qedexekirina xwepêşandan û çalakiyan hatiye dayîn. Li gor daxuyaniyê, biryara qedexekirinê wan çalakiyên fermî li xwe nagire ku ji aliyê parêzgar û qeymeqaman ve destûr bo wan tê dayîn.

Nerina Azad

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 17

Hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê: Hin partiyên Kurdistanê bêdengî hilbijartine

Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) bi fermî piştgiriya xwe ji bo nameya Serokatiya Herêma Kurdistanê ya ji bo lidarxistina hilbijartinan nîşan daye, ti pirsgirêka Yekgirtûya Îslamî ya Kurdistanê nîne, lê YNK, Tevgera Gorran û Komela Dadwerî debarê wê nameyê de bêdeng mane.

Serokatiya Herêma Kurdistanê bi fermî du dem ji bo lidarxistina hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê ji Komîsyona Hilbijartinan a Iraqê re diyar kiriye, 18ê Mijdarê yan jî 18ê Berçileya 2023an ku hevdem e ligel hilbijartinên encûmenên parêzgehên Iraqê. PDK wek yekem hêza siyasî piştgiriya xwe ji bo daxwaza Serokatiya Herêma Kurdistanê ragihandiye.

Endamê Polîtburoya PDKê Hêmin Hewramî ji K24ê re ragihand: "Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) piştevaniya daxwaza Serokê Herêma Kurdistanê dike. Herwiha em hêvîdar in ku aliyên siyasî yên din jî piştevaniya komîsyon, hikûmet û saziyên din ên Iraqê bikin, da ku hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê di yek ji wan du rojan de bên lidarxistin."

Hin aliyên siyasî yên Herêma Kurdistanê derbarê vê yekê de bêdeng in. Kurdistan24 ji bo wergirtina nêrîna fermî ya partiyan li ser daxuyaniya Serokatiya Herêma Kurdistanê, pêwendî bi hinek berpirsên YNK, Gorran û Komela Dadweriyê re kir, lê wan nexwest di vê derbarê de biaxin. Lê Yekgirtûya Îslamî ya Kurdistanê bi fermî dibêje, diviyabû hilbijartin berî wê dîrokê bihatana kirin.

Endamê Ofîsa Hilbijartinê ya Yekgirtûya Îslamî ya Kurdistanê Hêmin Îskender ji K24ê re ragihand: "Di rastiyê de, pirsgirêka me bi paşxistina hilbijartinan re hebû. Me xwest hilbijartin di dema xwe de bên kirin. Em ne ligel paşxistina hilbijartinê bûn. Bi baweriya me sedemên paşxistina hilbijartinan sedemên siyasî ne, ne tektîkî."

Biryar e Komîsyona Hilbijartinan a Iraqê ji bo bersiva daxwaza Serokatiya Herêma Kurdistanê bicive û tê de bersivê ji bo lidarxistina hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê bide. *Nerina Azad*

Serokatiya Herêma Kurdistanê li ser hilbijartinan daxwazek arasteyî Komîsyona Iraqê kir

Serokatiya Herêma Kurdistanê daxwaz dike ku Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê serperiştiya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê bike.

Malpera Serokatiya Herêma Kurdistanê ragihand, di nivîseke fermî de ku roja duşemê 10ê Tîrmeha 2023an bi îmzeya Serokê Dîwana Serokatiya Herêma Kurdistanê arasteyî Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê hatiye kirin û kopiyeke wê ji aliyên pêwendîdar re hatiye dayîn.

Di nivîsê de Serokatiya Herêma Kurdistanê daxwaz kiriye ku komîsyon amadebûna xwe nîşan bide ji bo serperiştiya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê.

Hat destnîşankirin ku li gor fermana Herêmî ya hejmara 90 a 26/3/2023an, biryar hatiye dayîn ku hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê roja 18/11/2023an de birêve biçe, ji bo vê mebestê jî daxwaz kiriye Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a Iraqê amadebûna xwe nîşan bide ji bo serperiştiya hilbijartinan di dema diyarkirî de, an jî ligel hilbijartinên encûmenên şaredariyên Iraqê di roja 18/12/2023an de. *Nerina Azad*

Îran: Heya Îlonê Iraq partiyên Kurdî bêçek neke emê êrîş bikin

Serokerkanê Hêzên Çekdar ên Îranê, Mihemed Baqirî gef xwar ku Îran dê êrîşî partiyên Rojhilatê Kurdistanê yên di nav axa Herêma Kurdistanê de bike eger ku Iraq sozên xwe yên derbarê wan partiyan de pêk neyîne.

Îro Serokerkanê Hêzên Çekdar ên Îranê, Mihemed Baqirî di civîna fermandeyên Hêza Bejayî ya Supaya Pasdaran de li bajarê Meşhedê axivî, û gefa êrîşîn tundtir bo ser partiyên Kurdî yên Rojhilatê Kurdistanê kir ku wî weke cudaxwaz bi nav kirin.

Di axaftina xwe de, Serokerkanê Hêzên Çekdar ên Îranê, Mihemed Baqirî hişyarî da Iraqê ku ger heya meha Îlonê rêkeftina derxistina partiyên Rojhilatê Kurdistanê cîbicî neke, ew dê bihêztir ji caran êrîşî wan partiyên di nav axa Herêma Kurdistanê de bikin.

Mihemed Baqirî dibêje: "Eger heya meha Îlonê hikûmeta Iraqê pabendbûnên xwe ji bo bêçekkirina partiyên dijberî Komara Îslamî ya Îranê yên li Herêma Kurdistanê ne, cîbicî neke, êrîşên me dê bihêztir ji carên berê dubare bibin."

General Mihemed Baqirî herwiha got: "Me bi sedema sozên Iraqê yên bêçekkirina wan partiyan êrîşên xwe ragirtin, eger heya meha Îlonê ew soz cîbicî nebin, êrîşên me dê bi awayekî tundtir dubare bibin."

Serokerkanê Hêzên Çekdar ên Îranê tekez kir: "Mixabin hin welatên cîran berpirsyariya xwe ya derbarê sînoran de bi diristî pêk nahînin, li bakurê Iraqê komên çekdar ên cudaxwaz hene ku hin caran sînorên me ne ewle dikin."

Wî rayedarê leşkerî yê Îranê behsa sînorê Îranê yê bi Pakistan û Efxanistanê re jî kir û diyar kir, "di beşek ji sînorên me de li başûrê rojhilat, di mehên dawî de me hin liv û tevgerên terorîstan dîtin."

General Baqirî got, hêzên Supaya Pasdaran hem li sînorên bakurê rojava (Rojhilatê Kurdistanê) û hem li sînorên başûrê rojhilat (parêzgeha Sîstan Belûçistanê) binke û baregehên mezin hene û ji bo parastina sînoran kar û çalakiyên gelek baş kirine û binkeyên bihêz ava kirine. *Nerina Azad*

Balafirên şer ên Tirkiyê sînorê Duhokê bombebaran kirin

Balafirên şer ên Tirkiyê îro çar cih li her du çiyayên Gare û Metîn ên li parêzgeha Duhokê ya Başûrê Kurdistanê bombebaran kirin. Niştecihekî gundê Belave yê ser bi navçeya Amêdiyê ve, yê bi navê Fayeq Bîrkahinî ji Rûdawê re ragihand, Tirkiyê sê cih li devera Berê Gare û cihekî din li Çiyayê Metîn bombebaran kirin.

Fayeq Belaveyî vîdyoya bombebarana îro ji Rûdawê re şandiye û dibêje, bilindahiyên li derdora gundên Girgaş û Spîndarê û devera Zêbar

li Çiyayê Gare û herwiha lûtkeya Çiyayê Metîn li nêzîk gundê Belave îro ji aliyê balafirên Tirkiyê ve hatin bombebarankirin.

Bi gotina wî kesî, ji ber bombebaranan, xelkên herêmê gelek tirsiyane.

Têkildarî zirarên bombebarana îro jî, welatiyê navborî diyar kir, cihên ku hatine bombebarakirin, 5 heta 7 kîlometreyan ji gundan dûr in û ew cih in ku hatinûçûna bo wan hatiye qedexekirin, lewra zirarên bombebaranê nayê zanîn.

Ew nêzîkî meheke ye ku Tirkiyê bombebarana li ser sînorên navçeyên Amêdî û Akrê zêdetir kiriye. Balafirên şer ên Tirkiyê, bi hinceta hebûna binke û baregehên PKKê rojane çiyayên Metîn û Gare li Amêdiyê û devera Zêbar li nahyeya Dînarte ya ser bi navçeya Akrê ve bombebaran dikin. *Nerina Azad*

Serokerkanê Wezareta Pêşmerge û Cîgirê Fermandarê Desteya Şêwirmendên Hevpeymanan civiyan

Wezareta Pêşmerge ya Herêma Kurdistanê di daxuyaniyekê de ragihand, Serokerkanê Wezareta Pêşmerge Îsa Uzêr li Dîwana Wezaretê pêşwazî li Cîgirê Fermandarê Desteya Şêwirmendên Hevpeymanan li Iraq û Sûriyê General Peters û şanda pê re kir.

Îro 11ê Tîrmeha 2023an, Wezareta Pêşmerge ya Herêma Kurdistanê di daxuyaniyekê de ragihand, Serokerkanê Wezareta Pêşmerge Îsa Uzêr li Dîwana Wezaretê pêşwazî li Cîgirê Fermandarê Desteya Şêwirmendên Hevpeymanan li Iraq û Sûriyê General Peters û şanda pê re kir.

Hat ragihandin ku di hevdîtinê de pêşvebirina zêdekirina hevahengiya navbera hêzên Pêşmerge û hêzên Hevpeymaniya Navdewletî, herwiha berdewamkirina proseya çaksaziyê û baştirkirina fermandarî û kontrolkirina rêzên hêzên Pêşmergeyê Kurdistanê hatine axaftin, herdu alî ronahî xistine ser pêwendiyên navbera hêzên Pêşmerge û Hevpeymaniya Navdewletî ji bo encamdana gihandina bernameyê û plana hevbeş ji bo jinavbirina hizra tundrew a DAIŞ û grûpên terorîst ên li Iraqê.

Di daxuyaniyê de hat diyarkirin, General Peters kêfxweşiya xwe nîşan daye ji ber hewl û pêngavên Wezareta Pêşmerge di proseya çaksaziya hêzan de û herwiha gotiye: "Hevpeymaniya Navdewletî geşbîn in bi encamdana projeyasaya çaksaziya Wezareta Pêşmerge."

Wezareta Pêşmerge di daxuyaniya xwe de ragiand, Serokerkanê Wezareta Pêşmerge ligel Cîgirê Fermandarê Desteya Şêwirmendên Hevpeymanan li Iraq û Sûriyê, serdana baregeha operasyona hevbeş a wezaretê kirine, ji nêzîk ve ligel efseran li ser çawaniya birêvebirina kar û erkên vê beşa girîng gotûbêj kirine, çendîn têbînî û nêrîn li ser birêvebirina karûbarên vê baregehê jî pêşkêş kirine. *Nerina Azad*

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 18

Divê pirsa Kurd li ser bingehê edaletê bê çareserkirin

Serokê Giştî yê HUDA PARê û parlementerê Stenbolê Zekeriya Yapicioglu di civînek a çapemeniyû de behsa pirsa Kurd kir û got: "Pirsgirê-

ka Kurd" a ku ji ber hin polîtîkayên xelet ên sed sal berê bûye pirsgirûkek mezin, divê li ser bingehê edalet û heqaniyetê bê çareserkirin.."

Yapiciogluyê li Parlementoya Tirkiye civîneka çapemaniyê li darxist û da xûyakirin ku, ew dixwazin pirsgêrêka Kurd çareser bikin.

"Pêwîste civakeke ya baweriyê bi dabînkirina ewlehiya can, mal, ol, bîr û nesla hemû welatiyên xwe bê avakirin. 'Pirsgirêka Kurd' a ku ji ber hin polîtîkayên şaş ên beriya sedsalê bi demê re veguherî pirsgirêkeke mezin, divê li ser esasê edalet û heqaniyetê bê çareserkirin. Biratiya Tirk-Kurd sedemê bê huquqiyê zirar dîtiye, divê li ser esasê edaletê bête temîr kirin ev yek; Wê bibe wesîleya lihevhatina dewlet û hemwelatiyê li ser xala hevpar a bawerî, dîrok û welat. ***rojevakurd.com***

PAK: Me Jenosîda Gelîyê Zîlanê Ji Bîr Nekirîye û Em Ji Bîr Nakin Jî

Partiya Azadiya Kurdistanê (PAK), bi wesîleya salvegera Komkujîya Gelîyê Zîlanê de peyamek nivîskî weşand.

PAK'ê daxûyanîya xwe de ev gotin rêzkirin: "Di dema Serîhildana Agirîyê de, di roja 13yê Temûza 1930an de Dewleta Tirkîyeyê li Gelîyê Zîlanê jenosîdeke mezin pêk anî. Jenosîd bi fermandarîyê General Salih Paşa yê Fermandarê Kolordîya Dewleta Tirkîyeyê hate li dar xistin. Di Jenosîda Gelîyê Zîlanê de, 15.000 Kurd hatin qetil kirin ku di nav wan de gelek zarok, jin û pîr jî hebûn. Di 93yemîn salvegera Jenosîda Gelîyê Zîlanê de em careke din dibêjin ku me Jenosîda Gelîyê Zîlanê Ji Bîr Nekirîye û Em Ji Bîr Nakin Jî. Em qesasên jenosîda Zîlanê rûreş dikin û hemû şehîdên Kurdistanê bi giramî bi bîr tînin." ***Nerina Azad***

Li Soranê li şûna pirojeyeke niştecihbûnê 174 teqemenî hatin dîtin

Li Îdareya Serbixwe ya Soranê 174 teqemenî ji paşmayên şer di pirojeyeke niştecihbûnê de hatin dîtin.

Rêveberiya Giştî ya Karûbarên Mayinan di daxuyaniyekê de ragihand, tîmên wan 174 teqemenî li gundê Dêlziyan ê ser bi Soranê navçeya Soran dîtin. Rêveberiya Giştî ya Karûbarên Mayinan da zanîn jî, dîroka wan teqemeniyan vedigere serdema rêjîma Beis a rûxiyayî. Da zanîn jî, Teqemenî bi awayekî ewle bo embara sereke ya Rêveberiya Giştî hatin veguhestin ji bo jinavbirina wan di dema guncaw de. ***Nerina Azad***

Dîndar Zêbarî: Li Herêma Kurdistanê ti kes ji ber baweriyên xwe yên siyasî nehatiye girtin

Rêkxerê Raspardeyên Navdewletî di Hikûmeta Herêma Kurdistanê de Dîndar Zêbarî ragihand, li Herêma Kurdistanê ti kes ji ber baweriyên xwe yên siyasî nehatiye girtin û azadî bi giştî li Herêma Kurdistanê gelek pêşketî ye.

Dîndar Zêbarî di daxuyaniyekê de ji "Dengê Amerîka" re got: "Li Herêma Kurdistanê ti kes ji ber baweriyên xwe yên siyasî nehatine girtin. Di dema Kabîneya Nehem de pêşketineke mezin di warê azadiyan de çêbûye û ti rojnamevanek jî ji ber karê rojnamevaniyê nehatiye girtin."

Rêkxerê Raspardeyên Navdewletî tekez kir, Kabîneya Nehem a Hikûmeta Herêma Kurdistanê li ser hemû pêşniyar û rasperdeyên civaka navdewletî kar kiriye.

Dîndar Zêbarî destnîşan kir jî: Di dema Kabîneya Nehem a bi serokatiya Mesrûr Barzanî de, destxweşiyên baş ên navdewletî jê re hatine.

Got jî: "Yasaya rojnamevaniyê ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê yek ji baştirîn yasayan e, lê derketina medyaya dîjîtal û nebûna yasayek taybet di vî warî de, pirsgirêk ji hikûmetê re çêkiriye."

Dîndar Zêbarî got: "Hejmara rojnamevanên Herêma Kurdistanê li gorî niştecihên Herêmê xuya ye û dibe ku li welatên din tune be. Nêzîkî 8 hezar rojnamevan hene ku nêzîkî 7 hezar ji wan di nav sendîkayê de tomarkirî ne. Pirsgirêka sereke bo hikûmetê ew e ku li Herêmê kî rojnamevan e, ji ber ku di dema xwepêşandanan de pirsgirêkan dirust dikin ji ber ku nasnameya wan a rojnamegeriyê nîn in." ***Nerina Azad***

Raporta Kompaniya Deloitte li ser petrol û gaza Herêma Kurdistanê

Kompaniya Deloitte amarên berhemanîn, hinardekirin, xercî û firotina petrola Herêma Kurdistanê bo çaryeka yekem a îsal belav kir.

Kompaniya Deloitte amarên berhemanîn, hinardekirin, xercî û firotina petrola Herêma Kurdistanê bo çaryeka yekem a îsal belav kir û tê de hat eşkerekirin, ku dahata giştî ya petrolê li Herêma Kurdistanê di çaryeka yekem a îsal de zêdetir ji du milyar û 199 milyon Dolar e. Li gor raporteke Kompaniya Deloitte, hemû berhemên petrola Herêma Kurdistanê di çaryeka yekem a îsal de, 36 milyon û 723 hezar û 475 bermîl petrol bûye, 32 milyon û 307 hezar û 382 bermîl hatine hinardekirin û 4 milyon û 39 hezar û 232 bermîl jî ji bo parzûngehê hatiye terxankirin, herwiha 376 hezar û 861 bermîl jî hatiye firotin.

Di raportê de hatiye destnîşankirin, dahat giştî ya petrolê li Herêma Kurdistanê du milyar û 199 milyon û 684 hezar û 396 Dolar bûye, di demekê de ku bihayê bermîleke petrolê 67.639 Dolar bûye, ji vê rêjeyê jî dahata petrola navxwe 22 milyon û

98 hezar û 456 Dolar bûye.

Hat diyarkirin ku xerciya proseya petrolê di çaryeka yekem a îsal de milyarek û 253 milyon û 187 hezar û 254 Dolar bûye û ji vê rêjeyê jî dahata maye ji bo hikûmetê ku ji bo mûçeyên mûçexuran hatiye terxankirin, 946 milyon û 497 hezar û 142 Dolar bûye.

Malpera fermî ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê li ser raportên Kompaniya Deloitte ya cîhanî dibêje, raportên vê kompaniyêdi çarçoveya proseya hûrbîniya sektora petrol û gazê li Herêma Kurdistanê û wek beşek ji destpêşxeriya taybet a şefafiyetê di bernameya karê Hikûmeta Herêma Kurdistanê de, her çar mehan careкê raporta piştrastkirî ya taybet bi data û zanyariyên nû yên li ser hinardekirin, bikaranîn, xercî û dahatên petrolê belav dike. ***Nerina Azad***

Hinardekirin û bikaranîna petrola Kurdistanê dest pê kir

Çavkaniyekî pilebilind ê Wezareta Petrolê ya Iraqê ragihand, "Niha rojane zêdetirî 150 hezar bermîl petrola Herêma Kurdistanê ji bo parzûngehên Hikûmeta Iraqê tên şandin."

Çavkaniyê pilebilind ê Wezareta Petrolê ya Iraqê ji Rûdawê re eşkere kir, "Şandina petrola Herêma Kurdistanê bi hevahengiya Wezareta Petrolê ya Iraqê û di çarçoveya yasaya budceyê de ye. Bi vî awayî yasaya budceyê di mijara hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê de ji sedi 100 hatiye cîbicîkirin û ti pirsgirêk nînin."

Her wiha da zanîn, "Piştî ku ew rêjeya petrola Kurdistanê ji parzûngehên navxwe re hat dayîn, firotin û hinardekirina petrola Kerkûkê dest pê kir lê vê carê bi rêya Besrayê."

Çavkaniyê pilebilind ê Wezareta Petrolê ya Iraqê li ser hinardekirina

petrola Kurdistanê ji bo jî Tirkiyê anî ziman, "Tirkiyê heta niha bi fermî bersiva Iraqê ji bo destpêkirina firotina petrola Kurdistanê nedaye lê ti hincet nemane û Iraq û Herêma Kurdistanê di warê teknîkî de amade ne."

Li gor çavkaniyê pilebilind ê Wezareta Petrolê ya Iraqê, Wezareta Petrola Iraqê çend girêbestên nû ji bo firotina petrola Kurdistanê bi çend kompanyayên navdewletî re îmze kiriye. ***Nerina Azad***

HSDê li ser tevgera hêzên xwe ya li Dêre Zorê daxuyaniyek belav kir

Navenda Ragihandinê ya Hêzên Sûriy Demokratîk (HSD) li ser tevgera hêzên xwe ya li Dêre Zorê daxuyaniyek belav kir

Hêzên Sûriya Demokratîk (HSD) derbarê tevgera hêzên xwe ya li Dêre Zorê de got "Di rojên derbasbûyî de hin dezgehên ragihandinê agahiyên ne rast li ser tevgera hêzên me ya li herêma Dêra Zorê belav kiribûn, em piştrast dikin ku hemû agahiyên belav bûne spekulasyon in."

Navenda Ragihandinê ya Hêzên Sûriy Demokratîk (HSD) li ser tevgera hêzên xwe ya li Dêre Zorê daxuyaniyek belav kir.

HSDê li ser îdiayên ku di medyayê de hatine belavkirin de got "Di rojên derbasbûyî de hin dezgehên ragihandinê agahiyên ne rast li ser tevgera hêzên me li herêma Dêra Zorê belav kiribûn û hin medyayên din jî li ser operasyon û cihê îhtîmala ku hêzên me berê xwe bidênê spekulasyon belav kiribûn. Em piştrast dikin ku hemû agahiyên belav bûne spekulasyon in û li ser hîç bingeheke rasteqîn nîn in." Di beşeke din a daxuyaniyê de HSD dibêje "Di rojên derbasbûyî de hêzên me di çarçoveya operasyonên leşkerî yên rûtîn de ji bo parastina asta pêşketina di şerê li dijî şaneyên rêxistina terorîst a DAIŞê de û ji bo bidestxistina asteke baştir a ewlehî û aramiyê ji şêniyan re, di rojên derbasbûyî de bi hevkariya Hêzên Ewlekariya Hundirîn a Bakur û Rojhilatê Sûriyê tevgerên ne awarte li dar xistin, û tedbîrên xwe li gorî asta metirsiyên şaneyên terrorist zêde kirin."

Herwiha HSDê di dawiya daxuyaniya xwe de amaje bi yekê kir ku di rojên pêş de ji bo parastina gel û tinekirina şaneyên DAIŞê dê bêhtir çalak bin û wiha berdewam dike "Hêzên me û Hêzên Ewlekariya Hundirîn, di çarçoveya xebatên ji bo dawî li tinekirina şaneyên DAIŞê û parastina gel bê kirin, wê di dema pêş de hîn bêhtir çalak bin." *Nerina Azad*

Me divê xeta petrola herêma Kurdistanş bê vekirin

Recep Tayyip Erdogan di dawiya Lûtkeya NATOyê de di konferanseke rojnamevanî li darxist û di derbarê civîn û hevdîtînên xwe de agahdarî da. Di beşek axavtina xwe de Erdogan got: "Em alîgirê vekirina xetên petrola Herêma

Kurdistanê ne, eger kêşeya navbera Bexda û Hewlêrê were çareserkirin."

Erdogan li ser kêşeya kirîna petrola Iraqê ji aliyê welatê wî ve, diyar kir; ev mijar encama kêşeya navbera Bexda û Hewlêrê derketiye holê û ragihand: "Her dema ku ev mijar were çareserkirin, em alîgirê wê yekê ne ku xetên petrola Herêma Kurdistanê werin vekirin."

Herwiha Cîgirê Berdevkê Wezareta Derve ya Amerîkayê Vedant Patel jî di konferanseke rojnamevaniyê de ragihandibû, Amerîka piştevaniya destpêkirina hinardeya petrola Herêma Kurdistanê dike. ***rojevakurd.com***

Mistefa Cuma: Me dixwest PDK-S bê parastin û neyê parçekirin

Endamê Berê yê Polîtburoya PDK-Sê Mistefa Cuma "Me dixwest PDK-S bê parastin ji ber hev nekeve, di rêya ev projeya ku me pêşkêş kir lê mixabin ew jî çênebû. Piştî çend rojan em hatin xwestin ji dîwanê, careke din min porjeyeke nû jî pêşkêş kir, ew jî nehat qebûlkirin."

Mistefa Cuma sedema bêdengiya xwe ya piştî kongreya PDK-Sê wiha anî ziman "Em bêdeng bû ji ber ku em hîn jî bi hêvî bûn ku destwerdan di vê rewşê de çêbibe û ev rewş sererast bibe."

Endamê Berê yê Polîtburoya PDK-Sê û Serokê Partiya Azadî ya Berê Mistefa Cuma beşdarî bultena Rûdawê ya taybet bo Rojava bû û derbarê kongreya PDK-Sê û sedema vekişna xwe bersiva pirsan da.

Ev hevpeyvîna me wê gelekî deng bide ji ber ku piştî kongreya PDK-S bêdeng bûyî. Her kes li bendê bû, her kesî meraq dikir sedem çi ye heta niha Mistefa Cuma bêdeg bû û tu daxuyanî neda?

"Em bêdeng bû ji ber ku em hîn jî bi hêvî bûn ku destwerdan di vê rewşê de çêbibe û ev rewş sererast bibe. Em ne bi dengan şikestine di hindirê vê kongreyê de lê em bi tedbîrekî pêşwext ve. Sê partî hatine yekalîkirin di hindirê vê kongreyê de. Em li wê derê bûn û me baş li ber çavan didîtin ku çawa van partiyan bidin alî. Madem kesên ku difikirin ku me tevî hev 4 partî partiyeke bi navê PDK-Sê avakirine, îro sê terefan didine alî tefek tenê xwe dibîne. Lê mixabin di wan 9 salên berê de ti dew ji me re nemabû. Her çend kes bûn, hemû tişt û karûbarên PDK-Sê di destê wan de bûn. Me gelek hewl dida ên berê jî û yên niha jî, ji bo xelk baş têbigihîjî sed carî ji min re hatiye gotin ev rewşeke xerab e û hûn çima jê nakişin. Me got em parçe nakin, em yekbûnê re ne. Ev emela ku me pêk anî di xizmeta miletê xwe de lê mixabin piştî 9 salan ku em dabûn alî, hûn gişt dizanin di karekî vê partiyê de em ne amade bûn."

9 sal hûn ne yek bûn, yanî hûn çar partî bûn yek û we PDKSê ava kir. Partiya te partiyeke mezin bû Partiya Azadî lê di van 9 salan de jî we xwe beşeke giring ji wê partiyê nedidît? Hûn dihatin dûrxistin?

"Em beşekî gelek mezin bûn lê mixabin ê ku karûbarên vê hizbê xistin destê xwe, ew sedem in ku em didan alî, rojeke tenê jî em di karekî de muşakere nedikirin. Mixabin ez dibêjim ne qedera Kurdan wiha ye, lê mixabin hinek kes wextê di serê wan de rewşa wan a teybet giringtirî partiyê be, ji xwe mirov digihîje vî halê hanê."

Kek Mistefa lê tu berpirsê PDK-Sê yê Ewropayê bûyî.

"Belê ev 10 mehên taliyê bûn, ew jî ne bi îrada van kesan e. Em zanin bi çi rengî ez bûm berpirs lê telkîba ku berê heye ji Ewropayê re jî vê hizbê hemûyan re ew mecal nebû ku em karibin guhertineke bikin, em karibin karekî baş bikin. Tê bîra te berî kongreyê bi çend rojan rojnameya me ya Kurdistan hevpeyvînek ligel min kir, min gelek îşaretên baş tê de dan. Min aliyatên ku kar pê li Ewropayê jî pêş bikevin, min tevî tê de da xuyakirin bi 5-6 xalan. Li mixabin dawiya dawî em gihîştin vê kongreyê."

Em dê werin ser meseleya kongreyê. Te çima berî kongreyê dest ji kar nekişand, çima piştî Kongreyê?

"Em jî bi hêviya ku em karibin di hindirê kongreyê de wê rewşê sererast bikin lê mixabin ew jî çênebû û derfeta ku tu karibî tiştekî bibêjê û muhasebayek hebe îşek hebe ev nebû cardin çênebû. Em mecbûr bûn yan divê em di wê

wextê de ji hindirê kongreyê bikişin, ew jî gelek heval li wir in, me şêwra hevdû kir, guncaw nedîtin ku em ji hindir bikişin, axirê rewşeke xerab çêdibe, piştî ku wiha çêdibe, gava xelas bû emê herin mala xwe erêkirina xwe pêşkêş bikin. Di vir de piştî em xelas bûn, me projeyek pêşkêş kir, me ji dîwana serokatiyê re gotiye, me ji wan kesên ku nû derketine, ji yên berê re. Yanî nîqaşeke fireh jî çêbû û Mihemed Îsmaîl hat me pê re nîqaş kir me got ev proje wê înqaz be ji hizb re. Wê proseya yekîtiyê cardin biparêze."

Yanî tu ditisiyayî PDK-S parçe bibe?

"Belê tekez em ji wê ditirsiyan."

Te ew proje pêşkêş kir, yekîtiya PDK-Sê were parastin?

"Tekez ev bû. Me dixwest PDK-S bê parastin ji ber hev nekeve, di rêya ev projeya ku me pêşkêş kir lê mixabin ew jî çênebû. Piştî çend rojan em hatin xwestin ji dîwanê, careke din min porjeyeke nû jî pêşkêş kir, ew jî nehat qebûlkirin."

Projeya te çi bû bi kurtî? Yanî te dixwest çi çêbibe?

"Ême me digot ji bo ku em tohmetê li ser kesî nekin serê kesî ne êşînin her tişt gişt xelet çêbûbû me got ev proseyeke dûrxistinê ye ji sê aliyan re, ev yekîtiya hanî bê parastin. Projeya me ev bû. Ev serkirdeyên berê û ev 7-8 kesên nû bi hevdû re îdara vê partiyê bikin heya salekî di vê salê de çênabe yekî bi tayîn be. Aqilekî yekîtiyê di hindirê vê hizbê de nehat avakirin di 9 salan de. Min aşkere jî li rûyê gelekan got. Aqiliyetekî aliyekî tenê hat meşandin. Wê aqiliyetê em gihandin ku di destê wan de piştî 9 salan van hizban xerab bû. Ez mehek berî kongreyî hatim bi hedefa ku em hinek alavên nû ji bo avakirina vê kongreyê ji bo ku kongreyeke serkeftî be. Nehat qebûlkirin. Me pêşniyareke din kir. Va ez ji xelkê re dibêjim, xelkê ku hizbîtî kirine dizanin. Çênabe tu herî kongreyekî, civînekî, lijneya navendî çênebe van wesayîqên ku heye nexwîne îqrar bike biçe kongreyê. Ew civîn jî çênebû, nehat qebûlkirin. Me çi kir nekir nehat qebûlkirin. Em li ber rayekî bûn ka em herin kongreyê yan na. Raya zêde ya hevalan digotin em herin û li wir wextê ku xera bû mecbûr emê werin."

Serkirdayetiya ku li gorî ez ji te fêm dikim porblem di navbera serkirdayetiyê de hebû. Kek Mistefa problemên şexsî bûn, problemên rêxistinî bûn yan jî problem siyasê bûn di nava PDK-Sê de?

"Bi rastî gişt tê de heye. Xelk aniha baş dizane, Piştî ku ev tişt çêbûn xelk îca van meseleyan dişopîne. Bi raya min PDK-Sê tu projeyeke siyasî ku li serê bê karkikin pêşkêşî van hevalan û vê hizbê bûbe, nebû. Eva gişt nebûn di 9 salan de. Di 9 salan de bi raya min çend kes bûn evana tenê her yekê hinek muhamat, yek heye sê çar muhamat bi xwe ve girêdane."

We ev pirsgirêk, ev tiştên ku di nava partiyê de hene, mesele piştî kongreyê te hewl da ku tu Serok Barzanî bibînî?

"Belê me hewl daye."

Piştî Kongreyê te Serok Barzanî dît?

"Na min nedît. Lê me ji Dîwana Serokatiyê xwestiyê lê heya niha jî çênebûye. Va hîn li vir in, çend rojên din jî em li vê derê ne. Ez bi hêvî me dengê me bigihê û heger em bêne xwestin îmkaniya çareseriyekî ji vê hizbê re heye ji ber dilê me gelek diêşê ku PDK-Sê ji hev biqetînin."

Niyeta te heye tu careke din vegerî nav PDK-Sê?

"Na ez dibêjim ku projên ji bo ku vê partiyê bê parastin em pê re ne. Yek jê me berê pêşkêş kir, yeka din jî me dûre pêşkêş kir herdu jî nemeşiyan. Eger li cem Serok Barzanî tevecuhek hebe destêwerdanê bike ji bo ev partiya hanê ji ber hev nekeve. Niha me îstifaya xwe daye û me tiştek nekiriye. Lê ku wiha here mimkûn e piştî demekê em tiştekî din jî bikin."

Kek Mistefa tê partiyeke dub çêbikî?

"Niha ku tu careserî nebin, em bigihîjin qenaeteke tiştek nîne xela ji ber hev çûn qut bû, em vedigerin hevalên xwe dibînin, ya Azadî vedigerînin, yan tiştekî din dikin yan jî em nakin ew ji me re dimîne piştre emê ji xwe re lê vegerin."

Yanî îhtimala wê yekê heye ku careke din Partiya Azadî vegerînin?

"Belê îhtimal heye. Ya Azadî yan navekî din. Em bi hev re di danûstendinê de ne."

Hevalên te yên berê yên Partiya Azadî ligel te ne?

"Belê."

Baş e. Ezê pirsa dawî bikim. Gelek kes dibêjin ji ber ku Mistefa Cuma di kongreyê de nehate hilbijartin biryar da ku ji nava PDK-Sê derkeve.

"Na. Em nikarin xelkê bisekinîn çima wiha dibêjin. Ne meseleya ku em bi dengan derneketine. Yanî maqûl e hizbek çar teref bi hevdû re sê terefan bê bandor bikin. Ma maqûl tê de heye ku terefê din xwe dibîne evana gişt ne lazim in, wateya wê xwe tenê dibîne, wan terefên din ne lazimin jê re. Yan jî gerek wilo nefikirîna gerek ew di dilê wan de çênebûna ji bo ku sê terefan bê bandor bikin. Lê vê derê meseleya tayînê ji me re jî çêbûye. Mesela tayînê pirsgirêkê hel nake."

Ni tayînê careke din te bikin serkirdayetiya partiyê?

"Na ez qebûl nakim. Ne wê çaxê min webûl kir, ne jî niha dikim." *Nerina Azad*

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 20

Li Swîsreyê 80 hezar îmze ji bo nasandina komkujiya li dijî Kurdên Êzidî hat komkirin

Li Bern a Swîsreyê bi îmzeya 80 hezar kesî daxwaznameyek pêşkêşî Hikûmeta Swîsreyê hat kirin ku tawanên DAIŞê yên li dijî Kurdên Êzidî

wek cenosîd bê naskirin. Parlamenterekî jî projeyasayek pêşkêşî parlamentoyê kir. Daxwazname ji aliyê 50 kesan ve ku beşek ji wan Kurdên Êzidî bûn pêşkêşî Hikûmeta Federal a Swîsreyê hat kirin.

Amadekarên daxwaznameyê di daxuyaniyekê de gotin, "Tawanên ku di sala 2014an de li Iraqê dest pê kirin îro jî berdewam dikin" û anîn ziman, "Bi naskirina cenosîda Kurdên Êzidî, dê peyamek xurt were şandin ku divê ji bo êş û azarên qurbaniyan û malbatên wan rêz bê girtin."

Kesên ku daxwazname îmze kirin dibêjin ku naskirina cenosîda Kurdên Êzidî gavek e "ji bo cîbicîkirina berpirsyariyan, ji holêrakirina nakokiyan û dabînkirina paşerojeke aştiyane ji hemûyan re pêwîst e" û dibêjin, ev pêngava ji bo ku rê li ber dubarebûna cenosîdê were girtin girîng e.

Dema ku daxwazname hat dayîn 2 endamên Encûmena Nûneran a Swîsreyê amade bûn. Herwiha parlementerekî bi navê Fabian Molina projeyasayek ji bo naskirina tawanên li dijî Kurdên Êzidî weke cenosîd pêşkêşî parlamentoya welatê xwe kir.

Di Tebaxa 2014an de DAIŞê êrîşî Şingalê kir û dagir kir. Herî kêm 3 hezar û 100 Kurdên Êzidî kuştin û 6 hezar û 417 kesên din jî ku piraniya wan jin û zarok bûn revandin. Li gor daxuyaniya Ofîsa Rizgarkirina Revandiyên Êzidiyan a ser Serokatiya Herêma Kurdistanê ve, heta niha herî kêm 3 hezar û 562 kes hatine rizgarkirin û 2 hezar 693 kes jî heta niha winda ne. Di destpêka îsal de Almanya bû çaremîn welatê Ewropayê ku cenosîda Kurdên Êzidî nas kir. Parlamentoya Fransayê yekem car bû ku di sala 2016an de komkujiya li dijî Kurdên Êzidî weke cenosîd nas kir û piştre Parlamentoya Holandayê û Belçîkayê ev pêngava avêtin. *Nerina Azad*

Naveroka Civîna Komîteya Navendî ya PDKê bi serperiştiya Serok Barzanî hat aşkerekirin

Komîteya Navendî ya Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) bi serperiştiya Serok Mesûd Barzanî civiya û derbarê civînê de daxuyaniyek belav kir.

Daxuyaniya civîna Komîteya Navendî ya PDKê:

Bi serperiştiya Cenabê Serok, Komîteya Navendî ya partiya me îro çarşemê 12/7/2023an bi amadebûna Cîgirê Serok û endamên Komîteya Navendî û endamên yedeg û berpirsên liqên partiya me civîna xwe ya berfireh encam dan.

Piştî gotûbêj û danûstandina fikr û ramanan li ser mijarên girîng û bi bandor ên li cîhan û navçeyê bi giştî û Iraq û Herêma Kurdistanê bi taybetî, ev mijarên li jêr hatin nîqaşkirin û ji bo wan mijarên ku pêwîst bû, biryar dan:

Mijara yekem: Rewşa giştî ya navdewletî, bûyerên niha yên cîhanê bi şer û hevpeymanî, guherîna hevkêşeyên siyasî û leşkerî û bandorên qeyranan ku li ser hemû dewletan heye û siyaset û bernameyên Amerîkayê li Rojhilata Navîn bi awayekî giştî bûye sedema nîgeraniya hevpeymanan. Beşek ji wan encaman rasterast, hinek jî nerasterast bandora wan li ser Herêma Kurdistanê heye.

Mijara duyem: Rewşa Herêmî, li ser pêwendiyên me yên ligel welatên cîran gotûbêj hat kirin, wek pêwîst hat dîtin ku rêz li serweriya welatan were girtin û parastina ewlehiya wan bi girîng tê dîtin, nabe ji Herêmê ve gef arasteyî wan welatan were kirin û divê ber jewendiyên me yên hevbeş ên ligel wan welatan di warê siyasî û ewlehî û aboriyê de li ber çavan were girtin û were parastin.

Mijara sêyem: Rewşa Iraqê, babeta hevpeymaniya îdareya dewletê hat axaftin, bi taybetî ew paşekêşiya li hember pêkhateyên nav hevpeymaniyê tê hîskirin û cîbicînekirina madeyên wê rêkeftin û hevpeymaniyê ku hikûmet li ser wê hatiye avakirin cihê nîgeraniya cidî ye û encamên serederiya bi vî rengî ligel hevpeymaniyê, ziyana wê ji hemû hikumraniya Iraqê re dibe, lê belê tevî vê paşekêşiya beşeke aliyan ku rûdaye, em piştgiriya Serokwezîrê Hikûmeta Federal dikin û em hêvîdar in bi ser astengî û rêgiriyan de serkeftî bibe di cîbicîkirina karnameya kabîneya xwe ku rêkeftin li ser wê hatiye kirin.

Mijara çarem: Civînê piştevaniya xwe ji bo Hikûmeta Herêma Kurdistanê dubare kir û pêngavên wê yên ji bo çareseriya kêşe û giriftên ligel Hikûmeta Federal bilind nirxand û herwiha hewlên wan di çaresekirina mijara budce û dabînkirina mûçe û debara jiyanê û ewlehiya welatiyên Herêma Kurdistanê wek pesend zanî.

Mijara pêncem: Mijara rewşa navxwe ya Herêmê, hilbijartin û helwesta partiya me li ser hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê û wan pêngavên ku heta niha hatine avêtin li Serokatiya Herêmê û civîn ligel Komîsyona Bilind a Hilbijartinan a Iraqê, herwiha pêngavên partiya me ji bo asayîkirina rewşa Herêmê û pêkanîna keş û hewayeke libar ji bo encamdana hilbijartinan, ji bo vê mebestê jî zêdetir rêkxistina pêwendiyan di navbera aliyên beşdar ên di proseya siyasî de û rêkeftina li ser rêkarên yasayî. Ji bo vê yekê jî em berdewam dibin di civînên xwe de ligel aliyan û hewl didin astengî û kêşeyan çareser bikin û îdareya rewşê bikin bi awayekî ku cudahî rêgir nebin li ber proseya hilbijartinan û siyasî.

Mijara şeşem: Rewşa navxwe ya partiya me, bi awayekî zelal behsa şêwaza karkirina organan û karkirina hevalên berpirs û kadroyan di vê qonaxê de hat kirin, bi taybetî girîndan û pabendiya program û peyrewa navxwe, herwiha girîngîdan bi mijara jin û ciwan û kesûkarên şehîdan û pêşmergeyan di ewlewiyeta karan de be. Herwiha li ser wan êrîşên bi ser PDKê de têne kirin, divê hewlên me di asta dîrok û mezinahiya Rêbaza Barzanî de bin û di astekê de bin ku aştiya civakî û prensîbên ragihandinê li ber çavan were girtin. Ji aliyekî din ve tekezî li pêwendiya endam û kadroyên me ligel cemawer hatiye kirin ji bo bihêzkirina hizra netewî û niştimanî, herwiha handana hevalên me ji bo rûbirûbûna hinek diyardeyan ku rewşa civakî û malbatî têk didin, wek madeyên hişber. Di dawiyê de tekezî li peyrewkirina rênimayan hat kirin.

Civîna Berfireh a Komîteya Navendî Partiya Demokrat a Kurdistanê. *Nerina Azad*

Nifûsa dawî ya cîhanê hate eşkere kirin: Rêza Hindistan û Çînê guherî

Fonda Bernameya Geşepêdanê ya Neteweyên Yekbûyî (UNDP) ku ji sala 1989an ve 11ê Tîrmehê wekî 'Roja Nifûsê ya Cîhanê' pîroz dike, serjimariya dawî cîhanê eşkere kir.

Li gorî amarên Fonda Nifûsê ya NY (UNFPA), serjimariya cîhanê di sala 1999an de 6 milyar, di 2011an de 7 milyar û di 2022yan de jî bûye 8 milyar kes. UNFPAyê daye xuyakirin ku li gorî 'Rapora 2023yan a Rewşa Nifûsa Cîhanê' serjimariya cîhanê niha 8 milyar kesan derbas kiriye. Li gorî raporê nifûsa herî zêde li van welatan e: Hindistan: 1 milyar û 428 milyon û 600 hezar kes

Çîn: 1 milyar û 425 milyon û 700 hezar kes

Amerîka: 340 milyon kes Di raporê de hatiye eşkere kirin ku temenê mirovan bi giştî di mêran de 71 sal e û jin jî bi giştî 76 salan dijîn.

UNFPAyê di raporê de diyar kiriye ku tê pêşbînîkirin zêdebûna nifûsê herî zêde li welatên Komara Kongoya Demokratîk, Misir, Etiyopya, Hindistan, Nijerya, Pakistan, Filipîn û Tanzanya çêbibe û heta 2050yî jî nîvê zêdebûna nifûsa dinyayê li wan welatan be. *PeyamaKurd*

PDK û YNKê li Hewlêrê dicivin

Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) û Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanî (YNK) sibe li ser mijara hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê û encûmenên parêzgehan dicivin.

Li gorî zanyariyan, şandeke Polîtburoya YNKê îro 9ê Tîrmehê serdana Polîtburoya PDKê dike û li ser pirsa hilbijartinên parlamentoya Kurdistanê û encûmenên parêzgehan dicivin.

Ev civîn berdewamiya civîna dawî ya her du polîtburoyan e ku roja duşemê 26.06.2023ê li baregeha Polîtburoya YNKê li Hewlêrê pêk hat.

Hilbijartinên encumenên parêzgehên Iraqê dê di 18/12/2023an de bên kirin. Pêştir jî Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî roja 18ê Mijdara 2023ê bo hilbijartinên Parlamentoya Iraqê destnîşan kiribû, berî ku Dadgeha Bilind a Federalî ya Iraqê di 30ê Gulanê de dirêjkirina temenê xula pêncemîn a Parlamentoya Herêma Kurdistanê bi "nedestûrî" binav bike.

Peyamnêrê K24ê da zanîn ku her du polîtburoyên PDK û YNKê dê çawaniya beşdarbûna di hilbijartinên encûmenên parêzgehên Iraqê û hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê de gotûbêj bikin. *Nerina Azad*

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 21

Salvegera 89 - salîya Berxwedana Araradê û Biroyê Heskê Têlî

Berxwedana Araratê di dîroka kurdan de wek tevgera herî bi hêz û demdirêjtir ya di nîvê yekem ya sedsala 20'an li bakûrê Kurdistanê cihê xwe girt. Li gor çavkaniyên dewletê yên di nivîsên serbazê tirk Reşat Hallı, roja destpêka berxwedanê wek 16 gulana 1926'an tê destnîşan kirin. Di vê rojê û rojtira din de, piştî ku Îbrahim Axa li Mixtepe baregeheke şervaniyê sazkiribû, şerê pêşîn ê di navbera kurdan û leşkerên tirkan de derketibû. Dora 50 şerkaran zora artêşa tirk biribû û gelek çek û silehên wê ketibûn destê serhildêran.

Berxwedana Araratê di dîroka kurdan de wek tevgera herî bi hêz û demdirêjtir ya di nîvê yekem ya sedsala 20'an li bakûrê Kurdistanê cihê xwe girt. Sedema vê ya sereke ew bû ku rêvebiriya siyasî ya vê tevgerê ji aliyê rêxistinek wek Xoybûnê dihat meşandin ya ku wê demê ji hevgirtina hemû saziyên kurdî pêkhatibû. Berxwedana Agirî di rastiyê de hin sal û nîvek beriya damezrandina Xoybûnê bi serokatiya Biro Hesikê Têlî ê ku ji aliyê Îhsan Nurî Paşa de wek meşaleya şoreşa Agirî hatibû navkirin destpêkiribû. Biro di nivîsên bi dewletê re wek Hesikîzade Îbrahim Axa, bi nîşana Xoybûnê Îbrahîm Paşa Hesikîzade û di nav gel de jî bi navê Biro Hesikê Têlî an jî Îbrahîm Axa dihat destnîşan kirin û yek ji serokê eşîra Celaliyan bû ya ku li derdorê Araratê, li Serhad, Mako û Kafkasya Başûr cîhwar e.

Eşîra Celalî di sedsala 7'an de dema artêşa îslamî Îraq dagir kir li başûrê Kurdistanê li herêma Şehrêzor dima û piştre koçberî herêma Ararate bûye. Çavkaniyên kurd, osmanî û yên roavayî ji sedsala 19'-an Celaliyan li ser sê binemalan Bilixkan/Hesesori, Sakan û Xelikan parvedikin û nifûsa wan ya wê demê jî qala navbera 3 heta 5 hezar malbatan dikin.

Îbrahim Axa ji malbata Hesesoran bû, maleke wî di nav bajarê Bazîdê û yek jî li gundê Çiftlik a li qûntarê çiyayê Agirî hebû û di mehên bihar-havînê de jî li warkozên Elê derdiket zozanê. Malbata wî di bavê 6'an de digihêje Mehmûd Pêv-Killê, navê diya wî Mirdîsî, yê bavê wî Hesik û kalikê wî jî Bişo bû. Bi navên Eyûb Axa, Ehmed Axa, Eli, Amo, Metê û Sêvik bira û xwîşkên wî û bi navên Dawûd, Emer, Yemlîxan, Sezdîn, Hesen, Evdilleh, Qûlîxan, Memed, Tacdin û Mexbûle jî zarokên wî hebûn. Îbrahîm Axa hin beriya serhildana Araratê ji ber berxwedana wî ya tev Gur Heso li dijî artêşa rûsan dema şerê cîhanê ê pêşîn yên ku hewl didan herêmê dagir bikin navdar bûbû. Ew piştre bi piranî li mala xwe ya li bajêr dima û bi bazirganiyê ve mijûl dibû. Dema dewletê piştî têkçûna serhildana Şêx Sêid di rojeke bihara 1926'an xwest Îbrahîm Axa jî sirgûn bike, wî xwe gihand çiayayên Araratê û dest bi berxwedanê kir.

Li gor çavkaniyên dewletê yên di nivîsên serbazê tirk Reşat Hallı, roja destpêka berxwedanê wek 16 gulana 1926'an tê destnîşan kirin. Di vê rojê û rojtira din de, piştî ku Îbrahim Axa li Mixtepe baregeheke şervaniyê sazkiribû, şerê pêşîn ê di navbera kurdan û leşkerên tirkan de derketibû. Dora 50 şerkaran zora artêşa tirk biribû û gelek çek û silehên wê ketibûn destê serhildêran. Di salên 1926 û 1927'an de gelek şer qewimîn û hêza serhildêran roj bi roj xurttir dibû, gelek kurdên ku piştî serhildana Şêx Seîd xwe nedabûn destê dewletê gihîştibûn Araratê. Serokên wek Têmirê Şemkî, Şex Evdilkaqir, ronakbîr Numan Efendi jî ji warê sirgûniya xwe reviyabûn û hatibûn Araratê. Ji payîza

1927'an pêve navdarên wek Şêx Zahir, Altundîş Osman, Ferzende Begê Hesenî, Xalis Begê Sîpikî, Memo û Nadir Begên Heyderî, Edoyê Ezîzî, Reşoyê Silo, Yadoyê Dilxêrî, Seyîd Resul, Sêvdîn Beg, Şêx Fewzî, Evlê Xelef, Seyîdxan, Elîcan hin nûnerên ermeniyan û ronakbîrên wek Osman Sebrî û Hesen Hişyar jî gihîştibûn çiyayên Araratê.

Bi hatina nûnerê Xoybûnê Îhsan Nûrî Paşa rewşa siyasî û leşkerî ya berxwedanê rêkûpêktir û bi hêztir bû. Li gor daxwazên Xoybûnê li Agirî hikumetek, konseyeke leşkerî û hin saziyên civakî hatibûn avakirin. Îbrahîm Axa wek serokê hikumetê, Îhsan Nûrî Paşa wek serokerkanê giştî, Şêx Evdilqadir ji bo kar û barên dadmendiyê, Têmir Ağa jî wek serbazê cendirman û ji bo her desteya şerkaran jî rêvebirên wan hatibûn hilbijartin. Al û sirûdeke wan a netewî hebû û bi aleteke ji aliyê Xoybûnê peydakirî ve jî rojnameyên Gaziya Welat û Agirî dihatin çapkirin. Ji bilî van serbazê tirk Reşad Hallı dinivîse ku wan li wir belavokek bi sernavê Agirî êgir dibarîneweşadiye û ji welatên derve re şiyandiye. Her weha li gelek warên wek Ercîş û Zîlan temsîlkariyên Xoybûnê hatibûn damezirandin. Ji bo têkiliya di navbera baregeha navendî û a desteyên di nav çiyayên Araratê de xeteke têlefonê jî hatibû avakirin. Schultheiss ê alman di sala 1930 an di pirtûka Salnameya Dîroka Ewrûpa de dinivîse ku serhildêran di nav çiyayê Tendûrekê de baregeha duyem avakiribûn û berpirsiyarê wê jî Memed Begê ê kurê Huseyîn Paşa bûye û bi berdewamî neqil dike jî: “Serkêşiya tevgerê Îbrahîm Paşa Haskê Têlî dike û wek pisporê leşkerî ê Xoybûnê wek fermandarê giştî jî general Îhsan Nûrî Paşa hatiye hilbijartin.” Serbazê tirk Zühdü Güven jî di bîranînên xwe de dinivîse ku Îbrahîm Axa di nav gel de mirovekî gelek rûmetdar e, goreyî nîşana Xoybûnê kincan li xwe dike û Îhsan Nûrî Paşa ji serokên desteyen re emirnameyên xwe bi kurdî dinivîse, wî yek ji wan bi desxistiye û daye wergerandinê jî. Serhildêran li seranserê Serhedê de çalakiyên siyasî û leşkerî pêkdianîn.

Di seranserê 5 salên berxwedanê de di navbera kurdan û nûnerên fermî yên dewletê de gelek hevdîtin û axaftin jî pêkhatibûn û ji hevdu re gelek name jî şiyandibûn. Waliyê Bazîdê Sureyya ê ku ji tirsa serhildêran li Qerekîlîsê dima di roja 28.21928'an de ji Îbrahîm Axa re nameyek şiyandibû û tê de gotibû ku ew dizane, wekî Îbrahîm axa mirovekî binamûs, rastgo, wêrek û bêsûc e û divê ew teslîm bibe û pêre kesên wek Numan Efendî û Îhsan Nûrî jî bo vê serwext bike. Îbrahim Axa jî di nameya xwe de bi kurtasî weha bersîv daye wî:

“Hûn di nameya xwe de destnîşan dikin ku hûn teslîmbûna me qebûkl dikin. Lê belê me jî hîç dezgehekê daxwaza teslîmbûnê nekiriye û em teslîmbûnê tucarî nafikikirin jî. Ger bi rastî jî yasayeke efûyê hebe, divê ev ji bo her kesî û goreyî yasayên şaristaniya serdema me be. Lê ger armanc ew be ku bi riya efûyê hin mirovên nezan bên xapandin, ev pirsgirêkeke din e. Wê demê divê we serî li mirovên wek me yên xwedî tecrubeyên têr û tijî, ji qewimandinan haydar û dinyadîtî neda. Hûn êdî mirovên wisa nezan tu cihekî nikarin bibînin. Divê rêvebirên bilind yên dewleta tirk vê rastiyê bibînin û xwe bi vêya bidin bawer kirin.

Ger ku efûyeke rasteqîn hebe, hûn çima giregirên me tev jin û zarokên wan yên ku bêsûc in û ev du sal in bêçare bûne paşde naşînin cîwarên wan? Tenê dema ku hemû sirgûniyên me vegerên warên xwe wê demê hatina me jî dikare bikeve rojevê. “ Nivîskar a îngiliz Rosita Forbes ku di gulana 1929'an de tev şandekê li Îranê hatibû nêzikî çiyayê Agirî di bîranên xwe ên bi sernavê Şer li Aratatê de van agahiyan dinivîse:

“Fermandarê tevgera Araratê Îhsan Nûrî Beg e yê ku berê di artêşa Tirkiyê de serbaz bû û di dema serhildana Şêx Seîd de jî rola wî hebû. Lê mêrxasê herêmê serhildêrekî siruştî ê bi navê Îbrahim Axa Hesikê Têlî ye. Wî serhildan daye destpêkirin û wek xwediyê kesayetiyeke ku mirovan metelmayî dike di hemû bûyeran de bi wêrekî xwe dide pêş. Di şerên ku ew tê de beşdar dibe li careke di sê eniyên cûda bi hevre şer dimeşîne. Ji bona Dûrziyan rêberê wan Sultan el Atrash çi be, ji bo kurdên li derdorê van sînoran de Îbrahîm Axa jî wisa ye. Navê Îbrahîm Axa wek destanan belav bûye û navdariya wî ewqas bandor li ser jinan jî hiştiye ku ew sîlehên birîndaran hildigrin û tev mêran mil bi mil şer dikin. Wek diyar e ev yek kêfxweşiyeke mezin dide jinan, ji ber ku dema ew di nav xwînê de lê bi devkenî vedigerin gundên xwe dibêjin: ‘Tirsa me ji dijmin tune ye, dema em hatina wan dibînin kena me tê. Tu artêşek nikare li vir xwe nîzikî me bike.”

Robert Schlickewitz di şiroveya xwe ya derbarê xebateke dîrokzanê navdar I. Franz Karl Endres de van agahiyan destnîşan dike: “Partîzan û siyasetmedarê kurd Îbrahim Ağa Hesikê Têlî di dema şerê cîhanê ê pêşîn de di eniya Kafkayayê de li dijî rûsan şer kir û piştî sala 1918 an li Bazîdê cîwar bû û karê bazirganiyê meşand. Di sala 1926 an de dijî dewletê serhildan kir û dema kurdan bangewaziya Komara Agiriyê kirin ew wek serokê wê hat hilbijartin. Her çiqas ew piştî têkbirina serhildanê reviya Îranê jî, wî di şereke di navbera kurdan û hêzên dewleta Îranê ya sala 1931 an de jiyana xwe ji dest da..”

Dewletê ji bo têkbirina berxwedanê bi Îranê re li hev kir û di payîzda 1930'an de bi hêzeke ji bêtirî 30 hezar leşker û gelek balafirên şer êriş bir ser hemû herêmên li Serhedê. Li Geliyê Zîlan dora 200 gund hatin şewitandin û nêzikî 50 hazar mirovên sivîl qetilkirin. Piştre şer êdî li ser çiyayên Araratê giran bû, di dawiyê de rêberên wek Îhsan Nûrî Paşa, Şêx Evdilqadir, Ferzende, Memed û Nadir Beg xwe ji êrişan rizgar kirin û derbasê Îranê bûn. Îbrahîm Axa heta demekê jî şer berdewam kir û goreyi hin çavkaniyên nivîskî û devkî di dawiyê de leşkerên Îranê ew dorpêç kirin ku ew bi gullê topê şehîd bû. Di berxwedana Agirî de gelek mirovên ji malbata Îbrahîm Axa jî şehîd bûbûn. Piştî vê dewletên tirk û îranî yên ku wê demê li ser têkbirina serhildanên Ararat û Simko Axa li hev kiribûn li gelek cîwaran komkujî pêkanîn.

Vê yekê nivîskar D. G. von Wesendonk jî di xebata xwe ya ji sala 1931 an ya bi sernavê Pirsa Kurdî de destnîşan dike û dinivîse ku leşkerên Îranê pêşî li kurdên wî alî girtiye ku ew negihêjin hewara Araratiyan û tirkan jî ji bo êrişên xwe axa Îranê bikaranîne. (BasNûçe)

Mehmet Gültekin

SOHR: Di çarçoveya guhartina demografiya Efrînê de komelgeheke din a niştecîbûnê tê avakirin

Di çarçoveya proseya guhartina demografiya Efrînê de, bi piştevaniya Tirkiyê komelgeheke din a niştecîbûnê ji bo bicihkirina malbatên çekaran li Efrînê tê avakirin. Rewangeha Sûrî ya Mafên Mirovan (SOHR) belav kir, di çarçoveya proseya guhartina demografiya Efrînê de, Kompanyaya Geşepêdana Endezyariya Xaniyan a Tirkiyê, komelgeheke niştecîbûnê ji bo bicihkirina malbatên çekaran li gundê Kefir Sefra ê li navçeya Cindirêsê ava dike.

Li gor zanyariyên SOHRê, piştî ku darên zeytûnan û daristanên wê deverê ji kokê ve hatin hilkirin, Kompanyaya Geşepêdana Endezyariya Xaniyan a Tirkiyê karê avakirina xaniyan didomîne.

Diyar kir jî, ev komelgeh ji 400 xaniyan pêk tê û ji bo bicihkirina malbatên erebên navçeyên din ên Sûriyê tê avakirin. Her wiha avakirina vê komegehê jî hevdem e ligel vegerandina penaberên sûrî ji aliyê Tirkiyê ve.

Rewangeha Sûrî ya Mafên Mirovan (SOHR) di destpêka vê mehê de jî belav kiribû, di çarçoveya proseya guhartina demografiya Efrînê de, Komeleya Sexaa bi piştevaniya Kuweytê û hevahengiya Tirkiyê, 3 komelgehên niştecîbûnê ji bo bicihkirina malbatên çekaran li navçeya Şera tên avakirin.

Li gorî zanyariyan, 18 komelgehên niştecihbûnê li bajarê Efrînê û derdora wê hatine belavkirin û ev komelgeh bi rêya rêxistina (AFAD) ya Tirkî û bi piştevaniya darayî ya Qeter û Kuweytê û rêxistinên Filistînî hatine avakirin.

Li gorî çalakvanên Efrînê, ev proje dikeve çarçoveya plana guherîna demografî Herêma Efrînê ku ji dema dagîrkirina Efrînê ji aliyê Artêşa Tirkiyê û grûpên çekdar ve di Adara 2018an de berdewam e.

Nerina Azad

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 22

Ji şehadeta Evdirehman Qasimlo 33 sal derbaz bû Dosya Abdulrehman Qasimlo

Paş serketina şorişa Xumeynî li Iranê sala 1980ê, û têkçûna dan û standinan li ser mafê gelê Kurd, di navbera serokatiya PDK-I û deselata melayên Tehranê de, deselata xwînî ya melayan biryara xwe bi kuştina serokê PDK-I, Dr. Evdirehman Qasimlo da.

Şehîdkirina serokê Partî Demokratî Kurdistan-Iran Dr. Abdurrehman Qasimlo

Dr. Qasimlo di wê navê de

ciyê xwe di pêşengiya gelê Kurd de wekî rêberekî demokrat û azadîxwaz girtibû, û di nav tevgera demokrat a gelên Iranê de jî wekî mirovekî sosiyal-demokrat hatibû pejirandin û bûbû kesekî ku bi wî bawerî heye, û bo wî li Ewrûpa gelek dost û saziyên piştvan pêda bûne.

Wekî em ji dîroka Farisan dizanin, wan herdem neyarên xwe bi xinizî û bi pilan dane kuştin. Di "Vegera deh hezar nandozên Girîkî"(*) de, ku berî niha bêtir ji 2000 sal ji aliyê dîroknasê leşkerî yê navdar Xênofon ve, wekî raporteke giring hatiye qelemkirin, ew xinizî baş hatiye diyarkirin. Bi ser ve jî, em ji dîroka gelê xwe vê taybetmendiyê ji rojin kuştina birayê Simko Axa ve û pişt re kuştina Simko axa jî dinasin… Roja 13.07.1989 kuşterên Faris pilana xwe bo şehîdkirina Dr. Qasimlo li bajêrê Wien "Viyanna" li Ostrişê (Austria) birin serî, û rêberê Kurd ê hêja dane ber devên tiving û debançeyên xwe, 11 fişek li sîng û qirka wî vala kirin.

Wekî em tev dizanin, di navbera serokê Îraqê yê niho, Mam Celal Talbanî, û deselata Iranê de ji roja avakirina YNK de têkilî hebûn, û wan têkilî paş serkeftina şorişa Îslamî di salên 1979 û 1980 de hîn xortir bûn, û bi taybet paş destpêkirina cengê di navbera rêjîma xûnrêj a Seddam Husên û Iranê de…Ji aliyekî dî ve, di navbera herdu mezinên YNK-Iran û YNK de jî têkiliyên baş hebûn, û ji ber wê yekê serokê YNK, Mam Celal Talbanî, dikanî hîngê sireke hêja di navbera serokê PDK-Îran, Dr. Abdurehman Qasimlo, û deselata Îranê de bilîze…û bi wê şêweyê deselata Îranê kanî bû baweriyê bi Mam Celal re pêda bike, ku ew amadeye "Autonomiyê" bide gelê Rojhilatê Kurdistanê, û bi rêya PDK-Îran.

Mixabin, herdu xebatkar û zanayên Kurd, ku ji gelekan bêtir dûroka têkiliyên Îranî-Kurdî dizanin, û bi xwe li ser wê dûrokê hem ders dane pêşmergeyên xwe û hem jî pirtûk nivîsandine, tew azara hêjayên berî xwe ji bîr kirin, ku têde wilo hatiye:"Heger deselatdarên Farisan camek hingiv bo te pêşkêşkirin, baş bizane ku di wê de jehir heye…"

Di sala 1989ê de, bi rêya Mam Celal Talbanî, dan û standinan di navbera Dr. Ebdurehman Qasimlo û nûnerên deselata Îranê dest pêkirin. Di serî de pêwîst bû li gor daxwaza Dr. Qasimlo, li Firansa diyalog û gengeşe çêbibin, û li gor daxwaza Îraniyan li Almaniya, hema li dawiyê hate pejirandin, ku paytextê Austriya Wien (Viyanna) bibe ciyê hevdîtin û diyalogê. Li Austriya zanayê Kurd ê hêja, Dr. Fadil Resûl, ku hostayê melbenda têkiliyên navneteweyî bû li zankoya Luxemburgê û berpirsê kovara "Menberulhîwar" erebî bû li Lubnanê, kete nav mijarê û bi Dr. Qasimlo re kete hevdîtinan bi nûnerên Îranê re…

Mam Celal Talbanî

Di wê navê de, serokê berê yê komara Cezaîrê, Ehmed Bin Bêlleh, ku berpirsê amadekirina diyalogêbû, di navbera hoşmendên Îslamî û ne îslamî li Qahîrê bû, hatibû ba Dr. Fadêl Resûl û bûbû mêvanê wî, û gava Dr. Ehmed Resûl mêvanê xwe wekî piştvanekî diyaloga di navbera Dr. Qasimlo û deselata Îranê de pêşniyaz kiribû, di pêşekê de deselata Îranê erê kiribû, lê pişt re ji Dr. Fadil Resûl xwestibû, ku tenha ew bi xwe dikare amade bibe, hema Ehmed Bin Bêlleh na... Xanima Resûl, Sozanê jî paş şehîdkirina Dr. Qasimlo û mêrê wê Dr. Resûl, carekê gotibû, ku wê jî xwe wekî navber pêşniyaz kiribû, hema ew nehatibû pejirandin… Ew xanima hêja dil tijî guman bûbû, û tirsiya bû ku Îranî bedkariyekê bikin, hema mêrê wê ne li ser wê baweriyê bû.

Tê gotin, ku Deselata Îranê di nofirka dawîn de ji wê gengeşiyê, ji Mam Celal xwest ku ew ji navberiyê derkeve, lê dîsa jî herdu rêberên Kurd tênegihan bo çi deselata Îranê vêyekê dixwaze…Îraniyan gotibûn, ku Mam Celal "mirovekî devsist e!" û ewana naxwazin vangengeşî bên servedan, û demekê paş wan bûyerên dûrokî yên mezin, Mam Celal gotibû, ku "Îraniyan xwestin Dr. Qasimlo ji bin saya paristina wî derxînin"…

Rehmetî Dr. Muzzafer Partûmah carekê dabû belavkirinê, ku dema wî li ber komeke siyasetmend û roşenbîrên Kurd li New Yorkê gotibû:"Ez dizanim kî bûye egera şehîdkirina Dr. Qasimlo…" Mam Celal ê ku di nav wan de rûniştî bû, û bi dilşadî dipeyivî, yekser xeyidî û gef û gurr dabûn wî …

Li Bajêrê Wien "Viyanna", roja 10.07.1989, li qatê pêncê yê malekê, di kolaneke navbajêr de, dan û standin di navbera Dr. Qasimlo, cîgirê wî hêja Abdullah Qaderî Azer, Dr. Fadil Resûl û 4 nûnerên deselata îranê de çêbûn.

-Mihemmed Rehîm Şehrodî, cîgirê serhêzê Pasdaran ê Kurdistanê, ku dostê Mam Celal Talbanî bû, û bi passporteke sexte ya li ser navê Mihemmed Cefer Sehrarodî hatibû Austriya (Sala 2007 ew bi destê Kurdan ji nav lepên Amerîkanan li Hewlêrê hatibû derxistin û azadkirin, tevî wan baş dizanî, ku ew kuşterê Dr. Qasimlo bû).

-Mansûr Bazirgan ê ku wekî Kurdekî ajan ji bo nivîsgeha deveyî ya Istîxbara Îranî kar dikir.

-Mustefa Haj Fîdaî, ku berpirsek bû di wezareta Pasdaran de, û bi passporteke sexte ya li ser navê Mihemmed Redewî hatibû Austriya.

-Rehîm Porsîvî, ku endamekî îstîxbaratê Pasdaran bû, û li Viyanna wekî mişextiyekî siyasî dijiya. Dan û standinên Kurd û Farisan di mala jineke Ciho de, ku bi navê Rîta dihate nasîn, çêbûn. Têkiliyên wê hem bi Dr. Fadil Resûl re, bi rêya melbenda ku ew têde dixebitî hebûn û hem jî li gel balyozxaneya Îranî li Austria baş bûn. Hinek pevgirêdana mijarê bi MOSAD a Israîlî re pêda dikin, û dibînin ku hem Dr. Qasimlo û hem jî Dr. Fadil Resûl mirovin antî-Israîl bûn û hêrişên wan li ser Zayûnîya navneteweyî, wekî yên serokê PKK Abdullah Öcalan bêperde bûn. Hinek jî dibînin ku dewleta Austria bi tevayî di bin penca Israîlê de ye, û lew re bedkariyeke wilo mezin bê zanîna Israîlê li wir çênedibû, hema hinek dibêjin, ku ev "Nêrîneke komployî" ye, ji wan nêrînên, ku her bûyereke cîhanî bi.

Paş du-sê civînên ku di navbera Kurdan û Farisan de çêbûn, Farisan bi xinizî Dr. Qasimlo, Dr. Fadil Resûl û Abdullah qadirî Azer dane ber gulleyan û di nav xûn û xirarê de hêlan. Tê gotin, ku serokê komara Îranê yê niho, Mahmoud Ahmedî Nejad, hîngê bokomika kuşteran deban û debançe yên bêdeng û hinek çekên dî yên pêwîst bolivbaziya wan xwînî, ji Hungariya bi dizî derbas dikir nav Austriya…

Serokê kuşteran, Mahmoud Ahmedî Nejad.

Li ser zimanê Mam Celal Talbanî, hatiye belavkirin, ku roja 12.07.1989 dan û standin di navbera Kurdan û Farisan de tevdibû, û bo çî dîsa Dr. Qasimlo bi wan re civiya ye, ji Mam Celal re ne diyar bû.

Dr. Abdurehman Qasimlo

Çawa ew livbaziya xwînî ya hovbaz çêbûye, gelek caran bi rêya mediya ya PDK-Iran hatiye belavkirin, û ji wan belge û agahiyên bi cîhkirî, em têdigihin ku dora kat 10.00 dema taştiyan, Dr. Qasimlo bi rêhevalekî xwe yê partiyê re çûye ciyê hevdîtinê bi nûnerên Îranî re, hema nehêlaye

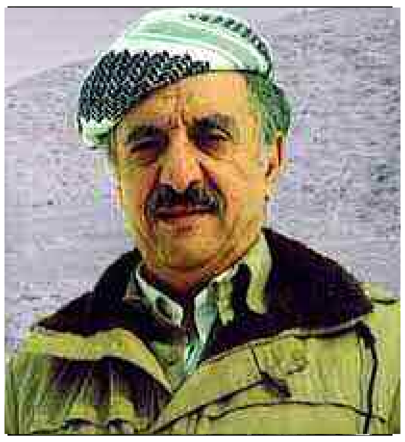

ku ew rêheval bi wî re biçe hindirê wê malê, ew vegerandiye…

Pişt re hem Dr. Fadil Resûl ê ku ji başûrê Kurdistanê bû, û hem jî cîgirê Dr. Qasimlo, Abdullah Qadirî Azer, û her çar endamên nûneriya Îranî di wê malê de hatin ba hev. Teviya roja Pênc şembê, hem berî nîvro û hem jî paş nîvro, ku roja yekemîn a Cejna Qurbanê bû li ba Musilmanan, bi hev re dipeyivin, pişt re, di navbera paşnîvro û êvarê de, herdu kuşter Mustefa Haj Fîdayî û Rehîm Porsîfî ciyê dan û standinê dihêlin, bi egereke derewîn, ku pêwîste ewana bi deselatdariya xwe ya Tehranê re bipeyivin.

Kuşterê sêyemîn Mansûr Bazirgan, berî kat 19.00 êvarî, destûrê ji ên mayî dixwaze, ku ewê biçe hinekxwarin û cigare bîne, û ji wan dipirse, ka ewana dixwazin çi bixun. Tenha kuşterê mezin Mihemmed Rehîm Şehrodî, ku dibin navê Sehrerodî hatiye, bi Dr. Qasimlo û herdu Kurdên dî re dimîne…

Kat 19.05, ji nişka ve û bi hêz û lez û bez, herdu kuşterên, ku bo têkiliyê bi deselatdariya Tehranê re bipeyivin, Fîdayî û Porsîfî, dikevine hindirê ciyê rûniştinê û bi tivingên xwe automatîk beredidin ser hersê Kurdan: Dr. Qasimlo, Dr. Fadil Resûl û Abdullah Qadirî Azer…Hersê di nav xûn û xirarê de dimîn.

Ne diyare bo çî çend gulle li dev û qirka Şehrodî ketine, hema ne dûre, ku Kurdekî bi wîgirti bû û ew dabû pêş xwe, da xwe ji hêrişê biparize, lê tişte berbiçav ewe, ku kuşterane ew ne kuştine…Eve jî diyar dike, ku ew kese yek ji kuşteran e, û wî haj ji wê hêrişê hebû…

Wekî polîsên Austriya dane agahdariyê, 11 gulle li sîng û li qirka Dr. Qasimlo keti bûn, 5 li sîng û qirka Dr. Fadil Resûl, û 7 jî li Abdullah Qadirî Azer keti bûn, û wan gulle bû bûn egera şehîdkirina hersê mirovên ku bihawekî aştiyane, di rojeke cejnê de, bo aştiyê hati bûn bi nûnerên dewleteke ku bi rovîtî kirasê olê li xwe kiriye, û di rastîniyê de dewleteke mirovkuj û xûnrêj e.

Hersê mirovkujên Faris reviyan, hema polîsê Austirî bi zûkî giha wir, lê ewê birîn bûye nekanî bû xwe rizgar bike, lew re hevalê wî Bazirgan vegeriya ba wî, belge û passporta wî ji wî stand, û gava polîs ew rawestandiye, passporta xwe ya diplomasî li wan mandiye, û hêdî-hêdî ber bi balyûzxaneya Îranî ve çûye, weku tew tiştekî nebaş nekiriye.

Paş demekê hersê kuşter bi passportên xwe yên diplomasî ji Austriya derketin û vegeriyane weltê xwe, ku li wir silaviya wan wekî ya lehengan bite amadekirin.

Kuşterê bi birîn, Şehrodî, tevî ku bi cîh bû, ku ew yek ji endamên nûneriya Îranî bû, li ciyê wê xûnrêtinê bû, dîsa jî hate berdan, û kete rêya welatê xwe û bi azadî giha Îranê, tevî ku gelek rêveçûn ên Kurdan û dostên wan li hember wê azadkirina ne mirovî derketin.

Ciyê pirsê ye, ku xudana wê malê, ew xanima Ciho, ku bi navê Rîta bû, tew nebû mijara lêpirsînê ji aliyê polîsê Austirî ve…û mixabin, ta roja îro deselata Austirî nahêle, ku lêkolîneke zagonî ya mijareyî û dadî di wa bûyera têrorî de vebe…Eve jî bû egereke ji nû ve lêdana dewleta têrorî ya Îranê dij bi serekên PDK-Îran, û me dît û bihîst, çewa paşmêrê şehîd Dr. Qasimlo jî, Dr. Sadiq Şerefkendî û sê rêhevalên wî yên berpirs di partiya PDK-Îran de, li xwaringeha Mîkonos a Berlînê, li Almaniya paş 3 salan hatine şehîdkirin…

Dr. Sadiq Şerefkendî

Pirsek dimîne, ku pêwîste rêber û serekên tevgera neteweyî ya kurdî bersiva wê bidin:

-Bo çi ji dema kuştina birayê Simko axa ve, ta bi şehîdkirina Dr. Sadiq Şerefkendî û rêhevalên wî, Kurdan nekanî bûn sîstemekê

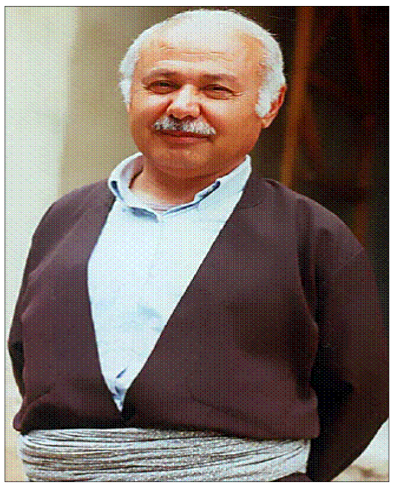

bo paristina mezin ên xwe avabikin? Kî di ber vê ne hişyarbûnê de berpirse?

Pendeke Ereban heye dibêje: "-Malê serberdayî xelkê fêrdike h'eramiyê." Ez dibînim, ku bêberpirsiyariya hinek serek û mezin ên Kurdan jî yek ji egerên serekîn e di kuştina wan de…Gelo, ma di hindir tevgera me ya neteweyî de, ev mijar ji dil de çenda caran hatiye gengeşekirin û çare jê re hatine dîtin an ne? An jî emê dîsa di „xefletê" de careke dî bên pêdadan ji aliyê marên dev û diran tijî bi jehir?

(*) Binêr wergerandina me ya kurdî bo pirtûka Xênophonê Girîkî

(Cankurd)

538:1.QXD 18.07.2023 1:20 Page 23

Премьер-министр и глава МИД Ирака вместе с президентом ДПК посетили курорт в Соране

Президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), курдский лидер Масуд Барзани,

премьер-министр Ирака Мухаммед Шиа Ас-Судани и министр иностранных дел Ирака Фуад Хусейн 13 июля вместе посетили известный курорт "Бекхал", расположенный в районе Соран Иракского Курдистана.

Согласно СМИ, необъявленная поездка Судани в Курдистан имела туристические цели.

На фоне повышения температуры в Ираке, в Курдистан хлынул поток туристов из центральных и южных иракских провинций. Люди стремятся провести свой отпуск в освежающих горных туристических местах Курдистана. *kurdistan.ru*

Президент Ирака призвал к справедливому отношению к жителям Киркука

Президент Ирака Латиф Рашид провел встречу с делегацией жителей Киркука, включающей курдских и туркменских фермеров. На встрече также присутствовал глава Совета по курдским территориям за пределами административной зоны Регионального правительства Курдистана (КРГ) Фахми Бурхан. Как сообщается в пресс-релизе офиса иракского президента, Латиф Рашид подчеркнул важность справедливого отношения к жителям Киркука, особенно учитывая историческое наследие политики тирании и маргинализации бывшего режима "Баас" во главе с Саддамом Хусейном.

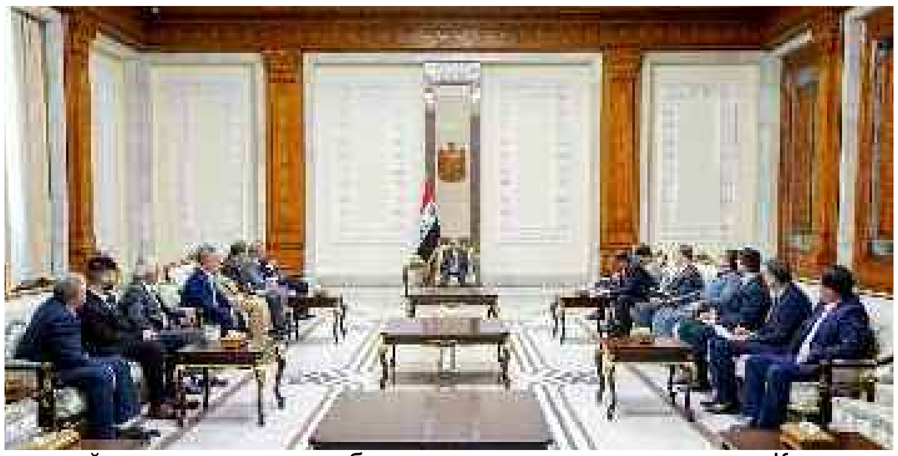

Он подчеркнул необходимость решения застарелых вопросов и обеспечения возвращения прав тем, кто их был лишен. Президент выразил уверенность в том, что с помощью юридических решений будут найдены способы решить проблемы, с которыми сталкиваются фермеры Киркука, притесняемые местными властями, армией и некоренными арабами.

Иракский лидер подчеркнул важность социальной сплоченности разнообразного населения Киркука, и выразил готовность президентства помочь всем компонентам.

Президент поручил делегатам встретиться с различными государственными должностными лицами, в том числе с министрами и главами соответствующих государственных учреждений, для решения проблем, с которыми сталкивается население Киркука.

Встреча проходит на фоне трудностей, с которыми сталкиваются курдские и туркменские фермеры в различных селах провинции Киркук из-за препятствий, создаваемых иракской армией и некоренными арабами. Курдские лидеры и фермеры воспринимают эти действия как часть более широкой кампании арабизации, направленной против курдов в Киркуке и на других спорных курдских территориях. *kurdistan.ru*

В Захо уничтожены десятки мин

Дохукское управление по разминированию успешно ликвидировало десятки мин и взрывчатых веществ в районе Захо Иракского Курдистана.

По словам пресс-секретаря управления Регира Бескфи, всего было обнаружено и обезврежено 30 взрывных устройств. Операция по разминированию была проведена в селе Салка. Эти опасные предметы представляли серьезную угрозу для жизни граждан, проживающих на территории автономной администрации района. "Везде, где нам становится известно о наличии мин и взрывчатых веществ, наши группы незамедлительно выезжают в эти места для их удаления и уничтожения", сказал чиновник. *kurdistan.ru*

ДПК: встреча с ПСК по выборам была "позитивной"

Секретарь Политбюро "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Фазиль Мирани во время пресс-конференции назвал воскресную встречу с конкурирующим "Патриотическим союзом Курдистана" (ПСК), посвященную обсуждению выборов, "позитивной".

9 июля политбюро ДПК и ПСК собрались в Эрбиле, чтобы обсудить предстоящие выборы в парламент и провинциальные советы, запланированные на 18 ноября 2023 года.

Мирани подчеркнул, что ДПК всегда учитывала интересы Курдистана и что присутствие ПСК как политической силы не отрицается. Что касается распределения мест на парламентских выборах, Мирани напомнил, что на парламентских выборах в Курдистане партия, получившая большинство мест, также получает пост премьер-министра.

Он подчеркнул, что политика — это наука, которой не могут руководить личные эмоции, и заверил, что ДПК останется открытой для диалога и продолжит решать другие вопросы на будущих встречах.

Как подтвердил представитель ДПК, сохранение суверенитета Курдистана и своевременное проведение выборов являются главными приоритетами его партии на данном этапе.

Встреча между ДПК и ПСК состоялась после призыва президента ДПК Масуда Барзани к национальному диалогу между всеми сторонами курдского региона. Напряженность в девятом кабинете Регионального правительства Курдистана (КРГ) касается административного и финансового управления провинцией Сулеймания, которая является оплотом ПСК. После обострения напряженности команда ПСК шесть месяцев бойкотировала заседания кабинета министров. *kurdistan.ru*

КРГ развивает инфраструктуру в езидском Шехане

Региональное правительство Курдистана (КРГ) на сегодняшний день выделило более двух миллиардов

динаров на укрепление систем инфраструктуры в езидском городе Шехан провинции Дохук Иракского Курдистана. Бюджетные ассигнования были потрачены на несколько ключевых проектов общественного обслуживания, включая реконструкцию знаменитой святыни Лалиш и строительство дороги с двусторонним движением, ведущей к храму, что значительно сократило движение на близлежащих дорогах, ведь ежегодно Лалиш посещают тысячи паломников. В Лалише, где растут тысячи оливковых деревьев, правительство также построило завод по производству оливкового масла.

В самой езидской святыне продолжаются ремонтные работы, направленные на реконструкцию и сбережение мест-ного культурного и религиозного наследия. *kurdistan.ru*

Все серьезно: Иран пообещал возобновить обстрелы Ирака

Иран возобновит обстрелы Ирака, если Багдад не выполнит обязательства по "террористическим группировкам". Об этом 11 июля сообщил иранист, эксперт РСМД Никита Смагин.

Соответствующее заявление сделал начальник Генштаба иранских вооруженных сил Мохаммад Багери:

"На севере Ирака действуют вооруженные сепаратистские группировки, которые создают угрозу безопасности на наших границах".

Багери добавил:

"В прошлом году сухопутные войска КСИР провели эффективные операции для обеспечения безопасности страны с применением ракет и беспилотников. Однако когда иракское правительство взяло на себя обязательства разоружить эти группы и предотвратить их дальнейшую деятельность, мы приостановили наши действия". Иранский военачальник подытожил:

"Мы подождем до наступления месяца шахривар (соответствует 23 августа — 22 сентября по григорианскому календарю — прим.), но если к этому времени упомянутые группировки не будут разоружены, мы повторим военную операцию против них". *kurdistan.ru*

Две истории: отец и сын

Эта реальная история произошла в Тифлисе в 1906 году. Мой дед, Шукюр Джафаргулу оглу Тагиев родился в курдской семье в 1886 году в селе Алиянлы в Карабахе (ныне находится в Лачинском р-не Азербайджана). В начале XX века началась война между азербайджанцами и армянами (1905-1906). Вместе с курдами-мусульманами мой дед принимал активное участие в конфликте. Вся Шуша его знала. Он прославился тем , что в одиночку делал рейды против вооружённых армян, которые устраивали засады на дорогах. Безоружных он никогда не трогал – это было для него делом чести.

И вот как только завершилось кровопролитие в Шуше, царская охранка арестовывает моего деда и отправляет его в Тифлис (причину я не знаю). Вслед за ним шушинцы –мусульмане отправляют лидера общины города в Тифлис с требованием освобождения Шукюра.

Получив послание из Шуши, Наместнику Воронцову-Дашкову стало интересно: кто же такой этот 20-ий летний курд? Деда привели в его резиденцию. Как дед рассказывал, в сопровождении конвоиров он вошёл в зал. В центре стоял накрытый стол. Во главе стола сидел сам граф Илларион Иванович Воронцов-Дашков. Вокруг него сидели высокопоставленные офицеры царской армии и грузинские князья. Все были в подвыпившем состоянии. Воронцов-Дашков сделал знак рукой. и Шукюра подвели к нему.

Он собственноручно налив вина в бокал, протянул Шукюру и сказал, чтобы тот выпил за здравие Императора Российской Империи Николая II. Шукюр сказал, что он мусульманин и Священный Коран запрещает правоверным мусульманам пить вино. Граф, до этого бывший в приподнятом настроении, резко посуровел, в лице появилась ярость. В зале стояла гробовая тишина. Какой-то молодой курд посмел отказать при многочисленных свидетелях самому Наместнику всего Кавказа Воронцову-Дашкову. Этого конечно же граф не смог бы простить, он был унижен по его понятиям. Но дело в том, что Шукюр не подумал бы и в дурном сне нанести оскорбление первому лицу Кавказа. Просто он Аллаха боялся больше, чем простого смертного, будь даже смертный трижды Наместником Императора на Кавказе. Воронцов-Дашков вытаскивает револьвер и приставляет его к виску Шукюра.

Воистину, на всё воля Аллаха! В тот миг, когда к виску Шукюра был приставлен револьвер, во дворе резиденции произошла какая-то заваруха между казаками и какими-то людьми, прозвучали выстрелы. Все сидевшие в зале сразу бросились в ту сторону. В этой суматохе, воспользовавшись шансом данной судьбой, Шукюр, перемешавшись с людьми, смог выйти во двор и раствориться в улочках Тифлиса.

В 20-х годах он с компаньоном создал транспортную компанию ("Автокоп"), автомобили которой курсировали между Шушой и станцией Евлах (ныне гор. Евлах).

В 1920 году родился мой отец – Идрис Тагиев. В 16 лет он прибавив в документе свой возраст и поступил в Бакинский аэроклуб втайне от отца, сказав ему, что поступил в училище. Он мечтал быть военным лётчиком.

Пройдя строгую медкомиссию, И.Тагиев был зачислен в аэроклуб на лётное отделение. Через шесть месяцев он, как способный курсант показавший отличные результаты, был допущен к самостоятельному полёту. В 1936 году в двухместную палатку кроме отца заселился новый курсанта. Это был старший сын Первого секретаря ЦК КП Азербайджана Мир Джафара Багирова – Владимир Багиров. Идриса проинформировали с кем он будет в одной полевой палатке. Владимир Багиров как вошёл в палатку , посмотрел на фанерный чемодан моего отца и с размаху ударил ногой по чемодану. Все вещи разлетелись. Конечно же гордый и воинственный нрав курда молниеносно дал о себе знать. У отца была сильная рука. И как результат, Идриса сразу отвели в кабинет особистов. Для отца дело приняло слишком серьёзный оборот. Увольнением это не закончилось бы.

История повторилась. В самый решающий момент помощь пришла оттуда, откуда и не должна была прийти. В кабинет к офицеру НКВД вошёл сам Владимир Багиров и потребовал, чтобы немедленно отпустили Идриса, в противном случае он свяжется с отцом. Идрис и Владимир когда вышли из кабинета, на вопрос: "Владимир, почему ты спас меня?", тот ответил: " Ты первый человек в Азербайджане, кто не побоялся меня ударить. Ты не трус. Мы будем настоящими друзьями."

Впоследствии, во время Великой Отечественной Войны лётчик Владимир Багиров геройски погиб в боях на Кавказе в 1942 году.

Шукюр Тагиев, узнав правду, где же на самом деле учится его сын, приехал из Агдама в Бакинский аэроклуб. На вопрос моего деда, где Идрис, дежурный у входа рукой показал на небо и сказал:" Вот, отец, где Ваш сын!" В это время Идрис, сидя один за штурвалом военного самолёта, самостоятельно выполнял фигуры высшего пилотажа. Заявив руководству аэрошколы, что Идрис несовершеннолетний, Шукюр Тагиев забрал сына в Карабах. В 1939 году Идрис Тагиев добровольно пошёл на Финскую войну. Он был участником Великой Отечественной Войны. Старшим лейтенантом мед. службы Первой Гвардейской Армии. В рядах 3-его Белорусского Фронта с боями дошёл до Праги. В Берлине и он оставил запись на колоннах разрушенного Рейхстага.

Может быть, Идрис Шукюр оглу Тагиев первый в истории курд, который в 16 лет один пилотировал военный самолёт и выполнял фигуры высшего пилотажа!

Либо большое соглашение, либо большая война

"После 15 июня процесс (урегулирования курдской проблемы) завершится либо большим соглашением, либо большой войной. Если вспыхнет большая война, правительство не продержится больше трех месяцев", - пригрозил глава РПК

Его заявление было распространено в СМИ после встречи с адвокатами.

"Крупномасштабная война может вспыхнуть и в сельской местности, и в городах, и ее последствия будут очень тяжелыми. Я уже говорил, что такая народная война распространится на улицы, города и может перерасти в гражданскую войну. Повторяю, если возникнет гражданская война, она коснется не только курдов, но и всех", - заявил Оджалан.

Фаворитом парламентских выборов в Турции считается правящая Партия справедливости и развития (ПМР), которую возглавляет премьер Тайип Эрдоган. Возглавляемое им правительство ранее огласило пакет инициатив по решению курдского вопроса, но впоследствии притормозило с его реализацией, одновременно начав репрессии против курдских политиков. В то же время оно отказывается вести диалог с РПК.

Официальные турецкие лица пока не прокомментировали заявление Оджалана.

В Европарламенте состоится конференция по геноциду в Дерсиме

В 1937 - 38 годах в турецкой провинции Дерсим, населенной курдами-алави, вспыхнуло народное восстание под предводительством Сеида Рза. Оно было жестоко подавлено. Турецкая авиация проводила ковровые бомбардировки региона, а войска под командованием генерала Абдуллы Альпдогана проводили карательные операции. В результате этих акции погибло более 60 тысяч курдов. Сеид Реза был схвачен и повешен 15 апреля 1937 года. Те же, кто спасся от бомбардировок, были насильственно переселены в различные города Турции.

26 мая в Европарламенте пройдет специальная конференция посвященная 74 годовщине резни в Дерсиме. Она пройдет в Брюсселе в течении 3-х дней. В конференции примут участие много депутатов Европарламента - политики, ученые-историки и представители курдов - политики, ученые и кандидаты в депутаты турецкого парламента. Откроет конференцию лидер фракции левых Европарламента - Лотар Биски. С докладами на конференции выступят независимые кандидаты в депутаты от Дерсима - Фархат Тунч и Шарафедин Халис, американский адвокат - Барри Фишер, глава группы дружбы с курдским народом в Европарламенте - Юрген Клюте, сопредседатель Конгресса демократического общества - Айсел Туглук и другие. По итогам конференции будет принята специальная резолюция.

Курдистан.Ру

ДИПЛОМАТ

KÜRD DÎPLOMAT

№ 26 (538) 09 - 15 июл 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Катар планирует открыть консульство в Эрбиле

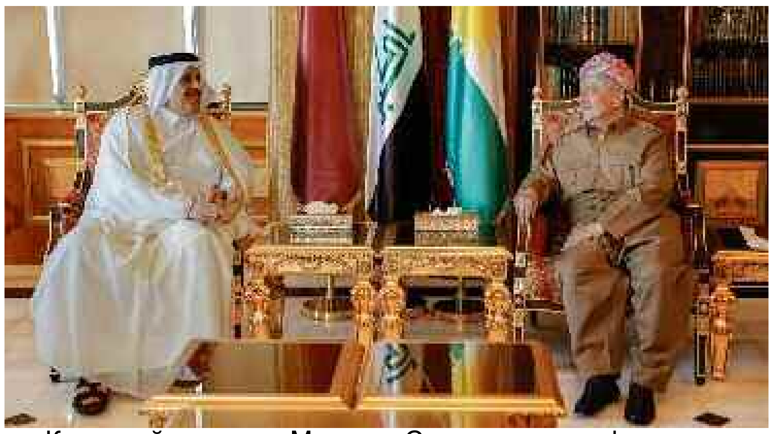

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), в среду, 12 июля, встретился с послом Катара в Ираке Халидом бин Хамадом Аль-Салити, чтобы обсудить отношения между Катаром, Ираком и Курдистаном.

Во время встречи посол Салити проинформировал Барзани о намерении Катара открыть генеральное консульство в столице Курдистана, Эрбиле.

Как сообщается в заявлении штаб-квартиры Барзани, обсуждения между сторонами были сосредоточены на укреплении двусторонних связей и развитии сотрудничества. Барзани тепло приветствовал решение об открытии консульства Катара в Эрбиле, расценив это как позитивный шаг в направлении углубления дипломатических отношений и содействия различным направлениям сотрудничества.

Встреча также предоставила возможность обсудить политическую ситуацию в регионе, говорится в заявлении.

Запланированное открытие генерального консульства Катара в Эрбиле подчеркивает признание Катаром стратегической важности Курдистана и его приверженность укреплению связей с курдским регионом. ***kurdistan.ru***

КРГ развивает энергосистему в горном районе Чоман

Региональное правительство Курдистана (КРГ) выделило не менее 13 миллиардов динаров на укрепление электроэнергетической инфраструктуры в районе Баллакаяти.

Проект включает в себя строительство четырех основных линий электропередач, в том числе одной от Сорана до Чомана, протяженностью 45 километров, и одной от города Чоман до приграничного поселка Хаджи Омран, протяженностью 20 километров.

Строительство уже началось. Завершение этого крупного проекта по развитию энергосистемы в достаточной степени решит проблему нехватки электроэнергии в районе, где зимой особенно холодно, а некоторые дороги временно недоступны из-за сильных снегопадов. ***kurdistan.ru***

Судани стал первым премьер-министром Ирака, посетившим Дамаск с 2010 года

Премьер-министр Ирака Мухаммед Шиа ас-Судани 16 июля посетил Дамаск с официальным визитом, где он встретился с президентом сирийского режима Башаром аль-Асадом для обсуждения важнейших вопросов, включая нехватку воды и ситуацию в лагере "Аль-Холь".

На совместной пресс-конференции с Асадом Судани подчеркнул исторические, социальные и географические связи между Ираком и Сирией, а также необходимость расширения сотрудничества и координации в решении общих проблем и противодействии схемам повышения безопасности и стабильности в обеих странах. "Непоколебимая поддержка Ираком территориальной целостности сирийского государства и установления законности на всей его территории основана на принципиальных убеждениях и, прежде всего, на обеспечении национальной безопасности Ирака", — сказал Судани.

Премьер-министр Ирака также подчеркнул важность активного

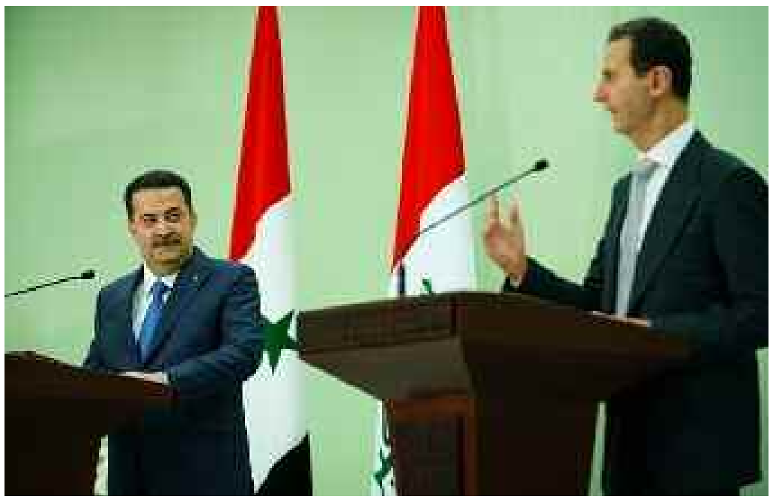

сотрудничества со странами и силами, ориентированными на стабильность, для содействия восстановлению экономики Сирии и смягчения сохраняющихся последствий войны. Он подчеркнул, что нельзя оставлять Сирию наедине с опасностями, поскольку это может иметь негативные последствия для Ирака и всего региона.

Что касается нехватки воды и истощения рек, Судани выступил за совместные усилия Ирака и Сирии по привлечению стран, расположенных выше по течению, и обеспечению справедливого пропуска воды.

Что касается сирийского лагеря "Аль-Холь", в котором находятся десятки тысяч пленных боевиков "Исламского государства" (ИГ) и членов их семей, Судани подчеркнул важность сотрудничества в решении этой проблемы. "Мы поручили соответствующим ведомствам задействовать официальные каналы сотрудничества с Сирией, сосредоточив внимание на вопросах, касающихся лагеря Аль-Холь", — сказал Судани. "Ирак продемонстрировал приверженность репатриации своих граждан из лагеря "Аль-Холь" с использованием определенных процедур. Важно, чтобы другие страны последовали его примеру и предприняли аналогичные действия в отношении своих граждан в лагере". Премьер-министр предупредил, что лагерь "Аль-Холь" представляет серьезную угрозу как рассадник экстремистской идеологии с серьезными последствиями для региона. Кроме того, Судани заявил о позиции Ирака в пользу отмены санкций в отношении Сирии, чтобы облегчить доставку необходимой помощи и облегчить страдания сирийского народа.

Он также упомянул проблему Палестины. "Мы подтверждаем непоколебимую позицию Ирака против любой израильской оккупации арабской территории, независимо от ее местонахождения. Мы твердо поддерживаем право палестинского народа на создание своего независимого государства на своей исторической земле", — заявил Судани, осудив также израильские атаки на Сирию или Ливан, заявив, что "Ирак решительно отвергает такую агрессию".

"Мы решительно осуждаем подлый акт сожжения Священного Корана, поскольку он представляет собой явную агрессию против всех мусульман и подрывает ценности сосуществования и принятия других", — добавил Судани, комментируя это событие в Швеции.

"Правительство Ирака привержено укреплению сбалансированных отношений со всеми странами и развитию экономического партнерства для взаимной выгоды", — заключил он. ***kurdistan.ru***

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
ÎMTÎYAZ Û SERNIVÎSAR:
TAHÎR SILÊMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:
Tariyel Cəlil
Xüsusi müxbir:
Nofəl Ədalət
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnîsan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NFŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500